

DENG YAYINLARI

Türkçe İzahlı Kürtçe Gramer.....	Kamuran Ali Bedirxan.....	40.000
Dersên Zmanê Kurdi (2. Baskı).....	Baran.....	70.000
Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi.....	Rohat.....	80.000
Dawiya Dehaq.....	Kemal Burkay.....	25.000
Diwana Yekan- Diwana Duduyan Sewra Azadi.....	Cigerxwin.....	120.000
Ferheng (Sözlük) Kürtçe-Türkçe/Türkçe-Kürtçe.....	D. İzoli.....	350.000
Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan		
Coğrafya-Tarih-Edebiyat Cilt -1.....	Kemal Burkay.....	190.000
Kürtler.....	Bazil Nikitin.....	190.000
Ferheng (Sözlük) Zazaca-Türkçe.....	Malmisanij.....	130.000
Yakılan şiiirin Türküsü.....	Kemal Burkay.....	70.000
Azadi û Jiyan-Özgürlük ve Yaşam.....	Kemal Burkay.....	140.000
Diwana Sisêyan Kime Ez- Diwana Çaran Ronak.....	Cigerxwin.....	120.000
Em Bıwısın.....		80.000
Em Bıxwın -1-		80.000
Em Bıxwın -2-.....		80.000
Jiyana Bextewar.....	Ereb Şemo.....	90.000
Şıvanê Kurd.....	Ereb Şemo.....	70.000

DİLAN YAYINLARI

Çağdaş Kürdistan Tarihi.....	Lucien Rambout.....	40.000
Kürdistan'da Eğitim Süreçleri.....	Rohat.....	35.000
Sorgu, Zindan, Direniş ve Yaşam.....	M. Ali Ural.....	65.000
Diyarbakır Sorgu ve 5 Nolu.....	F. Welat.....	50.000
Kürdistan Tarihinde Dersim.....	Dr. Vet. M. Nuri Dersimi.....	125.000
Hiroşima Duwem Helepçe.....	Rıza Çolpan.....	75.000
Xidê Naxırwan û Tevkuştina Dersim.....	Rıza Çolpan.....	80.000

SİPARİŞLERİNİZ İÇİN ADRES VE TELEFONLARIMIZ

Atatürk Bulvarı Emlak Bank. Apt No: 146/28 Aksaray / İstanbul

Tel: 513 23 56 - 513 63 25 Fax: 513 87 36

DENG YAYINLARI

Süreç İnşaat Turizm Yayıncılık Ticaret
Limited Şirketi Adına Sahibi:
Fevziye Peişan
SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Dizankulu

HUKUK MÜŞAVİRLERİ
Eren KESKİN-Selim OKÇUOĞLU

YAZIŞMA ADRESİ
Atatürk Bulvarı Emlak Bankası Apt.
B Blok No: 146 Kat: 7 Daire: 28 Aksaray - İSTANBUL
Tel: 513 23 56 - 513 63 25 Fax: 513 87 36

TEMSİLCİLİKLER

DIYARBAKIR İRTİBAT BÜROSU
Şair Sırrı Hanım Sk. Ustabaşı Apt.
No:29 Zemin Kat D:1
Tel-Fax: 221 36 63 Ofis - DIYARBAKIR

ANKARA İRTİBAT BÜROSU
Necatibey Cad. Yeşilirmak Sk. No: 6/2
Tel: 231 46 78 Fax: 229 93 54 Sıhhiye - ANKARA

VAN İRTİBAT BÜROSU
Kazım Karabekir Cad. Zafer Matbaası Üstü No: 28
Tel-Fax: 214 25 61 VAN

İZMİR İRTİBAT BÜROSU
859 Sk. Saray İşhanı B Blok No: 3-102
Tel-Fax: 489 58 07 Konak-İZMİR

MERSİN İRTİBAT BÜROSU
İstiklal Cad. 29. Sk. Bulvar İşhanı
Kat: 2 No: 44 Tel-Fax: 237 97 11 MERSİN

AĞRI İRTİBAT BÜROSU
Vali Konağı Cad. Şahin Sk. No: 20
Tel-Fax: 215 19 76 AĞRI

ADANA İRTİBAT BÜROSU
Kızılay Cad. Ulusçütürk İş Merkezi Kat: 3 No: 17
Tel: 351 82 11 ADANA

URFA İRTİBAT BÜROSU
Urfa İşhanı Kat: 3 No: 331 Tel-Fax: 313 73 07 Ş.URFA

MALATYA İRTİBAT BÜROSU
İzzetiye mh. İnönü Cad. Etibank Üstü K:4 No:8
Tlf-Fax: 322 23 035 MALATYA

ABONE KOŞULLARI
Yıllık: 180.000 TL Altı Aylık: 90.000 TL
Avrupa: 60 DM ABD: 40 \$ Avusturalya: 45 Avusturalya Doları

BANKA HESAP NO
Behram Alabay, T. İş Bankası Aksaray İst. Şb. 1010040 No'lu hesap

İLAN TARİFESİ
Arka Kapak: 2.500.000 TL İç Kapak: 1.750.000 TL
İç Sayfalar: 1.000.000 TL Yarım Sayfa: 500.000 TL
1/4 Sayfa: 250.000 TL
Baskı: Seriler Matbaası

İçindekiler

SUNU.....2-3

OLAYLAR ve GÖRÜŞLER

Legal Parti için program taslağı
.....4-13

Kürt Dünyası düğümü nasıl çözülecek
Celal Özgür14-26

Piyasa fetişizmi ve sol siyasetteki
bunalımın kaynakları
Şemsettin Gürbüz.....27-34

ARAŞTIRMA-İNCELEME-BELGE

Kalın çizgileriyle kimliği belli olmuş
bir toplum nedir?
Yılmaz Çamlıbel.....35-43

Belçika'da Federalizm
Nuh Ateş.....44-53

HER MIRINEK JİYANEK E,
HER DİLOPEK XWİN XELATEK E.....54-55

DENG'ten SUNU

30. sayımızla tekrar sizlerle beraberiz

Merhaba

Dünyada **barış ayı** olarak bilinen Eylül, hep acı, ölüm ve savaşlarla geçti. Dünyada ve bölgemizde **silahlar yine susmadı ve can aldı.**

Türkiye'nin bir çok yerinde barış etkinlikleri sürdürüldü. Barış etkinlikleri nedeniyle, barışı savunan bir çok kişi ve **IHD yöneticileri gözaltına** alındı. Barış için yazılan yazılardan ve barışa çağrı yaptığı için **Dengê Azadi Gazetesi** toplatıldı ve hakkında davalar açıldı.

"**Demokratikleşme Paketi**"nde çıkması beklenen "**düşünce özgürlüğü**" konusunda herhangi bir gelişme olmadığı gibi, bu konuda karar veren **MGK**, tüm kuvvetlerden galip geldi. Uzun süredir kamuoyunu meşgul eden paket "**Fos**" çıktı. Aynı günlerde İstanbul'da **Dengê Azadi** ve dergimizin temsilcilerinin de içinde bulunduğu bir heyet oluşturuldu. Bu heyet, İstanbul'dan Ankara'ya "**Düşünce Özgürlüğü Yürüyüşü**"nü gerçekleştirdi. Heyette bulunanlar, devlet yetkilileriyle bu konuda görüşmeler yaptılar ve demokrasi konusunda duyulan kuşkuvarı dile getirdiler. Fakat herhangi bir olumlu sonuç alınamadı.

Dünyanın hiç bir yerinde görülmemiş bir yöntem, bugün Kürdistan'da uygulanıyor. Silahlanmış yüzbinlerce asker, polis, korucu, özel tim ve özel ordu güçlerine ek olarak, **öğretmenlere de silah dağıtılıyor.**

Bu nedenle krizlerden biri sayılan **seçim krizinin** de, **Kürdistan sorunundan** kaynaklandığı kitleler tarafından daha iyi anlaşıldı. Düzen partilerinin de Kürdistan'da yaptıkları anket sonucu onu gösterdi. Anayasa Mahkemesi'nin iptal kararı ise onlar için bahane oldu. Çıkan kararı yıldırım hızıyla kamuoyuna duyurdular ve bu soyut durumu gerekçe göstererek hemen çark ettiler.

Geçtiğimiz ay içinde **Dersim il** ve ilçelerine bağlı onlarca köy, mezra ve orman yakıldı; onlarca köy boşaltıldı. Binlerce Kürt köylüsü **göçe** zorlandı. **Dersim** milletvekilleri kanalıyla **TBMM'nin** gündemine giren bu olay, kabine üyeleri başta olmak üzere bir çok milletvekili; köyleri "**Devlet**"in yaktığını söylediler. Buna karşı Başbakan Tansu Çiller'in "**Köyleri PKK ve helikopterleri yakmış**" şeklindeki komik cevabı ortalığı bulandırdı. Bu tür aldatıcı laflar ise tutmayıp, her zamanki gibi halkın tepkisini aldı.

Kısa bir süre sonra Dersim'e gitmek için bir komisyon oluşturuldu. Dergimizin iki muhabirinin de içinde bulunan 80 kişilik bir heyet Dersim'e hareket etti. Fakat Dersim'e giden 80 kişilik heyet yolda durduruldu ve Dersim'e sokulmadı.

Devletin ekonomi kaptanları tarafından yapılan bir değerlendirmede; yıllık enflasyonun yüzde 130'ları geçtiği açıklandı. Her nedense, kitlelerden gizlenen ve kamuoyuna açıklanmayan enflasyonun, ülkemize karşı sürdürülen **kirli savaştan** kaynaklandığı açıkça açıklanmıyor.

Son aylarda Türkiye'nin İstanbul, Ankara, İzmir ve Zonguldak gibi büyük kentlerinde geniş katılımlı **işçi eylemleri** yapıldı; yürüyüşler düzenlendi. İşçiler tarafından yapılan bu eylemler iktidarı daha da zor duruma soktu.

Kürt halkına karşı denenmeyen uygulama kalmadı.

Son dönemlerde Van'da bulunan ilerici yurtsever insanların **evleri işaretilendi**. II. Dünya Savaşı'nda Hitler'in Yahudilere karşı uyguladığı **(X) işareti**, Van'daki yurtsever, aydın ve ilerici insanların kapılarına konuldu. Şu anda halk, büyük bir tedirginlik içindedir. Yöre halkının büyük çoğunluğu zamanı, nereden ve kimden geleceği belli olmayan tehlikeleri bekliyor.

Özellikle Dersim, Hakkari, Şırnak il, ilçe ve köylerine varan yollar sıkı denetime alındı. Halkın yaşamını etkileyen temel ihtiyaç maddeleri **karneye bağlandı**. Böylece Kürt halkına

karşı ekonomik bir ambargo yürürlüğe girmiş oluyor. Aynı kapsamda Kürdistan'ın kimi bölgelerinde **vize uygulamasına** başlandı. Köylere **giriş-çıkışlar** ise, orada görev yapan **asker** veya **özel tim**'in iznine bağlı. **Halkın**, ülkesinin bir yerinden başka bir yerine **seyahat özgürlüğü yok**. Yani Kürdistan insanının, bir bölgeden diğer bir bölgeye gitmesi askerin vereceği izne bağlıdır. Bu uygulama, Türk Devleti'nin sömürge statüsünü açık bir şekilde resmileştirmektedir.

Kürt yurtsever ve aydınlarına karşı planlı cinayetler zinciri, son 2-3 aylık süre içinde de devam etti. **Medet Serhat**, şoförü ile birlikte önceden planlanmış bir silahlı saldırı sonucu öldürüldü. Bu olay, yurtsever-devrimci-demokrat kamuoyu tarafından büyük tepkiyle karşılandı. **Medet Serhat**'ın cenazesine yaklaşık olarak 5 bin kişi katıldı.

Diğer sorunlardan farklı olmayan basına yönelik saldırılar, tehditler devam etti.

Adana büromuz, geçtiğimiz iki aylık süre zarfında üç kez, **Ankara** büromuz ise bir kez basıldı. Yapılan baskınlarda büroda bulunan misafirler ve arkadaşlarımız arandıktan sonra, büroda bulunan bir çok yayın ve arşiv dökümanına el konuldu.

Sürekli hal durumunda olan Olağanüstü Hal, tekrar 4 ay uzatılmak için MGK'nda çıkan bir tavsiye kararıyla Meclis'e sevk edildi. 19 Aralık'ta Meclis'te çıkması beklenen uzatma kararı şimdiden kesinleşmiş durumda.

Son anda 4 Aralık 1994 tarihinde yapılması kararlaştırılan ara seçimler, fiyaskoyla sonuçlandı. Her yönüyle adil, demokratik ve eşitlikçi olmayan **hileli ara seçimler**, **hile üstüne hileyle** iptal edildi. İptal krizi ise yine Kürdistan'a yönelik devletin olumsuz politikasından kaynaklanıyor. Dış kamuoyu karşısında sıkışan devlet yetkilileri, geçeden Kürt seçmen kitlesi ile çelişen seçim yasasını bahane ederek seçimleri iptal ettiler.

Son anda **4 Aralık Ara Seçimleri** fiyaskoyla sonuçlandı. Bu fiyasko herhangi bir teknik ve olağanüstü bir durumdan kaynaklanmıyor. Asıl neden, Anayasa Mahkemesi'nin aldığı karar değildir. Devlet partilerinin Kürdistan'da yaptıkları anketlerden sonra seçimlerden vazgeçtiler.

Geçen hafta **Özgür Ülke Gazetesi**'nin üç bürosu **bombalandı**. Olayda 1 kişi öldü ve 19 kişi yaralandı. Özgür basına yönelik bu çağdışı saldırı kamuoyu tarafından tepkiyle karşılandı.

Bu sayımızın Olaylar ve Görüşler bölümünün birinci kısmında, **Demokrasi ve Değişim Partisi Program Taslağı**'nın "**Durum değerlendirmesi ve Program Gerekçeleri**" başlığında kısıtlanmış ve netleştirilmiş halini yayınlıyoruz.

İkinci kısmında, **Celal Özgür**'ün "**Kürt dünyası düğümü nasıl çözülecek?**" başlıklı son durumu içeren yazısını sizlere sunuyoruz.

Üçüncü kısmında, yazarımız **Şemsettin Gürbüz**'ün "**Piyasa fetişizmi ve soldaki bunalımın kaynakları**" başlıklı değerlendirmesini ilgiyle okuyacaksınız.

Araştırma-Inceleme-Belge bölümünün birinci kısmında, **Kürt Hak ve Özgürlükler Vakfı Genel Sekreteri Yılmaz Çamlıbel**'in "**Kalın çizgileriyle kimliği belli olmuş bir toplum nedir?**" başlıklı yazısını sizlere sunuyoruz.

İkinci ve son kısmında ise, **Nuh Ateş**'in "**Belçika'da Federalizm**" başlıklı önemli araştırmasını bulacaksınız.

Gelecek sayımızda buluşmak üzere...

DENG

Demokrasi ve Değişim Partisi Program Taslağı **DURUM DEĞERLENDİRMESİ** **ve PROGRAM GEREKÇELERİ**

Bu taslak Temmuz 1994 tarihinde tartışma için YDDPH adıyla kamuoyuna sunulmuştu. Biz de kamuoyuna sunulan eski taslağı Parti Merkezi Komisyonu'ndan izin alarak dergimizin 28 ve 29. sayılarında iki bölüm halinde yayımladık.

Uzun bir süre eski taslak üzerinde tartışıldı ve sonuçlandırılmak üzere 26-27 Kasım 1994 tarihleri arasında illerden gelen delegelerle Ankara'da bir merkezi toplantı düzenlendi.

Bölgelerden gelen ve geniş katılımlı komisyonların toplantısında delegelerin önerileri doğrultusunda eski taslak kısaltıldı ve netleştirildi.

Kısaltılmış ve netleştirilmiş bu program taslağını, Merkezi Komisyon'un onayıyla tekrar dergimizde yayımlamayı uygun gördük.

1. BÖLÜM ULUSLARARASI DURUM

Seksenli yılların sonlarında SSCB ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinde yaşanan sarsıntılar, bilindiği üzere, bu ülkelerdeki sosyalist sistemin çöküşü ile sonuçlandı, SSCB ve Varşova Paktı dağıldı. Bunun etkileri, bu ülkelerin yanı sıra uluslararası planda büyük oldu. Dünyadaki güçler dengesi değişti.

Bu değişimle birlikte kapitalizme yönelen eski SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerinde ekonomik ve sosyal yaşam henüz istikrar kazanmış değil. Bu ülkelerin bir bölümünde çok partili demokratik yaşama nispeten yumuşak biçimde geçilirken, bir bölümünde bu geçiş son derece sancılı ve sorunlu. Bu halklar derin ekonomik sorunlarla boğuşuyorlar. Üretim büyük ölçülerde düştü; işsizlik, pahalılık, şiddet hızla tırmanarak toplumsal bunalımı derinleştirmekte. Ayrıca düne kadar

birarada yaşayan halklar arasında kanlı ulusal çatışmalar patlak verdi. Kitleler bu değişimden umduklarını bulamadılar. Bu nedenle sol partilerin beklenmeyen bir hızla güç topladıkları ve birçok ülkede seçimleri kazanarak yeniden iktidara geldikleri görülüyor.

Dünyamızın zenginler ve yoksullar biçimindeki bölünüşü ve bunun yarattığı sorunlar günümüzde de sürmektedir. Afrika, Orta ve Latin Amerika ve Asya'nın bir bölümü, geri kal-

mişliğin ağır sorunları (yoksulluk, açlık, gelir dağılımında büyük eşitsizlik, bilimsel ve teknik gerilik, eğitim ve sağlık düzeyinin düşüklüğü, hızlı nüfus artışı, ağır dış borçlar, kaynakların zenginler tarafından sömürülüşü vb.) içinde bunalmakta devam ediyorlar. Sözkonusu ağır sorunlar, süregelen bölgesel çatışmalar, baskı rejimleri ve iç savaşlar, bu ülkelerden gelişkinlere doğru, giderek artan bir göç dalgası yaratıyor.

Son gelişmelerle birlikte ABD askeri bakımdan daha da güçlenip öne çıktı. Ekonomik bakımdan ise çekişme esas olarak ABD, Batı Avrupa ve Japonya arasında.

Son yıllarda dünya ekonomisindeki entegrasyonun hızlandığı görülüyor. Yüzü aşkın ülkeyi biraraya getiren Dünya Ticaret Birliği (GATT) bunun ürünüdür. Bu, dünya ölçüsünde mal ve sermaye

akışını hızlandırıcı bir gelişmedir. Diğer yandan Batı Avrupa Birliği; Kuzey Amerika'da ABD, Kanada ve Meksika'yı biraraya getiren NAFTA; Uzak Doğu'da Japonya çevresinde oluşan ticari birlik, hem kıtalar düzeyinde entegrasyonu, hem de ekonominin süperleri arasındaki çekişmeyi ifade ediyorlar.

Mal ve sermaye akışı için engelleri önemli ölçüde azaltan gelişkinler, öte yandan, nisbi olarak geri ve yoksul ülkelere kendilerine yönelen göç dalgalarına karşı duvarları daha da pekiştirip yükseltiyorlar. Onlar refahı başkalarıyla bölüşmeye hiç de niyetli değiller. Bu da, bugünkü dünyamızın bir

başka yönüdür.

Ekonomik bakımdan en gelişmiş ülkelerde, Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Japonya'da da, sistemin yapısından gelen sorunlar ve çekişmeler -işsizlik, enflasyon, yabancı düşmanlığı, ırkçılık, uyuşturucu salgını, şiddet vb.- süregelmekte. Üstelik geri kalmış ülkelerin ağır sorunları, örneğin aşırı nüfus artışı, açlık, çatışmalar, salgın hastalıklar, bunların yarattığı göç dalgaları onları da etkiliyor ve çözüm için zorluyor.

Bir bütün olarak dünyamızda hala silahlanma yarışı, böl-

Bir bütün olarak dünyamızda hala silahlanma yarışı, bölgesel savaşlar sürmekte ve kaynakların önemli bir bölümü bu alana aktararak telef edilmektedir.

Oburca ve plansız bir sanayileşmenin, doğayı tahrip etmenin yarattığı çevre kirlenmesi ve doğal dengenin bozulması ise tüm insanlığın bugününü ve geleceğini ilgilendiren ciddi bir sorundur.

gesel savaşlar sürmekte ve kaynakların önemli bir bölümü bu alana aktararak telef edilmektedir. Oburca ve plansız bir sanayileşmenin, doğayı tahrip etmenin yarattığı çevre kirlenmesi ve doğal dengenin bozulması ise tüm insanlığın bugününü ve geleceğini ilgilendiren ciddi bir sorundur.

Bu sorunların pekçoğu -ekonomik, teknik, bilimsel geri kalmışlık, ağır dış borçlar, aşırı nüfus artışı, yoksulluk, kuraklık, kıtlık, cehalet, salgın hastalıklar, göç, bölgesel çatışmalar, ulusal boğuşmalar, silahlanma, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, çevre kirlenmesi vb.- günümüzde artık küresel bir nitelik

kazanmışlardır ve ancak uluslararası planda ortak çabalarla çözüm bulabilirler.

Çok daha önceden, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi ile küresel bir nitelik kazanmış olan insan hakları ise, günümüzde daha da önem kazanmış ve ülkelerin iç işi olmaktan çıkmıştır. Bu, aynı zamanda, tüm halklar bakımından demokrasi sorununu da gündeme getiriyor. Çünkü şu ya da bu ülkede insan haklarına saygı gösterilmesi, geniş boyutlu bir demokrasi olmadan mümkün değildir.

Günümüzde, uluslararası

planda insanlığın ileriye, daha iyi bir dünyaya yönelik mücadelesi işte bu tablo içinde biçimlenmektedir. Dünya küçülmüş-tür ve insanlığın sorunları geçmişe göre çok daha ortaktır. Onların çözümü de bu anlayışla ele alınmalıdır.

BÖLGEDE DURUM

Ortadoğu dünyanın sıcak bir bölgesi olmayı sürdürüyor. İsrail-Filistin barışı yolunda, son dönemde atılan adımlar bölgede politik ortamın yumuşaması bakımından önemlidir; ancak barış sürecinin tamamlanması için daha alınacak epeyce yol var. Ayrıca, İsrail'le Suriye ve Lübnan arasındaki sorunların da çözümü gerekiyor.

Diğer yandan Ortadoğu'da sorunlar İsrail-Arap sorunundan ibaret değil. Bunun yanı sıra Kıbrıs sorunu, İran-İrak sorunu, bölge devletleri arasında su sorunları ve Karabağ soru-

nu gibi SSCB'nin dağılmasıyla ortaya çıkan veya daha da kızışan sorunlar var. Kürt sorunu ise öteden beri, bölgenin en önemli sorunlarından biri; yıllardır bölge ülkelerini ve dünyayı meşgul ediyor; eğer adil bir çözüm bulunmazsa daha uzun süre de edecektir.

Bu sorunlar, Filistin, Güney Afrika, İrlanda sorununda somut olarak kanıtlandığı gibi, zor yoluyla değil, ancak görüşmeler yoluyla, barışçı yöntemlerle, halkların iradesine ve Birleşmiş Milletler kararlarına saygı gösterilerek çözülebilir. Dünyada değişen durum şimdi, bölgesel sorunların bu tür çözümünü daha da kolaylaştırmakta ve teşvik etmektedir.

Körfez Savaşı sonrası Irak Kürdistanı'nda ortaya çıkan Kürt ulusal yönetimi bölge bakımından yeni bir durumdur. Uzun yıllar Irak'taki despot yönetimlerden çeken ve çetin bir direniş gösteren Kürt halkı, son olarak Saddam rejiminin yediği darbeler sonucu ve uluslararası destekle bu bölgede, özgür seçimlere dayanan bir parlamento ve hükümet oluşturdu; iradesini, Kürt-Arap federasyonu biçiminde bir çözümünden yana dile getirdi.

Kürt halkının iradesine saygı gösterilmeli ve burdaki Kürt ulusal yönetimi herkesçe tanınmalıdır. Irak sorununun bütün olarak çözümü ise, Kürt halkının da iradesine saygı gösterecek demokratik bir Irak'ın gerçekleşmesine bağlıdır.

Kürt halkı yıllardan beri İran'da da baskı rejimine karşı, hakları ve özgürlükleri için savaşıyor; bölgesel özerklik istiyor. Bu parça bakımından da sorunun çözümü Kürt halkının iradesine saygı göstermeye bağlıdır. Ne var ki İran'da, Şah

diktatörlüğünün yerini alan Mollalar rejimi de baskı ve sindirme yolunu seçmiştir.

İran yönetimi aynı zamanda, komşu ülkelere ve dünyaya "İslami devrim" yayma adı altında, başka ülkelerin içişlerine karışıyor ve dünyaya terör ihraç ediyor. İran'ın başını çektiği sözkonusu "İslam radikalizmi" bugün dünya çapında bir soruna dönüşmüştür.

Sözkonusu "İslam radikalizmi" temelde, ekonomik sorunlar içinde bunalan, politik baskı gören kitleler bakımından bir çıkış arayışı, bir tepkidir. Ancak yanlış hedeflere yönelmiştir. İslam halklarının kurtuluşu da eskiye dönmekte, ya da dini reçetelerde değil, demokraside ve sosyo-ekonomik gelişmededir. Bunun için de baskı rejimlerinin gitmesi, toplumsal yaşamın demokratikleşmesi, ekonomik yaşamın emekçi halk çoğunluğundan yana yeniden düzenlenmesi gerekir.

Türkiye, dünyada büyük ölçekte değişen durumu da göz önüne alarak, taraf olduğu veya onu yakından ilgilendiren bölge sorunlarının çözümü için gerçekçi politikalara yönelmelidir. Bunlar zora - şiddete değil, uluslararası hukuk ilkelerine dayanan barışçı politikalar olmalıdır. Tüm bölge halkları gibi, Türkiye halkının da yararına olan, özgür halkların yaşadığı, barışçı ve demokratik bir Ortadoğu'dur.

TÜRKİYE'DE DURUM

Osmanlıların son döneminde başlayıp Cumhuriyet döneminde de sürdürülen tüm yenilenme çabalarına rağmen, Türkiye günümüzde hala çağdaş, ileri bir ülke olmaktan uzaktır ve ciddi sorunlarla yüz yüzedir. Bu sorunların başında

ekonominin kötü durumu, demokrasi yokluğu ve Kürt sorunu gelmektedir. Bu üç sorun birbirini etkilemekte, beslemektedir; çözümleri de birbirine sıkı sıkıya bağlıdır.

Türkiye'de dünden bugüne iktidarı elde tutan ve asker-sivil bürokrasiyle kaynaşan burjuvazi ve toprak ağaları kliğinin iktidarı, halk yığınları bakımından iki şey anlatır: Ağır ekonomik sömürü ve buna eşlik eden baskı. Bu klik kendine güvensiz olduğu için yığınlara hak ve özgürlük tanımadı, emekçilere örgütlenme hakkı tanımadı.

Bu ülkede hiç bir dönemde düşünce özgürlüğü olmadı. Ülkenin hapisaneleri hep demokrasiden, emekten, yenilikten yana olan aydınlar ve yazarlarla dolu oldu; bugün de öyledir. Bu ülkede her zaman partiler kapatıldı ve yöneticileri, üyeleri tutuklandı, ağır hapis cezalarıyla, idamla yargılandı; bugün de öyledir.

Yoğun baskı çarkının başlıca nedenlerinden biri de Kürt sorunudur. 1923'te şekillenen Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde, bizzat Cumhuriyetin kurucularınca da ifade edildiği gibi, başka etnik grupların yanı sıra, başlıca iki halk yaşamakta idi: Türkler ve Kürtler. Yönetici klik, daha baştan, ülkenin etnik gerçeğine, çok kültürlü, çok dilli yapısına uygun bir siyasal ve yönetsel yapı oluşturmaktan kaçındı, başka etnik yapıları zorla Türkleştirmeye, eritmeye çalıştı. Bu baskı politikası, onu izleyenlerin amaçlarına uygun sonuç vermedi; aksine bir dizi Kürt ayaklanmasına yol açtı ve sorun ağırlaşarak günümüze kadar geldi. Bugün de o, tüm ağırlığıyla ülkenin gündemindedir.

Kürt halkına karşı izlenen baskı politikası, aynı zamanda,

Türk halkı bakımından da hak ve özgürlüklerin kısıtlanması na yıl açtı. Militarizm güçlendi. Ordunun başındakiler kendilerini hep sivil yönetimin üstünde ve ülkenin gerçek efendileri olarak gördüler. Durumlarının zayıfladığını hissettikleri her keresinde darbe yaparak yönetime el koydular. Son olarak, 12 Eylül 1980'de iktidara el ko-

altında olduğu, her toplum kesiminin özgürce örgütlenebildiği, parlamentonun bu kesimlerin dengeli temsiline olanak verecek demokratik bir seçim sistemi sonucu oluştuğu, özgürce tartışıp karar aldığı; yani yasama yetkisini gerçekten elinde tuttuğu bir ülkede vardır.

Türkiye'de ise, ülkeyi dünden bugüne yöneten klik, Kürt

lunuyor.

Bunun bir nedeni, ülkeyi dünden bugüne yöneten klingen izlediği ekonomi politikalarıdır. Bu klik ülkenin kaynaklarını gelişmeye değil, lüks tüketime harcıyor, har vurup harman savuruyor. Ülkede, pervasızca bir soygun ve talan rejimi işliyor. Rüsvet, yolsuzluk toplumsal yaşamı kemiriyor. Ülkeyi yönetenler, yolsuzluğa batmış ve kaynağı belirsiz dev servetler edinmişlerdir; ama kimse onlardan hesap sormuyor; çünkü halk örgütsüz, sesi kısalmış; yargı ise onlara bağımlı. Vergi yükü yoksulların, ücretlilerin üzerinde. Zenginler ise komik derecede az vergi ödüyorlar; vergi kaçakçılığı doğal bir alışkanlığa dönüşmüş.

Feodal gericiilere dayanan rejim bir toprak reformu yapıp topraksız ve yoksul köylünün istemlerine cevap vermiyor.

Demokrasi yokluğu ise yönetici kliğe yarıyor; denetimi, hırsızlık ve yolsuzluk yapanlardan hesap sormayı önüyor; yığınların örgütlenmesini engelliyor; bu klingen iktidardaki ömrünü uzatıyor.

Bugünkü ekonomik krizin baş nedeni ise izlenen yanlış Kürt politikası, bunun yol açtığı şiddet ortamı ve ödenen ağır ekonomik bedeldir. Sözde "terörle savaş" adı altında yapılan harcamalar yılda 7 milyar doları buluyor. Bu, Türkiye için dev bir rakamdır ve başlıbaşına bugünkü ekonomik bunalımın esas nedenini açıklamaya yetiyor. Ama asıl bedel bundan kat kat ağırdır.

Bugün yaşanan şiddet ve çatışma ortamı nedeniyle Kürt bölgesinde üretim neredeyse durmuştur. Fabrikalar çalışmıyor, tarlalar ekilmiyor ve sürüler yaylalara çıkamıyorlar. Bin-

Bugünkü ekonomik krizin baş nedeni ise izlenen yanlış Kürt politikası, bunun yol açtığı şiddet ortamı ve ödenen ağır ekonomik bedeldir. Sözde "terörle savaş" adı altında yapılan harcamalar yılda 7 milyar doları buluyor.

yan cunta, toplumun tüm ilerici, demokratik güçlerini bastırarak, Anayasa adı altında bir yasaklar rejimi oluşturarak sorunları aşabileceğini sandı. Bu yasakçı sistem bugün de sürmektedir. Ancak o, sorunlara çözüm bulamamış, onları daha da ağırlaştırmıştır.

Türkiye hiçbir dönemde, gerçek anlamda demokrasiyi tanımadı. Bu ülkede ancak demokrasinin karikatürü yaşandı. Bugün de çok partili parlamenter sistem ve sivil yönetim göstermelidir. Parlamento gerçekte semboliktir, yasama yetkisi elinden alınmıştır. Ülke, en hayati konularda hükümet karar-nameleri ve generallerin denetimindeki Milli Güvenlik Kurulu'nun emir ve talimatlarıyla yönetilmektedir. Özgür tartışmayı önleyen ülkedeki baskı atmosferi parlamentoda da aynen geçerlidir.

Bu koşullarda Türkiye'de halk egemenliğinden söz etmek gülünçtür. Halkın egemenliği, ancak tüm temel özgürlüklerin gerçek bir güvence

halkına özgürlüğü, Türk halkına demokrasiyi çok gördü.

Bu nedendir ki, bu iki sorun -demokrasi sorunu ve Kürt sorunu- bugün de ülkenin gündemindedir ve çözüm bekleyen hayati sorunlardır. Ülke bir savaş alanına dönmüştür. Temel hak ve özgürlükler daha da tırpanlanmıştır. Devlet tam anlamıyla bir polis devletidir; ülkedeki politik ortam boğucudur. Türkiye'nin barışa ve demokrasiye ihtiyacı var. Bu da ancak Kürt sorununa eşitlik temelinde barışçı bir çözüm bularak sağlanabilir.

Bunun yanı sıra Türkiye, ekonomik geri kalmışlığın çemberini kıramıyor; yıllardır toplumu bunaltan işsizlik, yoksulluk, yaşam pahalılığı son yıllarda daha da tırmandı. Zenginle yoksul arasındaki uçurum kat kat büyüdü. Emekçilerin satın alma gücü 12 Eylül döneminde yarı yarıya düştü. Dış borçlar 70 milyar dolara ulaştı. Ülke, bugün de derin bir ekonomik krizin içindedir ve yeniden IMF'nin kapısına yönelmiş bu-

lerce köy, pekçok kasaba ve küçük kent yıkılmış, boşalmış ve halk zoraki göçe uğramıştır. Bölgede açlık ve işsizlik korkunç boyutlara varmıştır. Göç dalgaları bölgedeki ve batıdaki büyük kentlerin -zaten iyi olmayan düzenini- daha da altüst ediyor.

Zorla bastırma çabası şiddetin ve yangının büyümesine, yayılmasına yol açıyor. Bu durum Türkiye turizmini olumsuz biçimde etkiliyor ve bu alanda da milyarlarca dolarlık kayıplara yol açıyor.

Görüldüğü üzere, yönetici klik, Kürt sorununda izlediği yanlış politikayla ülkeyi bir yangın yerine çevirmiştir. Yalnızca boş yere kan dökülmekle, her iki halk büyük acılar çekmekle kalmıyor; aynı zamanda ülkenin kaynakları yararsız bir alanda tüketiliyor; halkın ekmeği kurşuna ve bombaya dönüşüyor; ülke yoksullaşıyor, ekonomik bunalım büyüyor.

Ekonomik bunalımın aşılması, işsizliğe, yoksulluğa çözüm bulunması, emekçi kitlelerin yaşam koşullarının iyileşmesi, bölgeler arasındaki eşitsiz durumun giderilmesi, ülkenin büyük dış borç yükünden kurtulması, özetle ekonominin düze çıkması, ülkede barışı amaçlayan, kaynakları yıkmaya değil yapmaya ve üretime yönelten, bugünkü parazit azınlığın pervasız vurgununa, soygununa, rüşvet ve yolsuzluk çarkına dur diyen yeni bir politikayı egemen kılmaya bağlı.

Sorunların çözümünü, dünden bugüne ülkeyi yöneten klikten, yani bugünkü kötü durumun sorumlularından, halkı acımasızca sömürenlerden, ona acımasızca baskı yapanlardan ve onu sürekli aldatanlardan belkeyemeyiz. Bu so-

runları çözecek olanlar, bunda çıkarı olan yığınlardır; Kürdüyle Türküyle emekçilerdir; hak ve özgürlüğünden yoksun bırakılan, baskı gören Kürt halkıdır; değişimden, demokrasiden yana olan aydınlardır.

12 Eylül dönemi, ekmek ve demokrasi arasındaki bağı göstererek halk yığınları açısından öğretici oldu. Kitlelerde güçlü bir demokrasi ve değişim istemi doğdu. Ancak ne yazık ki, sözkonusu kitleler bu istemi kanallı edecek bir örgütlenmeye sahip değillerdi.

Bu nedenle, toplumu yıllarca aldatmış ve düzenin sorumluları olan politikacılar, bu istemlere sahip çıkıyor görünerek, demokrasi havarisi, "baba" ve "ana" kesilerek bir kez daha onları oyalayıp aldatmayı başardılar. Halka verdikleri sözlerin hiçbirini yerine getir-mediler.

Son yıllarda dünyamızda yeralan önemli değişikliklere, demokrasi ve insan hakları yönünde güçlenen eğilimlere karşılık, Türkiye'de yönetim anlayışı değişmemiştir. Yönetici klik demokrasi ve insan hakları yönünde, Kürt sorununun barışçı çözümü yönünde adım atmamakta direniyor. Hala, soğuk savaş döneminden kalma yöntemlerle, militarizmi tırmandırarak, şovenizmi pompalayarak, şiddet yoluyla sonuç almaya çalışıyor.

Bu tutum, Türkiye'nin uluslararası toplulukla kaynaşmasına, Avrupa Birliği'ne girmesine ciddi bir engel oluşturuyor; onun Avrupa Konseyi ve AGİK içindeki durumunu zayıflatıyor. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılması ülkenin ve halkın yararınadır.

Bunun için yalnızca gümrük birliğinin sağlanması; eko-

nominin Avrupa'ya uyum sağlaması yetmez, demokratik yaşamda da Avrupa ölçülerini benimsemek ve hayata geçirmek gerekir.

Dünden bugüne iktidarı birbirlerinden devralarak ülkeyi yöneten partiler, bugün ciddi bir yıpranmışlık ve bunalım içindedirler. Buna rağmen kitleleri bir kez daha yanlarına çekilmek için yalana dayalı yeni yöntemlere başvuruyorlar. Oysa bu fasit bir dairedir. Bu çıkmazı aşmanın, halkın tekrar aldanmasını önlemenin yolu, toplumun demokrasi ve değişimden yana güçlerini seferber etmek, sağlıklı bir kanala yöneltmektir. Bu ise sözkonusu güçlerin örgütlü birliği ile olur.

Dünden bugüne yaşananlar, ekonomik sorunlar içinde bunalan yığınlar, baskı ve zulüm gören toplum kesimlerine; işçilere, köylülere, memurlara, Kürt insanına, aydınlara, gençlere şunu öğretmiştir: Bu haksız düzen değişmelidir. Toplumun barışa, ekmeğe, özgürlüğe gereği var.

Bunu sağlayacak olanlar ise ancak kendileridir. Onları temsil eden ve onların sözcüsü olacak bir örgüte gerek var. Özetle bu bir iktidar sorunudur. İktidarın, yetmiş yılı aşkın süredir ülkeyi yöneten ve bugünkü kötü durumdan sorumlu olan egemen azınlığın elinden alınması gerekir.

.... Partisi bu amaçla kurulmuştur ve bunun mücadelesini vermektedir. Partimiz ülkenin üç temel sorununu çözmeyi önüne hedef olarak koymuştur: Kürt sorununa politik ve adil bir çözüm, yani ülkede barışın gerçekleşmesi; tam bir demokrasi; ekonominin emekçi halktan yana yeniden düzenlenmesi ve gelişme yoluna sokulması.

2. BÖLÜM

Somut Hedefler ve Çözümler

KÜRT SORUNUNUN ÇÖZÜMÜ İÇİN

Türkiye'ye barış gelmesi için, gerçek bir demokrasi ve ekonomik gelişme için Kürt sorununun çözümü şarttır ve çözüm, şiddet ve bastırmayla değil, ancak barışçı yöntemlerle mümkündür.

Partimiz, her iki halkın birarada kardeşçe yaşamasından yanadır ve bunun yolu, bugüne kadar izlenen baskı politikasına son vermek; Türkiye'yi de bağlayan uluslararası hukuk ilkelerine ve sözleşmelere uygun olarak Kürt halkının haklarını tanımak ve eşitlik temelinde çok yönlü, politik, yönetsel ve kültürel bir demokratik yapılanma sağlamaktır. Partimizin temel amaçlarından biri budur.

Bunun için öncelikle silahların susması ve sorunun çözümü için özgür bir tartışma ortamının oluşması sağlanacaktır. Tüm partiler bu konuya ilişkin görüş ve programlarını hiç bir kısıtlama olmaksızın, serbestçe dile getirebilecek ve halk bu görüşler arasında özgürce bir seçim yapabilecektir.

Şu anda yasaklı olan tüm partilere serbestçe çalışma hakkı tanınacaktır

Olağanüstü hal ve Bölge Valiliği kaldırılacak, özel timler dağıtılacak, köy koruculuğuna son verilecektir.

Bir genel af çıkarılarak cezaevlerindeki tüm politik tutuklu ve hükümlüler serbest bırakılacak; yurt dışına çıkmak zorunda kalanların dönmesine olanak sağlanacak ve tüm politik haklar iade edilecektir.

Şiddet ve baskı ortamı nedeniyle köy ve kentlerini terk edip göç etmek zorunda kalanların yer ve yurtlarına yeniden dönebilmeleri için yardımcı olunacak, maddi ve manevi kayıpları giderilecektir.

Şu anda öldürücü ve yıkıcı silahlara, kışla, karakol ve cezaevi yapımına harcanan paralar ülkenin onarımı, kalkın-

Kürt halkına kendi anadilinde eğitim olanağı sağlanacak, ilkokuldan üniversiteye kadar her dereceden okullar açılacaktır.

Kürt dilinin, radyo-televizyon yayınları dahil, toplumsal yaşamın her alanında ve resmi işlemlerde serbestçe kullanımı için gereken düzenlemeler yapılacaktır.

ÇAĞDAŞ BİR DEMOKRASİ İÇİN

Egemen klik, Cumhuriyet tarihi boyunca ülkemizin insanından demokrasiyi, temel hak ve özgürlükleri esirgedi. Bu, insanlarımız demokrasiye layık, ya da buna hazır olmadıkları

Türkiye'ye barış gelmesi için, gerçek bir demokrasi ve ekonomik gelişme için Kürt sorununun çözümü şarttır ve çözüm, şiddet ve bastırmayla değil, ancak barışçı yöntemlerle mümkündür.

in için değil, acımasız sömürü çarkını, haksızlıkları, yani egemen kliğin imtiyazlarını sürdürebilmek içindi. Söz konusu klik bugün de ülkenin kaderini elinde tutuyor ve demokrasiyi halktan esirgiliyor. Bugün de demokrasi ve özgürlük adına söyledikleri ve yaptıkları maskaralıktan

başka birşey değil. Egemen klik, yıllardır demokratikleşme adı altında halkı, iç ve dış kamuoyunu oyalıyor, kabaca aldatıyor.

Ülkemizin geniş boyutlu, çağdaş bir demokrasiye ihtiyacı var ve bu daha fazla gecikmemelidir. Bunun için, Partimiz şu değişikliklerin biran önce yapılmasını ister, bunun için çaba gösterir ve iktidara geldiğinde de gerçekleştirecektir:

ması, iş sahaları açılması için harcanacak; yıllardır yıkıntıya uğrayan bölge ekonomisinin onarımı; ticaret, tarım ve sanayinin gelişmesi için özel planlar yapılacak ve yeterli kaynak ayrılacaktır.

Kürt dili-kültürü üzerindeki baskılara, zoraki asimilasyon politikasına son verilecek; bu alanda da uluslararası hukuk normları ve sözleşme hükümleri hayata geçirilecektir.

Demokratik Bir Anayasa

1- Generaller eliyle yapılan 1982 Anayasası topluma giydirilmiş bir deli gömleğidir, temel hak ve özgürlüklerin önüne duvarlar ve bentler ören bir yasaklar demetidir. Çeşitli toplum kesimlerinin ve demokratik örgütlerin de katkısıyla, bu anayasanın yerine, temel hak ve özgürlükleri güvence altına alan demokratik bir anayasa yapılacaktır.

Kürt ulusal kimliği ve hakları bu anayasada güvence altına alınacaktır.

Siyasi Partiler, seçim, ceza yasaları başta olmak üzere, tüm yasalar anti-demokratik hükümlerden temizlenecek; Terörle Mücadele Yasası ve benzeri olağanüstü yasalar, baskı yasaları kaldırılacaktır.

Düşünce, Basın, Örgütlenme, Toplantı ve Gösteri Özgürlükleri:

2- Düşünce özgürlüğünü sınırlandıran, düşünceyi suç sayan tüm hükümler kaldırılacaktır.

3- Basın, toplantı ve gösteri özgürlükleri tam olarak tanınacak ve bu özgürlükleri hiçe indiren, kullanılamaz hale getiren tüm antidemokratik hüküm ve sınırlamalara son verilecektir.

4- Örgütlenme, parti ve dernek kurma hakkını hiçe indiren bugünkü kısıtlamalara son verilecek, tam bir örgütlenme özgürlüğü tanınacaktır.

Parlamento

Çeşitli toplum kesimlerinin

parlamentoda ve yerel meclislerde temsiline olanak verecek demokratik bir seçim sistemi oluşturulacaktır.

Parlamento, bugünkü sembolik durumundan kurtarılacak, gerçek anlamda özgürce tartışan ve yasa çıkaran, kişilikli ve etkin bir yapıya kavuşturulacaktır.

Yasama yetkisini hükümete devr eden bugünkü uygulamaya son verilecek; kararnameler ancak geçerli yasaların çerçevesinde düzenlenecektir.

Söz ve düşüncelerinden dolayı parlamenterlerin suçlanması veya parlamenterliklerinin düşmesi önlenecektir;

Şu anda, parlamento ve hükümetin üstünde bir işleve sahip olan ve tüm temel politikalarda söz sahibi olan Milli Güvenlik Kurulu kaldırılacaktır.

Ordu

Genelkurmay Başkanlığı milli Savunma Bakanlığına bağlanacaktır.

Ordu, asıl işlevi olan yurt savunması görevine çekilecek, sayıca azaltılacaktır.

Zorunlu askerlik hizmeti on aya indirilecektir.

Ordu mensuplarının ilişkileri demokratikleştirecek, alt kademedekilere, özellikle de erlere yönelik olarak yaygın biçimde varolan dayak, küfür gibi şiddete dayalı veya onur kırıcı eylemler önlenecektir.

Gerek Kürt sorununun barışçı çözümü, gerekse komşularla varolan sorunların uluslararası hukuk ilkelerine uygun biçimde ve barışçı yöntemlerle

çözümü sayesinde ülke için bir iç ve dış barış ortamı oluşacağından, savunma masrafları büyük ölçüde düşecek, kaynaklar üretime, eğitime, sağlık alanına, konut yapımına ve öteki toplumsal hizmetlere yönlendirilecektir.

Hukukun Üstünlüğü

Hukukun üstünlüğüne dayanan bir yargı sistemi oluşturulacak; yargı bağımsız olacak, yargıç güvencesi sağlanacaktır.

DGM ve benzeri olağanüstü mahkemeler kaldırılacaktır.

İşkence önlenerek ve işkence yapanlar ağır biçimde cezalandırılacaktır.

İdam cezası kaldırılacaktır.

İddia, savunma ve yargı hakları dengeli ve eşit kılınacaktır.

Cezaevlerinin koşulları iyileştirilecek, tutuklu ve hükümlülerin eğitimi ve topluma yeniden kazandırılması için çaba gösterilecektir.

Devlet içinde veya devlet güçlerinin güdümünde gizli olarak örgütlenmiş olup cınayet, provokasyon ve buna benzer işlerde kullanılan Kontrgerilla ve benzeri örgütler dağıtılacaktır.

Yerel Yönetimler:

7- Valiler, kaymakamlar ve emniyet müdürleri de belediye başkanları gibi seçimle gelecek, görevden alınmaları da yine ancak ya halkın oyuyla, ya da -bunu gerektiren bir suç işlemeleri durumunda- yargı kararıyla olacaktır. Yerel yönetimler

birer yerel parlamento gibi çalışacaktır.

Yerel yönetimler güçlendirilecek; sağlık, eğitim, kamu düzeninin sağlanması gibi işler onların görev alanına bırakılacaktır.

Artık süreklilik kazanmış olan ve yıldan yıla derinleşen ekonomik krizi aşmak için, öncelikle, bugün iktidarı elinde tutan ve ülke kaynaklarını kendi lüks yaşamı ve kirli savaş uğruna tüketen egemen kliğin iktidarına son vermek gerekir.

İnanç Özgürlüğü ve Laiklik:

Laiklik ve inanç özgürlüğü birbiriyle çelişmez, aksine ancak birarada varolur. Demokratik ve laik bir ülke, herkesin dini inancında özgür olduğu, kimseye bu nedenle baskı yapılmayan ve imtiyaz tanınmayan bir ülkedir.

Türkiye ise bu ölçülere hiç uymuyor. Türkiye'de devlet inanç alanına müdahale etmiş, kimini kayırmış, kimine ise baskı yapmıştır. Türkiye'de, sayıları bugün on milyonun üstünde olan Alevi kitlesinin yanıssi-

ra, Hristiyan ve Yezidi azınlıklar da sürekli olarak baskılara hedef olmuşlardır.

Türkiye'nin laik bir ülke olması için Diyanet işleri teşkilatının yanı sıra, okullardaki zorunlu din dersleri kaldırılacak; din işlerinin örgütlenmesi ilgili cemaetlere bırakılacak; ibadet yerlerinin ve dini öğrenim kurumlarının yapımı, bunların ve din adamlarının masraf ve ücretleri genel bütçeden değil, ilgili cemaetlerce karşılanacaktır.

Partimiz, gerçek anlamda laik ve demokratik bir toplum istiyor. O inanç özgürlüğüne saygılıdır; herkes, başkasına zarar vermeden kendi inancının gereklerini serbestçe yapabilmelidir.

Partimiz bu bakımdan yurtaşlar arasında ayırım yapmaz. Ne kimseye baskı yapar, ne de ayrıcalık tanır.

EKONOMİ

Artık süreklilik kazanmış olan ve yıldan yıla derinleşen ekonomik krizi aşmak için, öncelikle, bugün iktidarı elinde tutan ve ülke kaynaklarını kendi lüks yaşamı ve kirli savaş uğruna tüketen egemen kliğin iktidarına son vermek gerekir.

Partimiz, egemen kliğin yolsuzluk, hırsızlık, rüşvet çarına ve yıllardır inatla sürdürülen kirli savaşa son verecek, bu yoz çarkın ve kirli savaşın tükettiği ülke kaynaklarını, geniş halk yığınlarının yararına; üretime ve ülkenin öteki hayati sorunlarının çözümüne seferber edecektir. Böylece ülke iç barışa kavuşacak ve hızla geli-

şecek; enflasyonun denetim altına alınması, işsizliğin ve yoksulluğun giderilmesi, emekçi halkın yaşam standardının yükseltilmesi, geri kalmış bölgelere daha fazla kaynak aktarımı mümkün olacaktır.

Demokrasi bunun güven-cesi olacaktır. Demokratik bir toplumda, yönetim üzerinde halk denetimi, bağımsız yargının yolsuzluk yapanların yakasına yapışması mümkün olacaktır.

Özel girişim serbestisi ve yasalara uygun çalışan tarım, sanayi ve ticaret erbabının hakları korunacak; hayali ihracat, yolsuz kredi, kamu arsalarının ucuza kapatılması, usulsüz ihale ve benzeri hileli, ahlak dışı yollarla kamu malının ve halkın parasının talanı önlenektir.

Ülke çıkarlarına uygun düşen yabancı sermaye ve teknoloji akışı teşvik edilecektir.

Küçük esnaf ve zenaatkar, el sanatları desteklenecektir.

Partimiz Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne biran önce katılmasından yanadır. Bunun için, ekonomik alanda olduğu gibi demokratik alanda da gerekli düzenlemeleri yapacaktır.

Kamu İktisadi İşletmeleri

Kamu İktisadi İşletmelerinin (KİT'ler) çoğu, kötü ve partizanca yönetim yüzünden günümüzde zarar etmektedirler ve ekonomiye bir yük haline gelmişlerdir. Bunlar siyasi iktidarların arpalığı haline gelmiştir ve özel kesime kaynak aktarımında kullanılmaktadır.

Egemen klik, şimdi, kendi

eseri olan bu gerekçeyi kullanarak onları, özellikle de verimli olanlarını, özel kesime yok pahasına devretme, birçoğunu da kapama hazırlığı yapmaktadır. Bu ise olumlu bir çözüm değildir; hem ülke ekonomisi için önemli bir kayıp, hem de yüzbinlerce işçinin daha sokağa atılması demektir.

Partimiz, KİT'lerin özel kesime peşkeş çekilmesine ve kapanmasına karşıdır. Bu kuruluşlar çağdaş bir işletmecilik anlayışıyla yönetilir, iktidarların arpılığı olmaktan ve özel kesime kaynak aktarma durumundan kurtarırlarsa pekala verimli olacaklardır. Yapılması gereken budur.

Partimiz KİT'lerin yönetim ve üretim mekanizmalarını çağdaş ölçülere uygun olarak yeniden düzenleyecek, işçilerin yönetime ve denetime katılımını sağlayacak, ayrıca onlara kardan pay verecektir.

Vergi Reformu:

Partimiz köklü bir vergi reformu gerçekleştirerek çok kazandığı halde komik denecek derecede az vergi veren, büyük ölçekte vergi kaçırان kesimlerin gerçek kazançlarına uygun vergi ödemelerini sağlayacak; asgari ücretten vergi almayacak, ücretlilerin üzerindeki ağır vergi yükünü ise hafifletecektir.

Partimiz, kayıt dışı ekonomi ile ilgili olarak gerekli yasal düzenlemeleri yapacaktır.

Çalışma Hayatı ve Sosyal Güvenlik:

Çalışma hayatının düzen-

lenmesinde İLO standartları uygulanacaktır.

12 Eylül rejiminin budadığı işçi hakları geri verilecek, bunun için iş yasalarında gerekli düzenlemeler yapılacaktır.

Sendikalaşma, toplu sözleşme, grev ve genel grev hakkı, hiçbir kısıtlama getirilmeksizin, tüm çalışanlara tanınacaktır.

İşsizlik sigortasını da içeren bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulacaktır.

İşçi ve memur emeklilerinin durumu iyileştirilecek, yarıma muhtaç yaşlı ve sakat insanlara güvenceler getirilecektir.

Çalışan herkese ücretli izin ve dinlenme olanağı sağlanacaktır.

Tarım ve Toprak Reformu:

Devletin ve büyük toprak sahiplerinin elindeki topraklardan alınarak topraksız ve az topraklı köylüye toprak dağıtılacak; tarımda üretimi arttırmak için, sulama, gübreleme, diğer modern tarım araçlarını ve tekniklerini kullanma yönünde kendilerine yardımcı olunacak; üretim, kredi ve satış kooperatifleri biçimindeki üretim ve pazarlama birlikleri teşvik edilecektir.

Hayvancılığın modern yöntemlere kavuşturulması için çaba gösterilecek, üreticilere destek olunacaktır.

Yoksul ve orta halli köylülere yeterli kredi ve ödeme kolaylıkları sağlanacaktır.

Kırsal kesimde yol, okul,

su, elektrik, sağlık ocağı ve benzeri alt yapı hizmetleri tamamlanacak, iyileştirilecektir.

EĞİTİM

Eğitim ırkçı, şoven ve şiddete dayalı öğelerden arındırılacak, demokratikleştirilecektir. Özgür düşünen, kişilikli ve yaratıcı insan yetiştirmek eğitimin amacı olmalıdır.

Her etnik gruba kendi ana dilinde eğitim olanağı sağlanacaktır.

Genel bütçeden eğitime ayrılan pay arttırılacak; herkese yeteneğine göre eğitim olanaklarından eşit biçimde yararlanma ve gelişme olanağı sağlanacaktır.

Spor faaliyetleri desteklenecek, gençliğin yanısıra, geniş toplum kesimlerinin de bundan yararlanması için çaba gösterilecektir.

Üniversite, bugünkü resmi, dogmatik ideolojinin baskısından kurtarılacak; demokratik ve özerk bir yapıya kavuşturulacak; bilimsel ilkeler çerçevesinde, özgürce çalışması sağlanacaktır.

Yetişkinlerin eğitimine önem verilecektir.

Bilim, sanat ve kültürün özgürce gelişiminin önündeki engeller kaldırılacak, bu çalışmalar teşvik edilecek, bunun için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

SAĞLIK VE KONUT

Tüm yurttaşları kapsayan bir sağlık sigortası sistemi oluşturulacaktır.

Sağlık hizmetleri iyileştiri-

lecek, yoksul ve muhtaç olanlara parasız olarak sağlanacaktır.

Her aileye ve yurttaşa, durumuna uygun, sağlık koşullarına elverişli bir konut sağlama politikası izlenecektir.

Deprem bölgesi olan ülkemizde konutların depreme dayanıklı ve iklim koşullarına uygun olması gözetilecektir.

Rahat bir ulaşımı, temiz havayı, kanalizasyon sistemini, yeterince yeşil alanı, parkı, spor alanı ve kültürevini amaçlayan, planlı bir kentleşme politikası izlenecektir.

KADINLAR

Çalışma yaşamında, eğitimde, politikada ve toplumsal yaşamın öteki alanlarında kadın - erkek arasında, kadınların aleyhine varolan eşitsizlik, kadınlar üzerinde baskı ve şiddet kullanımı, ülkemizde, gelişkin ülkelere göre çok daha belirgindir.

Partimiz bu eşitsizliği ve baskıyı gidermek için sistemli çaba gösterecektir.

Kadınların eğitimine önem verilecek, çalışma hayatına daha yoğun katılmaları, bir iş ve meslek sahibi olmaları, eşit işe eşit ücret almaları için çaba gösterilecektir.

Partimiz, kadınların politik yaşama daha yoğun katılmaları için çaba gösterecektir.

Kadının eşini özgürce seçmesini önleyen ilkel eğilimlerle mücadele edilecek, kadına ve çocuğa yönelik baskı ve şiddet suç sayılıp önlenecektir.

Kadına çalışma hayatında,

eğitimde, politikada, sanat ve kültür alanında ve öteki sosyal faaliyetlerde zaman ve olanak kazandırabilmek ve onun ev işine bağımlılığını azaltmak için, yeterince çocuk yuvası, ana okulu ve benzer hizmetler sağlanacaktır.

GENÇLİK

Partimiz, ülkenin bugünü ve geleceği bakımından önemli bir işleve sahip olan gençliğin sorunlarının çözümü ve gençlerin toplumsal yaşamın her alanında etkin roller üstlenebilmeleri için gerekli çabayı gösterecektir.

Farklı toplum kesimlerinden ve katmanlardan gelen gençlere, eğitim alanında, meslek edinmede ve yeteneklerini geliştirmede fırsat eşitliği sağlanacaktır.

DOĞAL ÇEVRENİN KORUNMASI

Günümüzde, oburca ve plansız bir sanayileşme, kaynakların düzensiz kullanımı ve benzer nedenlerle doğal çevre - toprak, hava ve su- tehlikeli biçimde kirleniyor.

Bu, dünyamızdaki tüm canlılar gibi, insanların da geleceğini tehdit ediyor. Doğal çevrenin korunması için gecikmeden köklü tedbirler almak gerekmektedir.

Sanayileşme ve kentleşme, tarihin ve doğanın korunmasını, insan ve çevre sağlığını gözetken bir plan dahilinde olmalıdır. Geçmişten kalan sanat eserleri gibi, bitkiler ve hayvanlar da korunmalıdır.

Partimiz bunun için gerekeni yapacak ve bu konuda da insanlarımızın eğitimine önem verecektir.

DIŞ POLİTİKA

Partimiz uluslararası planda silahsızlanma ve barış yönündeki çabaları destekler; militarizme, faşizme, ırkçılığa, yabancılara düşmanlığına karşı tutum alır;

Her türlü ulusal baskıya karşı çıkar ve ulusların kendi geleceklerini özgürce belirleme hakkını destekler;

Bölgesel sorunlara barışçı ve adil çözümler bulunması için çaba gösterir;

Dünyamızda İnsan hakları ve demokrasinin güç ve yaygınlık kazanması; çevre kirlenmesinin önlenerek doğal dengein korunması; aşırı nüfus artışı, açlık, kıtlık, kuraklık, salgın hastalıklar vb sorunlara çözüm bulunması; geri kalmış ülkelerin ağır borç yükünden kurtulması ve bu ülkelerde ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmenin hızlandırılması için insanlığın yürüttüğü ortak mücadeleye destek verir.

Partimiz, bu amaçla insanlığın ortak ekonomik, politik kurumlar oluşturmaktan, özellikle Birleşmiş Milletler Örgütü'nün daha etkin kılınıp yaptırım gücüne kavuşturulmasından yanadır.

Partimiz, komşularla sorunların, görüşmeler yoluyla, barışçı yöntemlerle ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun biçimde çözümü için çaba gösterecektir.

Kürt dünyası düğümü nasıl çözülecek?

Celal Özgür

Son birkaç yılda kimi olumlu gelişme ve doğan olanaklara rağmen Kürdistan'da ve onun da ötesinde Kürtlerin yayıldığı ve etkinlik gösterdiği Kürt dünyası diyebileceğimiz bütün coğrafyada gelecek açısından bir çözümsüzlük ve umutsuzluk boyvermektedir. Bu çözümsüzlük ve umutsuzluk sadece geçici siyasi-psikolojik bir olgu değildir. İkiyüzyıllık bir özgürlük mücadelesinin böylesine uzun bir süreçte yayılmasının getirdiği tahribat ve yorgunluğun yanı sıra son birkaç yıldaki kimi olumlu gelişme ve ödenen bedellerle rağmen mücadelede bir türlü umut verici bir çıkışın görülmeyişinin bunda payı büyüktür. Ulusal ve etnik sorunların bulunduğu bütün ülkelerde sorunların çözümü yönünde taraflar bir araya gelip yeni diyalog ve görüşme platformları oluştururken, Kürtlerin yaşadığı bellibaşlı üç ülkede de Kürt sorununun bastırılması yönünde şiddet var gücüyle kullanılmaya devam ediliyor. Bu ilkel ve kirli şid-

detin yanında, mevcut ülkeler Kürtleri dünyadan izole etmek için her türlü coğrafik, diplomatik, ticari ve siyasi etkinliklerini devrelendirmekten geri kalmıyorlar. Örneğin Güneyde doğan tarihi fırsat, sömürgeci devletlerin bu kuşatma ve tecrit olanaklarından dolayı ölüm kalım savaşıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Ayrıca fiziki bir müdahaleye bu iş için gerek duyulmaktadır.

Özgürlüğe düşkünlük ve bu uğurda mücadele etme azmi yönünden halklar arasında ayırım yapılamayacağı genel bir tespittir. Öyleyse Kürtlerin şu anda içinde bulunduğu bütünsel durumu açıklayacak somut tarihsel nedenler vardır ve bu defalarca ortaya konuldu. Kürtler en başta jeopozisyonlarının kurbanıdır. Bölünmüşlük ise hem bu jeopozisyonun sonucu, hem de bu pozisyonun güçlüklerini derinleştirici bir açmazdır. Nasıl olmasın ki? Kürdistan bölünüp parçalanırken Kürt halkı bir yerine dört önemli devletle boğuşmak zorunda bırakıl-

mıştır. Onun gücü dörde bölünürken düşmanlarının ki dörde katlanmıştır. Kürtlerin gücüyle, onu işgal edenlerinki geometrik bir terslik göstermektedir. Bu bile, işin başında durumu olumsuzlaştıran fiili bir faktördür. Kürtlerin bütün çaba ve çırpınışları bu fiili çembere takılıp kalmaktadır.

Kürdistan'ın bu jeopolitik durumunun yarattığı nesnel durum, Kürtlerin uluslararası ilişkiler arama çabaları önünde de büyük bir engel teşkil etmektedir. İster ülke-devlet çıkarından, ister hümaniter nedenlerden kaynaklansın, ilgili dünya devletlerinin Kürdistan'a dönük hesap ve politikaları burayı işgal eden devletler koalisyonunu karşısında bulmaktadır. Bu çok önemli caydırıcı bir güçtür. Türkiye, İran ve Irak-Suriye gibi her bir ülkenin oluşturduğu fiili ve potansiyel güç ve etkinlik, ilgili her devletin Kürt politikasını doğrudan etkilemekte ve bir noktadan sonra da bu politikaları işlevsiz kılmaktadır. Herhangi bir devlet açısından

ciddi bir Kürt politikası, Ortadoğu gibi bir ucu Asya'ya, bir ucu Uzakdoğu'ya, bir ucu Avrupa'ya dokunan, zengin yeraltı rezervleri, barındırdığı insan potansiyeli, stratejik ve askeri konumuyla uluslararası dengede belirleyici bir sistemin sarsılmasının göze alınması, Kürtlerin özgürleşmesinden sonra yeni ve stabil bir Ortadoğu düzeninin oluşabileceğinin umut edilmesi gere-

lök müceddelelerindeki başarı-sızlıklarının diğer ama, çok önemli bir nedeni saymak gerekir. İki yüz yıllık bir mücadele geleneğindeki bütün yenilgilerde baş rol oynayan bir faktördür bu. Kürtler gerçek anlamda bir ulusal cephe halinde örgütlenip düşmanlarına karşı bir bütün halinde savaşmadılar. Öyle olunca da her defasında, zaten yeterince güçlü olan düşmanları onları

memiş hertürlü baskı ve şiddeti kullandılar. Bütün bunlar gerçek. Ama bir gerçek daha var; yabancıların yüzyıllar süren egemenliği sonucunda Kürtler kendilerine olan inançlarını, güvenlerini büyük ölçüde kaybettiler. Bağımsız ve egemen bir insan, yada halk olmanın gururunu tadamadılar. Hep başkası için çalıştılar, başkası için varolduklarını düşündüler ve buna gerçekten inandırıldılar. Düşman onların kafalarını yıkadı, ruhlarını köreltti, benliklerinden etti. Savaşçı, direngen, hakları için her koşulda mücadele eden insanlar yerine, çoğu kez güçlüden yana statükonun peşinde yüzen insan tipi doğdu. Sömürü ve baskının bilincine varıp başkaldıranların ise, boyun eğme geleneğinin egemen olduğu bir toplumdan geldikleri için hep böylesi bir zayıf yanları oldu. Biraz zora düştüklerinde çark edip teslimiyet yoluna yönelmekte bir sakınca görmediler. Savaşırken düşmanları tarafından satın alınan ve bir süre sonra bizzat kendi halkına karşı kullanılan Kürtlerin sayısı, haklı davaları için savaşıp ölümü seçen Kürtlerden belki daha fazladır. Kararlılıktan çok, kaypaklık egemen ruh ve kişilik yapısıdır. Çoğu zaman Kürtler kişiliklerini sömürgeciliğe karşı cephe almakta bulmak yerine, daha çok onun çarkının içinde bir dişli olmakta aradılar. Hayatı boyunca hep başkaları tarafından ezilmiş Kürtlerin silah alarak kendi halklarını ezme yoluna yönelmeleri, değişik bir kişilik arayışı ve ezilmişlik psikozunu bastırma tepkisin-

Türkiye, İran ve Irak-Suriye gibi her bir ülkenin oluşturduğu fiili ve potansiyel güç ve etkinlik, ilgili her devletin Kürt politikasını doğrudan etkilemekte ve bir noktadan sonra da bu politikaları işlevsiz kılmaktadır.

kir. Bunun ise strateji ötesi bir hesap olduğu, mevcut değerler ve uluslararası normların temel alındığı devletler açısından böylesi uzun vadeli ve kompleks bir hesabın kolay kolay göze alınamıyacağı ortadadır. Bir Kürt devletinin kurulmasının bedeli olarak yukarıda kısaca ifade edilmeye çalışılan Ortadoğu gibi her yönden ağırlığı olan bir sistemin destabilizasyonunu kim göze alabilir?

Tahrip edilen iç bünye

Zaman zaman satır aralarında dile getirilse bile yeterince işlenmemiş bir konu daha var. Devletle özdeş ve gidecek uzun bir devlet geleneğine bağlı olarak oluşabilen köklü bir ulusal bilinç ve kişilikten yoksunluğu, Kürtlerin özgür-

kendi içlerinde de bölmeyi başardı. Böylece Kürtlerin yenilgisi daha da kolay oldu.

Ezilenlerin, alttakilerin - her ne şekilde olursa olsun- iknası temelinde gerçekleşmeyen ya da, onlara benimsetilmeyen hiçbir baskı, sömürü, veya egemenliğin herhangi bir şekli, sadece zor ve baskıyla sürdürülemez. Zor ve baskı çoğu kez sindirmeyi gerçekleştirir ama, daha çok da bilinçlenip uyanan ve direnen kesimlere karşı etkili olur. Ama en azından şunu yapar; baskı ve teröre uğrayan kesimler egemenlerin yenilmezliği konusunda ikna edilmiş olur ve bu da egemenlik sisteminin benimsenmesini ve sonuçta da ona itaati getirir. Sorun şudur; sömürgeci devletler Kürtlere karşı dünyadaki - nükleer silahlar hariç- her türlü silahı, denenmiş denen-

den başka birşey değil. Özgürlük mücadelesinin ana unsuru oluşturan Kürt insan tipinin analizi, yanlışlardan uzak bir mücadele projesinin inşası için bir hayli önemlidir.

Bu yöndeki herhangi bir analizden amaç, özgürlük mücadelesindeki tersliklerin sorumluluğunu kendimize yükleme gibi bir pusula şaşkınlığı değildir. Asıl ve önemli olan, sömürgeci sistemin tahribat kabiliyeti, insanı düşürdüğü o korkunç bataklık ve bir bütün olarak sistemin içeriğidir. Böyle de olsa, bu iğrenç çarkın eseri insan malzemesiyle karşı karşıyayız; artık o bir gerçek olarak karşımızdadır ve onu olduğu gibi hesaba katmak zorundayız. Bu yönüyle de bu gerçeğin bilimsel analizine ihtiyaç var.

Kuşkusuz konu kapsamındaki bütün verileri şekillendiren ana kaynak; çağdışı sömürü mekanizması ve gerçeğimizde de Kürtleri cendereye sokan sömürgeci devletler topluluğu ve onların kullandıkları araç ve yöntemlerdir. Çağın çoktan aştığı bu anlayış, kendi kullanıcılarını da gittikçe dibe çekmekte ve bunun zararlarını Kürtler kadar, bu devletlerin halkları da çekmektedir. Türklerin, Farsların, Arapların yaşadıklarının hiç de özenilecek bir yanı yok. Onlar adına çok çok, utanç dolu sayfalar dizilmiştir. Çektikleri acılar, uğradıkları kıyımlar, yıllar yılı sürünmeleri de cabası. Başka halkları ezen bir halkın özgür olmayacağını sağır sultan da biliyor artık. Başkalarının

benliklerini elinden alanlarda benlik ne arar. Yıkım işlevi üzerine kurulu bir yapı, dinamizm geliştirmekten yoksundur. Ortada kan döken bir sistemin eli de o kanın içindedir. Birilerine felaket ve zulüm da-

politikalarla Kürtlere uygulanan baskı ve sömürü mekanizması giderek katmerleşiyor. Örneğin, Güneyde somut bir kazanım var ama, bakıyorsunuz bu haliyle o da birşey ifade etmiyor. Öyle ise, Kürtler aç-

Kuşkusuz konu kapsamındaki bütün verileri şekillendiren ana kaynak; çağdışı sömürü mekanizması ve gerçeğimizde de Kürtleri cendereye sokan sömürgeci devletler topluluğu ve onların kullandıkları araç ve yöntemlerdir.

ğitanların ayrıca kendilerine mutluluk üretmeleri olanaksızdır, zira o yetenek çoktan körelmiştir. Kürtler kendi jeopozisyonlarının kurbanı, çevre halklar Kürtlerin kurbanı; bunların hepsi ise açgözlü, talancı, soygun hırsı kör bir siyasetin kurbanı olmuşlardır.

Bu iğrenç sistem, ezip acılar çektiirdiği halklarda zaafiyet yaratıyor. Kendini ezilenlere sindirtiyor, bünyelerini felç ediyor. Kürtlerin bunca uğraşları, bu iki ana nedenden ötürü bir türlü sonuç vermiyor. Bünyedeki tahribatla ilgili ise yeri gelince canlı örneklemeler yapılacaktır.

Kürtlerinki kör bir kuyu

Dünyada ulusal ve etnik sorunların hepsinin tek tek masaya yatırıldığı, çözüm için arayış platformları ve kanallarının oluşturulduğu bir dönemde, Kürtler için hiç bir umut belirtisi görülüyor. Tersine geçmiş bile aratacak

sından bu sonuçları doğuran önemli faktörler vardır ve bunların tekrar tekrar irdelenmesi ve yeni tespitlerin yakalanması gerekir.

Daha önceki dönemleri saymazsak, İran'da Kürtler 1979 yılında Şah yönetiminin yıkılışından bu yana fiili bir sıcak direniş içindedirler. O günden bu yana 15 yıl geçti. Bu süre içinde binlerce şehit ve o kadar yaralı verildi. Ama, bu parçada hala en ufak bir ışık kıvılcımı görülüyor. 15 yıl kesintisiz bir mücadele ve bunca bedele rağmen bir sonuca gidememe giderek bir yorgunluğa ve onun da ötesinde, umutsuzluğa yol açıyor. İran KDP son birkaç yılda en değerli lider kadrolarını İran rejiminin alçak saldırıları sonucu yitirdi. Bu tür kadroların çok olmadığı bir halk ve parti için bu, onarılmaz boşluklara neden oluyor. Ve gerçekte İKDP'de şehit düşen Kasımların Şerefkendi'lerin yerlerini doldurmak kısa sürede mümkün görünmüyor. Şunu belirtmek gerekir; İKDP İran

Kürdistan'ında Kürt halkının ezici desteğini arkasında tutuyor. Kendi içinde gerçekten demokrat, ulusal ve uluslararası dostluk ve dayanışmanın bilincinde, arkasındaki ezici halk desteği, militan ve fedakar siyasi ve savaşçı kadroları, binlerce şehidin kanıyla sulanmış 15 yıllık sıcak direniş geleneği ve en değerli liderlerini dava uğrunda yitirmiş olan İKDP'nin; Kürt halkını özgürleştirme anlamında elde ettiği, rejimden koparttığı en ufak bir kazınım bile yok. İran'daki çağdışı rejim Kürtleri katletmeye, Kürt köylerini yakıp yıkmaya devam ediyor. Hergün rejimin uçakları havalandırıp kendi resmi sınırlarının ötesindeki İKDP kamplarını bambalamaya ve bu direniş odağını tümünden yok etmeye çalışıyor. İnsan ister istemez oturup düşünmek zorunda kalıyor. Buradaki mücadeleciler güçlerin eksikliği nedir? Hangi alanda bıraktıkları hangi boşluk, ya da hangi eksiklik sonucu özgürlük yönünde ciddi bir gelişme gösterilmiyor. Kararlılık ise kararlılık, bedel ise fazlasıyla, güven verici bir önderlik, doğru ve isabetli politikalar, diğer parçalardaki Kürtlere karşı kardeşçe sorumluluk, küçümsemeyecek bir diplomasi mirası. Ama, hala İran Kürtleri için somut bir gelişme yok. Ve yakın bir zamanda da bir gelişmenin sağlanacağı görülüyor. Bu gidişle de fazla bir şeyin değişeceğini beklememek gerekir. Peki bu gidişin Kürtler açısından sonucu ne olur? İnsanların da bir direnme ve dayanma güçleri vardır. Eğer harcanan

belirli çabalara rağmen tatmin edici bir sonuç sağlanamıyor ya da, yeni motivasyonlar oluşturulamıyorsa, insanlarda giderek bir bezginlik ve bıkmalık gelişir. Mücadele azmi ve heyecanı yerini yılgınlığa ve umutsuzluğa bırakır.

İran Kürtlerine başka yeni mücadele yol ve yöntemleri önerilebilir mi? Örneğin silahlı mücadeleyi bırakıp İran'da siyasi mücadeleye yönelmelerini ve buradan rejimin sıkıştırılmasını kim önerebilir? İran gibi kabuğuna çekilmiş, kara bir cehaletin ve anlayışın egemen olduğu bu ülkede böylesi bir yönelişin zerre kadar koşullarının olmadığını herkes biliyor. Buradaki mücadele silahlı savaş üzerinde şekillendiği için de, silahın bırakılması, buradaki halk için rejim karşıtı mücadelenin tasfiyesinden başka bir anlam ifade etmiyor. Öyle olunca da İran Kürtleri için silahlı direnişten başka bir seçenek kalmıyor. Peki bugünkü İran içinde silahlı mücadelenin başarı şansı nedir? Üstünkörü bir değerlendirme bile bu konuda kimi ipuçları vermeye yetiyor.

Bir kere İran'da Kürt ve İran'ın toplam nüfus potansiyeli arasında büyük bir eşitsizlik vardır. 8-9 milyonluk bir nüfus potansiyelinden beslenen bir mücadelenin, 50 milyonluk insan gücüne dayanan bir rejime karşı, daha işin başında cılız kalacağı açıktır. Gerçi Fars nüfus, toplam nüfusun % 50'sini aşmıyor, ama Kürtler gibi hiç bir hakları olmayan Azerilerin, Belucilerin, Arapların yönetime yöne-

lik kayda değer hiç bir örgütlü çabaları yok. Dolayısıyla rejim Kürtler dışındaki bütün halkları şu anda yedeğinde tutabiliyor. Kürt hareketinin Fars halkından da yaslanacağı ve dayanacağı bir muhalefet odağı söz konusu değildir. Sözü edilen ve Saddam'ın kucağında büyük kaynaklarla beslenen Halkın Mücahitleri ise tam bir faşist anlayış ve mantıkla yetiştirilmektedir. Kürtlere karşı aşağılayıcı ve inkarcı tutumlarıyla egemen Humeyni rejiminden farkları bulunmuyor. İran rejimi, bir yandan despot sistemiyle kitlelere göz açtırmazken, diğer yandan ülkenin önemli petrol kaynaklı geliriyle belirli bir ekonomik istikrar ve refah yaratabilmektedir. Bu, içten bir opozisyonun doğmasını engellemektedir. Mevcut ekonomik potansiyel sayesinde molalar rejimi savaş tekniği alanında da önemli bir gücü elinin altında bulundurabilmektedir. Diğer ülkelere islami yayma adı altında sürekli cihad çağrıları yapılmakta, kitlelerin dikatleri bu konuya çekilerek rejim kendini aklama yoluna gitmektedir. Mollalar cephesinde zaman zaman baş gösteren ve karşılıklı infazlarla sonuçlanan mücadelelerin ise, ülkede demokrasinin gelişmesine herhangi bir katkısı bulunmuyor. Cuntalar savaşına dönüşen bu mücadele halktan uzak, iktidar tepesinde cereyan ediyor. Varlığını terör ve sürekli cihadla sağlayan bu rejimin kendi içinde bir dönüşüme uğraması, demokratik bir açılım sağlaması yakın bir zaman için beklenmiyor. Re-

jim evrensel kurumların ve normların dışında kalarak bu alanda kendisine standart dayatılmasının yollarını tıkmaktadır. Bu ülkenin bilinen ekonomik ve siyasi ağırlığı ise batılı devletlerin egoist iştahlarını kamçulamakta, sistemin tecritini ve buna uygun yaptırımların uygulanmasını engellemektedir. Sonuç olarak buradaki manzara içaçıcı değildir. Tam bir girdap, içinden çıkılmaz bir kördüğüm sözkonusudur. Şimdi, ne İran Kürtleri için binbir acıya ve cana mal olan silahlı direniş dışında bir seçenek bulunmakta, nede bedeli bunca ağır bir mücadelenin sonucunda bir çıkış yolu görülebilmektedir.

Güney Kürdistan eşi olmayan bir ülke modeli

1958 Abdulkerim Kasım darbesiyle başlayan, belirli kesinti ve yükselişlerle sürüp gelen Güney Kürdistan özgürlük mücadelesinde Körfez savaşı tarihi bir dönüm teşkil eder. Gerçi bu olayın arka planında 75'lerden itibaren yaşanan toparlanma ve 1988'de kurulan Kürdistan Cephesi'nin bir hayli önemi var. Ne var ki bu gelişmeler Körfez savaşının bulunduğu olanaklarla birleşince ancak sözkonusu dönüşümü sağladı. Eğer iç dinamikler halkla bütünleşip meşru bir otorite oluşturamış ve doğan bu fırsatı değerlendirmeye becerisinde olmasalardı, bu savaş sadece yarattığı yıkımla anılırdı. Oysa bilinen

gelişmelerden sonra Kürtler uzun yıllardan sonra ilk kez bu kadar geniş alanda -nerdeyse Güneyin tümünde- ülkeyi düşmandan arındırıp özgürleştirdiler. Yapılan seçimler sonucu Kürt parlamentosu oluştu. Bu parlamento bütün eksikliklerine rağmen bir hükümet çıkardı. Ortadoğu'da bir Kürt devleti kuruldu. Kimi nedenlerle, bu federal bir yapı olarak lanse edilse bile, Kürtlerin kurduğu bağımsız bir devlettir ve bu coğrafyada bütün iktidarı bu devlet temsil ediyor. Buraya kadar anlatılanlar sadece objektif gelişmeler. Buraya nokta koyup bu ilk Kürt devlet deneyini irdelemeye çalışalım.

Bugüne varan süreçle ilgili, başta bütün Güney Kürtlerinin bir ağızdan söylediği ve bizim açımızdan da ikna edici görünen bir tespit var; 1988'de Kürdistan Cephesinin kuruluşu bu parçada gerçek anlamda bir Kürt otoritesinin kuruluşunun başlangıcıdır. Bu olay içerde, dışarda ve en son olarak da Körfez savaşı sonrasında önemli psikolojik, politik ve askeri başarılarla kaynaklık etmiştir. Ancak Körfez savaşına dek, Kürt hareketi, içerde cepheleşmesine, ciddi halk desteğine, önemli askeri gücüne rağmen Saddam rejimini Kürdistan'da yerinden oynatamamış, lokal başarı ve düşmana indirilen darbelere rağmen, Kürdistan özgürleştirilememiştir. Bu ancak Körfez savaşının yarattığı elverişli koşullarda gerçekleşmiştir. Hatta bu koşullarda bile kısa zamanda elde edilen mevziler Saddam'ın saldırıları karşısında

korunamamış Kürtler milyonlar halinde burayı terk ederek İran ve Türkiye'ye sığınmışlardır. Birleşmiş Milletler kararıyla oluşturulan Çekiç Güç'ün devreye girerek buraya koruma şemsiyesi getirmesi sonucu Kürtler tekrar yurtlarına dönebilmiş ve Kürt otoritesi burada yeniden tesis edilebilmiştir. Bugün hala Kürt devleti, varlığını önemli ölçüde bu gücün oluşturduğu koruma şemsiyesine borçludur.

Sonuç içinde iki sonuç birlikte görülüyor. Yukarıda ifade edildiği gibi, sahip olduğu bütün olanaklara rağmen, üstelik diğer parçalarla kıyaslandığında hareketin en güçlü olduğu bu parçada bile Kürt hareketi sömürgecileri sadece kendi gücüyle yenememiş onu ülkesinden söküp atamamıştır. Dış faktörlerin devreye girmesiyle oluşan elverişli ortamda ancak bu başarılabilmıştır. Dış faktörlerin devreye girmesiyle kazanılan mevziler ise, yine ancak dış güçlerin yardımıyla elde tutulmuştur ve bugünkü durum da budur. Bu konuya ileride tekrar dönmek üzere sorunu irdelemeye devam edelim.

Çekiç Güç'ün koruması altında Kürt devleti varlığını sürdürüyor. Ama nasıl bir sürdürme? İki yılı aşkın bir geçmiş olan Kürt devletindeki gelişmeler nelerdir? Baasçı faşistlerin açtığı yara sarıldı, toplumun hangi alanında ne tür bir gelişme sağlandı? Kürtler elde ettikleri bu mevziyi nerede ve ne oranda kalıcı kılacak adımlar atıldılar? Yüzyıllar süren sömürgeci vahşe-

tin sonucunda yaratılmış tahribatları hiç bir hükümet ya da devlet iki yıl içinde aşamaz. Demek istediğimiz o değil. Güney Kürdistan da bırakın maddi değerleri, manevi bir değer bile yaratılamamıştır. Maddi üretim anlamında da durum aynıdır. Gerçek ya-

Türkiye Habur kapısını Kürtlerin başında demokrasi kılıcı gibi sürekli tutuyor ve onu hem bir şantaj olarak kullanıyor, hem de bu yolla Kürdistan'a elini ve ayağını iyice sokuyor.

şamda, tadılmayan maddi değer ve refahla taçlandırılmadığı için siyasi özgürlük heyecanının yarattığı dalga giderek sönüyor. Peki bütün bunlar niçin sağlanamıyor, Kürt hükümeti ve onu oluşturan partiler gerçekten basiretsiz, yaşanan sorunları göremiyecek denli politik donanımdan yoksunlar mı? Bizce hiçbiri değil. Birazdan anlatılacağı gibi buradaki hareketlerin işlediği bir ton hata var. Ne varki bu, yukarıda belirtilen sorunların hiç birinin nedeni değil. Güneydeki Kürtler yaptıkları yanlışların hiç birini yapmamış olsalardı bile, özünde bugünkü durum yine değişmezdi.

Çünkü sorunun kaynağı dışarıda, Kürtlerin içinde bulunduğu düşman kuşatmasıdır. Bugünün dünyasında kim Robinson modeliyle bir yerlere ulaşabilmeyi umut edebilir ki? İç ve dış kaynaklar birleştirilmeden, özellikle ekonomik alanda herhangi bir gelişme sağlamak mümkün değil. Kısıtılarak kuşatma altına alınan Kürtler soluk almakta bile güçlük çekiyorlar.

Kendisi de ambargoya uğramış Irak, Ürdün gibi kimi arap ülkelerinden ve ambargoyu delerek gizlice başka ülkelerden ithal ettiği malların zerresini Kürdistan'a sokmuyor. Petrolün sudan ucuz ve bol olduğu Irak'ta Kürtler akaryakıtı karaborsadan ve fahiş fiyatlarla bulabiliyorlar ancak. O petrol denizi ki Kerkükte Kürdistan topraklarında doğmaktadır. Yine Duhok'un il sınırları içinde, ancak hala Saddamcı güçlerin denetimindeki barajdan üretilip Duhok ve çevresine verilen elektrik iki yıldır kesik bulunuyor. Kürtler elektriksiz, karanlıkla boğuşurken özgürlüğü nasıl doyunca tadabilecekler? Teknik donanım ve edevat ise hiç bulunmayan şeyler. İran'ın kuzeydeki kuşatması Saddam'inkinden aşağı değil. Üstelik savaşın ilk dönemindeki kaostan yararlanarak İran rejimi burada elde avuçta ne varsa, bütün iş makinelerini, araç gereçlerini, kullanılabilen teknik olanakların tümünü Kürdistan'dan çalarak İran'a götürdü. Oluşturduğu bu casustacir ağıyla savaştan arta kalan bütün değerleri talan etti. Geçmişte yasa dışı işleyen bütün

giriş çıkışlar kontrol altına alındı ve mal sirkülasyonu tamamen durduruldu. Kimi zaman da, burada üretilen zaruri tüketim mallarından olan buğday, pirinç gibi mallara spekülasyon talep yaratarak buradaki malların İran'a akışını sağlıyor. Amaç Kürdistan'da kıtlığa yol açarak kitlelerle Kürt devletini karşı karşıya getirmek. Uluslararası bağlantıları ve kimi taktik hesapları sonucu Türkiye Habur kapısını açık tutuyor. Buradan Güney Kürdistan'a, Birleşmiş Milletler yardımı sayılmazsa, Türkiye'den akan hiçbir değer yok. Sonuçta şu söylenebilir; Habur kapısı Birleşmiş Milletler yardımlarının geçtiği bir kapı olma oranında önemli. Birleşmiş Milletler yardımlarının da Türkiye tarafından ne kadar çalınıp kırtırıldığı ise ayrı bir konu. Türkiye'nin bu yardımların geçişine gönülsüz izin verdiğini ve bunu batılıların baskısıyla yaptığını herkes biliyor. Onun ötesinde, Habur kapısı gerçekte Kürtlerin aleyhine, Türkiye'nin lehine işliyor. Türkiye Habur kapısını Kürtlerin başında demokrasi kılıcı gibi sürekli tutuyor ve onu hem bir şantaj olarak kullanıyor, hem de bu yolla Kürdistan'a elini ve ayağını iyice sokuyor. Türkiye, Irak Kürtlerine birkaç kuruş bırakıyor diye, PKK'yi bahane ederek, kamyonların buradan mazot getirmesini engelledi. Bir miktar soğan ve patatesin dışında hiç bir şeyi bırakmıyor ve Kürt yönetiminin ekonomik olarak çöküşü için elinden geleni yapıyor. Türkiye Güney Kürdistan'da Kızılây

şemsiyesi altında tam bir cassis ağı oluşturmuştur. Halkın yoksulluğunu istismar ederek Türkiye prestij oluşturuyor. Türkmenler vasıtasıyla içerden insiyatif geliştirmeyi düşünüyor. Muhtemel stratejiler yönünde Türkmen nüfusunun kabarık ve fazla gösterilmesi isteniyor. Bunun için, Kızılay şemsiyesi altında Türk MİT'i yardım yaptığı kişilerde Türkçe bilme ya da öğrenme koşullunu arıyor. Bundan dolayı bir çok Kürt MİT'ten yardım alabilmek için ya Türk olduğunu ispatlamaya çalışıyor, ya da Türkçe öğrenmeye yöneliyor. Bölgedeki insanları kimlik ve pasaport vaadiyle ajanlaştırmaya çalışan Türkiye, bütün çabalara rağmen engelleyemediği buradaki sürece, ekonomik şantaja dayalı yapay istatistiklerle Türkmen nüfusunu şişirmeye ve Türkmenlere basarak, ya da onların kanalıyla ağırlığını koymak istemektedir.

Peki Suriye ne yapıyor? Ortadoğu denkleminde Kürt kozuna oynayan, Kürtlere hamilik peşinde koşan Suriye'nin Kürt Federal Devletine karşı tavrı nedir? Kürtlere dönük Suriye devletinin tutumu akıl almaz bir hinlik örneğini sergilemektedir. Irak KDP ve YNK'nin her ikisinin Şam'da ve Kamışlı'da büroları bulunuyor. Bu partilerin lider kadroları sık sık buradan gelip geçiyor. Suriye'nin PKK'ye de kol kanat gerdiğini bütün alem biliyor. Ama ne varki, aynı Suriye Güney Kürdistan'a bir lokma ekmeğin geçişine izin vermiyor. Aradaki Dicle nehri üzerinde daha önce kurulu ve

son yıllarda yıkılmış geçiş köprüsünü onarmıyor ve buradan kendi isteği dışında kuş uçurtmuyor. Buradaki geçişler tamamen Suriye istihbaratının denetiminde. İsteddiği zaman istediğini geçiriyor, istemediğine ise izin vermiyor. Uzun süre buradaki geçişi durdurduğu oluyor. Suriye Kürtlerle ilişkileri canlı tutmaya çalışırken, Kürt hükümetinin içerden çökertilmesi için en katı ambargo uygulamalarının saflarında yer alıyor.

Güney deneyinden çıkartılacak bir iki sonuç daha var: Irak rejimi beslediği Kürtleri yıllar yılı yurtsever harekete karşı kullanmış, onlar sayesinde büyük ölçüde Kürdistan'da tutunmuştu. Cahş nitelemesi bu parçadan Kürtlere armağan edilmiş, işbirlikçilik ve ihanetin Kürtçesi olarak kullanılmıştı. Cahşlık olgusu ile ilgili söylenenler, yapılan yorumlar bir yana ama, körfez savaşı sonrası gelişmelerde cahş merkezli ilginç olaylar yaşandı. Günü yaşama sanatının kurdu kesilen bu cahş güçleri savaş sırasında gelişmelerin Saddam aleyhine gelişmeye başladığını, güç dengesinin Kürtler lehine dönüştüğünü gördükleri anda saf değiştirip yurtsever güçlerin yanında Saddam'la savaşa giriştiler. İnsanın, özelde Kürt insanının akıl almaz dramatik bir boyutuydu kendini gösteren. Bu olay, sonraki birçok gelişmeye damgasını vurmuş, bu parçadaki sosyal ve siyasal ilişkilerde önemli ölçüde yön vermiştir. Nihayet savaş bitip ortaklık yatışınca Kürdistan'daki siyasi dengelerde, özellikle de

KDP ve YNK arasındaki dengede belirleyici rolü cahşlar oynamıştır. Bu iki deneyli ve bedel ödemiş Kürt hareketi oturup cahşlık olgusunun sosyal, psikolojik ve siyasal nedenleri, bu olgunun Kürt insanında yarattığı dejenerasyonu ve diğer olumsuz sonuçları ve en önemlisi de bu insanların rahabilitasyonu konusunda kafa yoracaklarına, kimin cahş kitlesinden daha çok safına çekeceği kavgasına tutuş-tular. Cahşların kazanılması üzerinde gelişen bu rekabet ve talep sonucunda cahşların değeri arttıkça arttı. Cahşlar geçmişte olduğu gibi kendilerini müthiş bir şekilde pazarlıyor, belkide rüyalarında göremeyecekleri bir şekilde mükafatlandırılıyordu. Eski cahş başları adı geçen partilerin değişik kademelerinde şefliklere kavuştular.

Güney Kürdistan'da birçok insanın buruk bir şekilde "eskiden cahş başı olup hayatını yaşayanlar bugün yine başta önemli konumdadırlar ve hayatlarını yaşıyorlar. Biz geçmişte peşmerge idik, bütün sıkıntıları biz çekiyorduk, bugün aç olan yine biziz" demelerinde derin bir Kürt gerçeğini yakalarsınız. Bugün hala cahş aşiretleri verilen payelere göre bir orada, bir burada yer alıyorlar.

Cahş aşiretleri daha önce en çok zarar verdikleri, ya da çatıştıkları partinin karşısında bulunan partide yer alarak eskiden sürdürdükleri ihaneti yeni bir şekilde sürdürmeyi de ihmal etmiyorlar.

Düşmanlarından Kürtlere kalan kötü miras

Çatışan çelişkiler birarada kalmak zorundadırlar. Böyle oluncada karşıt güçler birbirlerinden etkilenirler. Savaşın tarafları ister istemez birbirlerinin silahlarını, savaş taktik ve yöntemlerini etkisizleştirmekle meşgul oldukları oranda birbirlerine endekslidirler. Bu ister istemez birbirlerini tanımayı ve birbirlerinden etkilenmeyi beraberinde getirir. Bu etkilenmenin daha çok da

bir kavramı, "birakuji" kavramını da armağan etmişlerdir.

1970'li yıllarda güney Kürtleri birbirlerini yaman bir şekilde vurdular. Kürt halkı bu alanda acı bir geçmişe sahiptir. Ancak dünyanın gözü o zaman bu denli Kürtlerin üzerinde değildi ve olay dar bir çerçeveye sınırlı kalıyordu. Kör bir savaşçılığın insanları kimlerle karşı karşıya getirdiği 80'li yıllarda İran'da yaşandı. Başkaları, Kürtleri zevk alırcasına kullandı. 1988'de Kürdistan cephesinin oluşumundan sonra Kürtlerin geçmişlerinden önemli dersler

Kaç bin yıl sonra ellerine geçen bu devleti tepeleyerek Kürtler birbirlerini vuruyorlardı. Sömürgeciler tarafından bölünen Kürdistan'ın bu Güney parçasını bu defa Kürtlerin kendileri, aralarında parçalıyordu. Güney Kürdistan Soran ve Behdinan; buralarda ki Kürtler ise Kurmanclar ve Soranlar diye ikiye bölündü. IKDP kaşla göz arasında Behdinan bölgesini YNK'den temizleyerek burada tek başına hükümet oluşturdu. Aynı şeyi YNK Soran bölgesinde IKDP'yi temizleyerek karşılık verdi. Binlerce silahlı insan aylarca karşılıklı mevzilere yatırıldı ya da vuruşturuldu. Doğululara özgü çığ bir siyaset edasıyla siyasi kadrolar barış için didinme yarışına girişirken, karşılıklı nüfuz savaşları ödünsüz sürdürülüyordu. YNK Sosyalist partiyi KDP'ye karşı kullandı, KDP ise İslami Güçleri var güçleriyle YNK'ye karşı destekledi.

Kürtler açısından sindirilmeyecek en önemli olay şudur; Kürtler sadece savaş kurlarıyla vuruşmadılar. IKDP Behdinan bölgesinde bütün YNK parti ve bağlı kuruluşlara ait binaları kuşatarak bunlara el koydu. En kibar ifadeyle buralar talan edildi. Sonra? Sonra YNK'nin bütün kadroları teslim alındı ve herbirine "bundan böyle YNK'den istife ettikleri ve bu hareketle hiçbir bağlarının bulunmadığı"na dair dilekçeler imzalatırıldı. Çoğunluk bu yöntemle boyun eğdi ve evlerine gönderildi. Boyun eğmeyenler gözaltına alındı ve geçmişte Saddam onlara ne yapmışsa onlar da

Savaşın tarafları ister istemez birbirlerinin silahlarını, savaş taktik ve yöntemlerini etkisizleştirmekle meşgul oldukları oranda birbirlerine endekslidirler.

Bu ister istemez birbirlerini tanımayı ve birbirlerinden etkilenmeyi beraberinde getirir.

güçlü tarafın zayıf tarafı etkilemesi şeklinde işlediğini unutmamak gerekir. Ezilenler kendilerini ezenlerin politik ve ahlaki değerlerini benimser ve zamanı gelince bunları kullanmaktan geri kalmaz.

Yukarıda Irak'lı Kürt partilerinin somut bir şey üretemediklerini, ellerindeki mevcut kazanımı pekiştirici yönde bir adım atamadıklarını söylemiştik. Sadece bir anlamda doğrudur bu. Bir başka anlamda ise Kürtlerin yaptıkları dağlar kadar iş var. Güney Kürtleri Kürt literatürüne sadece cahş kavramını değil, onun kadar önemli olan diğer

çıkardığı düşünülmüş ve cephe olayı bu mantıkla yorumlanarak sevinilmişti. Hele 1992 baharında yapılan seçimlerin büyük bir olgunluk içinde geçmesinden ve Kürtlerin devlet gibi bir olayın yaşatılması sorumluluğuyla karşı karşıya gelmesinden sonra, yurtsever güçler arasındaki ilişkiler bakımından yeni bir sayfanın başlatılmış olduğu kanısı güç kazandı. Gerçekten de son olaylara kadar da bu anda ciddi bir olay yaşanmadı.

1994 baharında IKDP ve YNK arasında başlayan olaylar bütün Kürt dünyasını büyük bir düş kırıklığına uğrattı.

aynısını onlara yaptılar. Bir çok kadroya pusu kuruldu, acımasızca öldürüldü. Aynı şeyi YNK Soran bölgesinde İKDP'lilere yaptı.

Yukarıda cahşların eski ihanetçi tutumlarını yeni koşullarda partilerin şemsiyesi altında ve partiler arası çelişkiyi kullanarak sürdürdüklerini söylemiştik. Adı geçen acı olaylarda geçmişteki cahş güçlerinin bu rollerini bir kez daha çok iyi oynadıklarını ve bu çatışmalarda olaylara bu güçlerce yön verildiğini belirtmek gerekir.

Güney Kürdistan deneyiyle ilgili bugün için söylenecek şunlardır: Son partiler savaşı da göstermiştir ki Kürtler önemli oranda, ulusal bilinç, duygu ve sorumluluk sorununu yaşıyorlar. Kürt ulusal kişiliği hala toparlanmış, kendini bulmuş değil. Sömürgeciliğin bu kişilikte yarattığı yıkım bünyeyi berbat etmiştir ve onu onarmak uzun bir zaman alacaktır.

Bunlar bir yana, asıl sorun şudur: Kürtler özgürleştirdikleri bu topraklarda iki taşı üst üste koyamıyorlar, ileriye dönük bir adım atamıyorlar; bu anlamda da iktidar fonksiyonlarını giderek yitiriyorlar. Dışardan birşey alabilecek paraları yok, paraya dönüştürülecek bir gelirleri yok, dışarıdan bulabildiklerini getirebilecekleri bir kapıları yok, ayrıca kendilerine gerçekten dost eli uzatacak bir dost devletleri yok. Bu güçleriyle ve tek başlarına Saddam'ı alaşağı etmeleri de mümkün değil. Saddam'la diyalog ise geçmişe ba-

kılarak görünürde sonuç getireceğe benzemiyor. Bu durumda Kürtlerin yaptığı, kendileriyle ilgili inisiyatif geliştirmeleri için dış dünyayı zorlamaktan başka bir şey değil.

Dış dünyanın tutumu ise belli. Onların hesabı Kürt halkının çıkarlarından çok, Saddam'la ilgili politikalarla belirleniyor. Çekiç gücün varlığı Kürtleri kollamak yerine Saddam'ın yayılmacılığına set çekmeye yöneliktir. Eğer amaç gerçekte bu parçayı dış

Dünyanın şimdilik yaptığı, insani amaçları aşmayan kimi gıda yardımları göndermek, yıkılan bazı köyleri onarmak ve bir miktar da sağlık hizmetlerini gerçekleştirmek. Onun dışında Federal Kürt Yönetimine dönük ciddi bir kaygı görülüyor.

saldırlardan koruma olsaydı Türkiye ve İran'ın sayısız saldırılarına engel olunur, bu saldırgan güçler cezalandırılırdı. İran İKDP'yi, Türkiye PKK'yi gerekçe olarak gösterse bile, her iki devletin saldırılarında ki amaç; özgür Kürt yönetimini istikrarsızlaştırmak ve gözdağı vermektir. Her defasında ilan edilen Kürt devletine izin vermeme söylemi bu saldırılarda somut ifadesini bulmaktadır. Çekiç Güç bu tür saldı-

rlardan hiç birine engel olmadı ve herhangi bir tepki göstermedi.

Dünyanın şimdilik yaptığı, insani amaçları aşmayan kimi gıda yardımları göndermek, yıkılan bazı köyleri onarmak ve bir miktar da sağlık hizmetlerini gerçekleştirmek. Onun dışında Federal Kürt Yönetimine dönük ciddi bir kaygı görülüyor. Bir nokta daha var. Şu anki duruma bakılarak Dünyanın mevcut Kürt statüsünden geri bir adıma izin vermiyeceğini söylemek belki mümkün. Ancak mevcut statüyü geliştirme veya buranın önünü açan bir tavır da beklenmiyor. Kısacası, Kürtlere suni tenefüsle bitkisel bir hayat yaşıyor.

Suriye Kürtlerinin yaşadığı Kürdistan parçası Fransız işgali döneminde Kuzey Kürtleri için bir sığınak oldu. Bir süre Kürt aydınları burada verimli çalışma yaptı, bugün de burada Kültür alanında önemli çalışmalar yapılıyor. Suriye'nin Kürt politikası ise dostça değil, hatta haince ve düşmanca. Buna rağmen o küçük şoven kafalarıyla Kürtlerin hamiliğine soyunmuş görünmekten geri kalmıyorlar. Kürtlerin genel olarak özgürlük mücadelesinde Suriye denetiminde bulunan Kürdistan parçasındaki Kürtlerden önemli bir rol beklenmemeli. Ama Suriye'den beklenebilen bir hayırlı iş var; o da bu ülkenin Kürt sorunuyla ilgilenmekten vazgeçmesi, elini bu işten çekmesi. Suriye'nin Kürt sorunundaki en büyük katkısı bu olur bizce.

Türkiye zayıf kanat

Türkiye Kürdistan'ı diğer parçalardan, Türkiye ise diğer çember devletlerden farklı özellikler taşıyor. Kabul etmek gerekir ki Türkiye Kürdistan'ına farklı özellikler kazandıran, Türk devletinin sosyal, siyasal ve ekonomik politikalarıdır.

Osmanlı'nın yıkılışından sonra 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin gidişatına ağırlığını koyan burjuva sınıf sözcüleri yeni devleti burjuvazinin çıkarları temelinde örgütleyip buna uygun politikaları hayata geçirmeye başladılar. İmparatorluğun son üç yüzyılı boyunca ekonomik olarak iyice batıya bağlanılmış, son bir yüzyılda ise Türk aydın hareketi batıdan beslenmişti. Bu ve benzer nedenlerle kapitalist kalkınma modelini seçen Türkiye, yüzünü batıya çevirdi. İçerde kapitalizmin ekonomik model olarak benipşenip uygulanması, dışarıda ise batıyla bütünleşme girişimleri Türkiye Kürdistan'ındaki koşulları ve buradaki özgürlük mücadelesini önemli ölçüde etkiledi. Burada bu gelişmelerin kendileri değil, Kürt hareketi açısından yarattıkları sonuçlar irdelenecek ve yeri gelince işlenecektir.

İlk kurtuluş savaşı yıllarını saymazsak, TC devleti Kürt hareketini hep yok saydı ve bu hareketi zor yöntemlerle bastırma yoluna gitti. 1961 anayasasının yarattığı kısmi demokratik koşullardan Kürt ha-

reketi de faydalandı ve önemli gelişmeler kaydetti. 12 Mart hareketiyle kesintiye uğrayan bu süreç, 1973'ten itibaren tekrar yükselişe geçti. Bu dönem Kürt hareketi, yaşadığı gelişmeler ve ana nitelikleri bakımından gerçekten incelenmeye değer. Özetlemek gerekirse, sosyalist kamptaki iç sorunların yansıması olan sıkıntılar sayılmazsa, bu dönemde Kürt hareketi sağlıklı bir çizgide geliyordu. Hareket kitle temelini esas almış, izlediği barışçı yöntemlerle devleti sıkıştırıyor ve Türt de-

Türkiye Kürdistan'ı diğer parçalardan, Türkiye ise diğer çember devletlerden farklı özellikler taşıyor. Kabul etmek gerekir ki Türkiye Kürdistan'ına farklı özellikler kazandıran, Türk devletinin sosyal, siyasal ve ekonomik politikalarıdır.

mokrat çevrelerden bir hayli ilgi topluyordu. Kürt hareketinin yarattığı paniğe, bilinen diğer birtakım iç ve dış nedenlerin de eklenmesiyle 1980 Eylül darbesi gerçekleştirildi. Darbe sonucunda yurtsever güçler büyük yaralar alırken, hareket bir bütün olarak yeralına çekildi. Bugünkü Kürt hareketinin can alıcı sorunlarının önemli bir kısmı bu tarihten itibaren başlayan süreç ta-

rafından beslenmiştir.

12 Eylül darbesinin fiziki ve siyasal tahribatları bir yana bırakılırsa, bu dönemle birlikte ülkede çalışma olanağını yitiren sayısız insan yurtdışına, Avrupaya göç etmek zorunda kaldı.

Faşist rejimin uyguladığı baskı ve cinayetleri teşhir eden Kürt yurtsever güçlerinin bu çabaları Avrupa da büyük bir destek buldu. Faşist rejimin teşhiri Kürt olgusunun işlenmesiyle atbaşı götürüldü. Bugün Avrupanın ve bütün olarak batının Kürt sorununa bu düzeyde ilgilenmesinin gerisinde bu Kürt aydın göçünün önemli payı var.

Darbenin Kürdistan'da yarattığı yıkımın sonucunda oluşan tepkileri iyi değerlendiren PKK, 1984'te silahlı eylemler başladı. Devleti sıkıştıran, ulusal duyguların canlanması sağlayan kimi olumlu sonuçlarının yanı sıra, işlenen kimi hatalar ve uygulamalar sonucunda da devlet Kürt hareketine büyük darbeler vurdu, onu terör şeklinde yansıttı, halkı içinden bölerek korucu sistemi benzerinde olduğu gibi Kürt toplumunu dejenere etti.

Çok kısa ifade edilen bu gelişmelerin sonuçlarıyla ilgili yapılacak tespitler neler olabilir? Geçmişte sistemler arası soğuk savaşın yarattığı gerilimin de etkisiyle TC Kürt hareketinin barışçı siyasal çözümüne yanaşmadı, hatta bu sorunu yok sayarak inkar etti. Dünyadaki gerilim önemli ölçüde aşıldığı, baskıcı politika-

lar eski primi bulmadığı halde, TC eski inkarcı tutumunda inat ediyor. 1990 'dan itibaren Kürt hareketinin yarattığı demokratik siyasal süreç ise her defasında bastırıldı ve önü ke-sildi. 1984 yılında başlatılan ve bu arada önemli mesafeler kat eden silahlı eylemler ise, olayı çözmek yerine gelip bir yerde tıkanmıştır. Denilebilir ki silahlı mücadeleyle ulaşıl-mak istenilene ulaşılmış, ya-pılmak istenen yapılmıştır ve bu mücadele yöntemi fonksi-yonunu bitirmiştir. Ama bu alanda harcanan çaba, verilen bunca bedellere rağmen soru-nun orta yerde olduğu, Türk devletinin sorunun çözümüne yanaşmadığını biliyoruz. Bu yöntemin giderek ters teptiği de söylenebilir. Sonuç ola-rak ne siyasal dayatmalar, ne de silahlı mücadele Kürt soru-nun çözümünde bir sonuca ulaşmamıştır. Son gelişmeler-de görüldüğü gibi karşılıklı yanlışlarla beslenen Türk ve Kürt kutuplaşmaları ve aşırı-lıklar iki halkı boğazlaşmaya götürecek tehlikeleri barındır-maktadır.

Kuzey Kürtlerinin kendi-lerine göre avantajları da yok değil. Türkiye'de Kürtçe, ya da Kürt orijinli gazete veya dergi çıkarılabileceğini, örne-ğin sıradan bir İran veya Irak Kürdüne anlatamazsınız. Büt-ün zorluklarına rağmen Kürt-lerin siyasal platformları kul-lanabileceklerini de. Türki-ye'nin batıya yönelik politika-ları onu her zaman batının standartlarıyla karşı karşıya getirmiş ve bu önemli etkiler yaratmıştır. DEP milletvekil-lerinin tutuklanması eksenin-

de gelişen olaylar Türkiye'yi batıyla olan ilişkiler konusun-da yol ayrımına getirmiştir. Şu bir gerçek; bütün aksi çıkış ve çabalara rağmen Türkiye ba-tıyla adı konulmamış bir en-tegrasyon (burada bağımlılık) içindedir ve Türkiye'ye pek öyle bir seçenek de kalmamış-tır. Şimdi Türkiye Kürt konu-sunda geleneksel politikalarla batının dayattığı standartlar arasında kalmışlığın açmazını yaşıyor. Konu içinde kısaca belirtildiği gibi Burjuvazinin Türkiye ve Kürdistan'ın tümü-nü kapsayan ulusal pazarı bu iki ülke ara sında mal ve ser-maye mobilizasyonunu sağla-dı. Bunun sonucunda nüfus hareketleri ve kaymaları ger-

olmayan, Kürt sorununun çö-zümünü zorlayan faktörler.

Sonuca dair birkaç gözlem

Konu girişinde Kürdis-tan'ın bölünmüşlüğü, bölün-müş Kürdistan'ın birer parça-sını yutan sömürgeci devlet-lerce oluşturulan kuşatmanın Kürtlerin özgürleşmesi önün-de yarattığı nesnel durum kı-saca belirtilmişti. Bu nesnel konjoktürün her bir parçadaki mücadele önüne nasıl dikildi-ğinin örnekleri verildi. Şimdi toptan bir bakışın sırası.

Değerlendirmelerden çı-kan sonuç şu; başka faktörler-

Sonuç olarak ne siyasal dayatmalar, ne de si-lahlı mücadele Kürt sorunun çözümünde bir sonuca ulaşmamıştır. Son gelişmelerde görül-düğü gibi karşılıklı yanlışlarla beslenen Türk ve Kürt kutuplaşmaları ve aşırılıklar iki halkı boğazlaşmaya götürecek tehlikeleri barındır-maktadır.

çekleşti ve süreç içinde özgün bir yapı oluştu. Kuzey Kürdis-tan'daki Kürt nüfusun üçte iki-si Türkiye'de metropol kent-lerde yaşamaktadır. Merkezi pazar sonucu yaşanan bu ge-lişme Kürt ve Türk nüfusu önemli bir şekilde kaynaştırdı. Türkiye'de yaşayan toplam on milyon aileden bir milyonu Kürt-Türk birleşiminden oluş-muştur.

Ayrıca yıllarca ülkeden buraya taşınanlarla birlikte Kürtler Türkiye'de önemli miktarda bir sermayeye denk düşen yatırım sahibidirler. Bütün bunlar, diğer parçalarda

le birleşmeden herhangi bir parçadaki Kürt halkı tek başı-na sömürgeci güçleri ülkesin-den söküp atamaz, herhangi bir şekilde atsa bile ülkesinin bağımsızlığını koruyamaz. Bir biçimde bağımsızlığı ko-rusa bile onu istediği şekilde geliştiremez. Uluslararası sö-mürge olan Kürdistan'da bu mümkün değil. Bu konumun-dan dolayı da gerçek anlamda bir ulusal kurtuluş mücadelesi-sinden ve bunun yaratabilece-ği bağımsızlıktan söz edile-mez. Ulusal kurtuluş ülkeden yabancı gücü söküp atmak ve sömürgecilerden kurtulmak

ise bu, parçalı ve kuşatılmış Kürdistan'da mümkün değil. Örnekleri var ve bunlar örnekten çok genel durumu yansıtır.

Sırayla gelelim; Şex Mehmudê Berzenci birinci dünya savaşının o alt üst oluş koşullarında kısmi bir başarı sağladı. Ama hemen ertesinde Şex Mehmud sürgüne gönderildi ve Kürtlerin kazanımları geri alındı. Hareket İngilizlerin çabalarıyla bastırıldı.

Mehabad Kürt Cumhuriyeti'de benzer koşullarda kuruldu. İlerleyen Sovyet güçleri karşısında İran birliklerinin geri çekilmesiyle bölgede oluşan boşluktan Kürt hareketi istifade etti ve kendi devletini kurdu. Ama bilindiği gibi o zamanki büyük güçlerin karşılıklı bilek güreşi sonucu Sovyet güçleri bölgeden çekildi ve hemen ertesinde İran güçleri bu Cumhuriyeti yıktı. 1961'deki Irak Kürt hareketi 1958'de Irak'ta içte yaşanan bir takım karışıklıkların yarattığı koşullar sonucu başladı. Sömürgeci koalisyonun bilinen karşı ittifakı sonucu 1974 yenilgisi yaşandı. 1991'deki başarı yine tamamen dış faktörlerin, Körfez savaşı sonucu sağlandı ve hala dış faktörlerin korumasında yaşatılmaktadır.

Türkiye'deki gelişmeler de bundan farksız değil. Örneğin son otuz yıla baktığımızda Kürt hareketindeki gelişme ve gerilemelerin büyük oranda Türkiye'deki gelişmelerle atbaşı gittiğini görüyoruz. 1961 hareketi Kürt hareketinin de önünü açıyor. 12 Mart hem

Türkün hem Kürdün önünü kesiyor. 1974 yıllarındaki yu- muşamadan Kürtler alabildiğine faydalaniyor. 12 Eylül darbesi herkesi birlikte vuruyor.

Türkiye açısından değişik bir durum var. Olayın biraz tersine işleyen yönü var. Kürt

Dış faktörlerin müdahalesini beklemeden Kürtler açısından başka bir çıkış yolu yok mudur? Daha önce söylendi, bir kez daha vurgulamak gerekir; Kürtler bilinen sömürgeci kuşatmadan bir gedik açabil- melidirler. Bu ise, çevre halk- lardan biriyle demokratik bir devrim gerçekleştirmektir.

Türk egemen güçlerinin ve başkalarının gücü Kürt halkına yetebilir ama, onlar dünyadaki değişim karşısında duramazlar ve onların gücü buna yetmez. Yarın öbür gün Kürtlere yıllarca kan kusturanlar Kürtlerle masaya oturup yeni kimliklere bürünürlerse şaşmamak gerekir. Bu dünyada ne şaşırtıcı olaylar yaşandı, yaşanıyor. İnsanlık nice hayalleri gerçek kıldı.

hareketi Türkiye'deki siyasi atmosferi de etkiliyor. Türkiye'deki kimi demokratik çabalar Kürt hareketinin kurbanı oluyor. Belki normal koşullarda gelişebilecek demokratikleşme çabaları ikide bir Kürt hareketine vurulan darbelerden payını alıyor. Dolayısıyla Kürtlerin özgürlük, Türklerin demokrasi mücadelesi, kader birliği içinde içiçe görünüyor.

Bu genelleme bir bütün olarak ulusal ve toplumsal kurtuluş hareketleri için de geçerlidir. Ekim devrimi, TC'nin kuruluşu, halk demokrasilerinin gerçekleşmesi ve daha sayısız örnekte olduğu gibi dış faktörlerin yarattığı elverişli koşullarda iç güçler başarıya ulaşmıştır. Ama Kürtler açısından dış faktörlerin önemi diğer halklara oranla belki on kat, belki yüz kat daha fazladır.

Fars, Arap ve Türk halklardan birisiyle. Böylece sömürgeci koalisyonun bir kanadı kırılabilir ve bu kanat hangisiyse dost güce çevrilebilir. Şimdilik bu tez İran için uzak görünüyor. Saddam sonrasında bir parça Irak için gerçekle- şebilir bir olgudur. Ancak Irak'ta demokratik geleneklerin zayıflığı ve diğer gerici Arap devletlerin Irak Arap muhalefeti üzerindeki ağırlığı ve rolü, düşünülen böylesi bir çözümü zora sokmaktadır. Bu açıdan en elverişli kanat Türkiye'dir. Herşeye rağmen Türkiye'de önemli çatışmalar sonucu birikmiş bir demokratik gelenek vardır. İkincisi kapitalist ekonominin yarattığı merkezi pazar sonucu Kürtler ve Türkler önemli ölçüde kaynaşmışlardır ve onları birbirinden koparmak mümkün değil. Üçüncüsü ise Türkiye'nin batıyla ilişkileri ve geçmişten

gelen bağımlılığı belirtilen görüşün gerçekleştirilebilirliği açısından önemli bir avantaj oluşturmaktadır.

Yaşanan bunca deneylerden şunu anlıyoruz. Düşmanlarının elindeki üstün silah ve olanakların karşısında 30 milyon Kürdün hepsi bomba olsa bile yine de bir şey yapamaz. Bu koşullarda düşmanlarını yenemez. Bunca acılara, Kürtlerin kullandığı araç ve yöntemlere rağmen bu başarılamadığına göre başka güçlerle bunu gerçekleştirmek gerekir. Sömürgeci çemberi içten kıramadığımıza göre, bu çemberi dışardan başka güçlerle zorlamalıyız. Uluslararası güçleri, devletleri, demokrat ve barışsever dünya kamuoyunu kurum ve kuruluşları sömürgeci zorbaların üzerine yollamalıyız.

Kürtlerin ezici çoğunluğu dünyadaki talihsiz konumlarının farkındalar. Bundan böyle düğümü son tahlilde çözebilecek dışardaki -sömürgecilerden daha güçlü- güçlere seslenmeliyiz.

Bütün mesajlarımızın hedefi bunlar olmalı. İçerdeki eylemlerimiz, çabalarımız dış güçleri kazanmaya dönük olmalı. Onlarla birlikte sömürgeci güçlere yüklenmeli onları Kürt sorununun çözümüne iktana etmeliyiz.

Bugünün dünyasında sonuç alıcı yol budur. Kürtler bu tabloya uygun yol ve yöntemler bulmalı, bilinen çalışma tarzlarını gözden geçirmeli, bu amaca hizmet edecek araç ve kurumlar oluşturmalıdır.

Dünya dünün dünyası değil. En kanlı diktatörler -başkasını devreye sokmaya gerek bırakmadan- bizzat kendileri gündemlerindeki ulusal -etnik sorunların çözümü yönünde çaba sarfediyor ve giderek çözüyorlar da.

İşte Güney Afrika ve eski diktatör De Clark; ırkçı sistemin başında olan bu kişi sorunun çözümünde de baş rol oynadı. Tacını Mandela'ya giydirmiş kendisi ise yardımcılıkla yetiniyor. Rabin-Perez ikilisi uyguladıkları politikaların kendilerine ve Filistin halkına bir yarar sağlamadığını gördüler.

İrlanda da böyle, Bask'ta da bu böyledir. Kuşkusuz bu değişim adı geçen ülkelerdeki yöneticilerin iyi niyet ve sağduyu noktasına gelmiş olmalarından kaynaklanmıyor. Sıradan insanlarda olduğu gibi devlet yönetenlerin de bilinç ve niyetini koşullar belirliyor.

Gelişmelerin bu noktaya gelmesinde elbette birincil rol oynayan, ezilen halkların binlerce cana ve mala, o kadar da acıya mal olan mücadeleleridir.

Ama belirtmek gerekir ki son noktada bu sonuçları doğuran dünyada yaşanan son değişimlerdir. Bu değişim ve gelişmeler herkesi isteyerek veya istemeyerek kendi pozisyonunu gözden geçirmeye zorlamaktadır.

Bugün için uluslararası aktörlerin Kürt sorunundaki yaklaşımlarında tutarlılıktan bahsedilemez ama, bu konuda iyiden iyiye beliren değer ve

eğilimler de gözden uzak tutulamaz. Devletlerin dış politikalarının ana kaygısı sayısal ulusal çıkar kavramının da giderek yeni ve farklı yorumlandığı açık olarak görülüyor.

Artık tek tek devletler açısından ulusal çıkar, dünyadaki genel değişimde inisiyatif sahibi olma şeklinde algılanıyor. Bu nedenle sığ bir ulusal çıkardan bahsedilemez. Küreselleşme eğiliminin güçlendiği dünyada devletler açısından hem içte, hem dışta kolektif yapılanma ve politikalara ihtiyaç duyuluyor.

Bu kolektif mekanizmanın canlı örneği olan Avrupa Birliği (AB) ulusal çıkar tanımını değiştirmiştir. AB'nde Kürt sorunuyla ilgili politikalarda bir istikrarın belirdiğini ve bundan böyle birçok devletin bununla bağlanacağını söyleyebiliriz. Bu, Kürt sorununun çözümünde giderek ağırlığı hissedilecek olan bir aksiyona dönüşmektedir.

Türk egemen güçlerinin ve başkalarının gücü Kürt halkına yetebilir ama, onlar dünyadaki değişim karşısında duramazlar ve onların gücü buna yetmez.

Yarın öbür gün Kürtlere yıllarca kan kusturanlar Kürtlerle masaya oturup yeni kimliklere bürünürlerse şaşmamak gerekir. Bu dünyada ne şaşırtıcı olaylar yaşandı, yaşanıyor. İnsanlık nice hayalleri gerçek kıldı.

Önümüzdeki yıllar Kürtler için şaşırtıcı gelişmelere gebe-
dir.

Piyasa fetişizmi ve soldaki bunalımın kaynakları

Şemsettin Gürbüz

Günümüz Türkiye'sinde de piyasa artık bir fetiş, liberalizm ise tek geçer toplumsal kuram ve moda söylemdir. Sosyalizm "ölünce" böyle oldu.

Evet, liberalizm ve onun dayandığı temel varsayımlar; KİT'lerin özelleştirilmesinden, Kürt sorununun çözümüne; siyasal ve sosyal yaşamdaki çalkantılardan, anayasanın değiştirilmesi ve DEP'in kapatılmasına, ekonomideki açmazlara ve krizlere kadar, Türk siyasal yaşamının hemen hemen her alanında beliriyor. Tüm sağ ve açık-gizli tüm iktidar unsurlarının yanı sıra, sol kesimleri de etkilemiş benziyor.

Bugüne kadar liberalizm elbette ki çokça tartışıldı. İlgi-lenenler, onun kapitalizmin ta kendisi olduğunu iyi bilir. Ancak, günümüzün güçlü iletişim olanaklarını ellerinde bulunduran egemen kesimler, geniş

halk kesimlerini bu alanda ciddi bir koşullandırmaya ve yeni söylemlerle kafaları iyiden iyie karıştırmaya çalışmakta, acı olanı ise başarılar elde etmektedirler. Liberalizmin bu kadar geniş alanda söz söylemeye başlamasından, geniş alanlarda gözükmekten dolayı, eleştirisi de geniş bir alanı kapsamak durumundadır.

Zira, liberaller iktisadi olabildikleri gibi, siyasal yaşamda da etkin olarak öne çıkmanın çabası içerisindeler. Evet, onları bu alanlarda kolaylıkla görebilmekteyiz. Felsefi olabildikleri gibi, antropolojinin 'Diyalektik' disiplini içinde de görülebiliyorlar. Bilindiği gibi liberalizm, Marksizme karşı bir savunu olarak geliştirilen bir burjuva dünya görüşüdür. Böyle olmasına karşın o, aynı zamanda muhafazakar burjuva görüşlere karşı gözükmeye çalışıyor.

Ancak biz burada, kapita-

lizmin en kapsamlı eleştirisini ve onu kesinlikle aşan bilimsel bir proje sunan Marksist görüşü temel alarak, günümüzde tıkanan sol siyasetin nedenlerini, çıkış yollarını ve bununla birlikte liberalizmi ve giderek bir fetişe dönüştürülen piyasa ekonomisini tartışacağız.

Tüm toplumsal

düşünceler

devlete karşı

Marksizme göre ise, **devlet egemen sınıfların baskı aracıdır**. Bu noktadan hareketle Marksistler, devletin ortadan kalkabilmesi için öncelikle onun varlık nedeni olan **sermayenin ve egemen sermaye sınıfının ortadan kaldırılması gerektiğini savunur**. Yani Marksistler, toplumsal üretim ve bölüşüm ilişkilerini iradi olarak, adil bir toplumsal düzen içerisinde yeniden düzenlemeyi öngörüyorlar.

Burada, bizi asıl ilgilendiren ve tartışacağımız; liberalizm, devlet, düzen ve demokrasi anlayışdır.

Liberalizm, düzen ve demokrasi

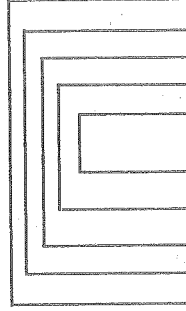
"Sosyalizm yenilince" kapitalizme kala kala bu zafer sarhoşluğunu doya doya yaşamak, egemen sınıfa, kendi alternatiflerini yaratmaya çalışmak ve iyiden iyiye kalıcı kurumlarını oluşturmak kaldı.

Mesela, uluslararası örgütlü sermaye sınıfı, bugün

"Sosyalizm yenilince" kapitalizme kala kala bu zafer sarhoşluğunu doya doya yaşamak, egemen sınıfa, kendi alternatiflerini yaratmaya çalışmak ve iyiden iyiye kalıcı kurumlarını oluşturmak kaldı.

için muhafazakar sağın karşısına liberalizmi dikeyiyor. Hem bu yüzdendir ki, liberalizm bu aralar çok moda. Uluslar ötesi örgütlenmiş sermayenin uluslararası serbest akışının ve bunu olanaklı kılan siyasal forum adı liberalizm oldu. O, kuramsal anlamda kapitalizmi savunan baskıcı, muhafaza-

Liberalizmin içerdiği ilkeleri şöyle sıralamak mümkün:

- > 1- Birey
 - > 2- Seçme özgürlüğü
 - > 3- Serbest piyasa toplumu
 - > 4- Disiplinin reddi-bırakınız yapıları
 - > 5- Küçük devlet-zayıf hükümet-
- Muhafazakarlığın dayandığı temel ilkeler ise şöyledir:*
- > 1- Güçlü Hükümet
 - > 2- Toplumsal otorite
 - > 3- Disiplinli toplum
 - > 4- Bürokratik hiyerarşi ve itaat
 - > 5- Ulus

kar sağ düşüncelerden ayrı gibi durur. Ancak, son tahlilde, toplumsal düzen ve bireysel özgürlükler konusunda örtüş-tüklerini, birleştiklerini görüyoruz.

Kapitalizmi savunan sağ düşüncenin iki değişik varyantı olan muhafazakar ve liberal söylemlerin tüm modern çağlar boyunca at başı gittiklerini görürüz. Kuramsal anlamda ayrı gibi durmalarına karşın özde aynı şeylerdir. Zira, bu her iki burjuva siyasal akımın ana eksenleri, **sermaye ve egemen sermaye sınıflarının bekası noktasında birleşir** ve aynı doğrultuyu izlerler. Aralarında, bu anlamda bir karşıtlık mevcut değildir. Yani onlar egemen sermaye sınıfının temel çıkarlarını en iyi savunma noktasından hareketle, iki ayrı alternatif olarak ortaya çıkmakta ve yarışı bu alanda başlatmaktadırlar. Hatta birbirinden bir hayli ayrı gibi görünen bu her iki burjuva siyasal akımlarının bazı ülke ve bölgelerde, aralarındaki biçimsel ayrılıkları silecek kadar birbirilerine yakın durduklarını görüyoruz. Kuşkusuz bu ya-

kınlık, sermayenin o ülke ya da bölgedeki bekası içindir. Günümüz Türkiye'sinde olduğu gibi, "Vatan, Millet, Sakarya" martavallarıyla yoksul emekçi halk kitlelerini piyasanın yüksek çıkarları uğruna afyonlamak ve hatta gerektiğinde savuşturmak fena mı olur?

Bugünkü Türkiye'de mevcut muhafazakar sağ hükümetlerin bir yandan **devlet otoritesinden, toplumsal düzen ve disiplinden** söz ederlerken, diğer yandan **özgürlük ve adalet** gibi liberal söylemleri de kullanmaktan geri durmadıklarını görürüz. Günümüz Türkiye'sinin siyasal yaşamında etkin olan ANAP ve DYP gibi sağ siyasal yapıların benzeri bir terminolojiyi kullandıkları gibi...

Liberal olduklarını iddia edenlerin ise, piyasa kanunlarının bir silindir gibi ezdiği toplumun yoksul kesimlerinin ekme ve özgürlük taleplerine karşı alabildiğine muhafazakar reaksiyonlar gösterdiklerini biliyoruz.

Liberalizm, pazarın ve buna koşut olarak toplumun

"kendiliğinden" oluşan düzenden söz eder. Aslında bu söylem, bireysel özgürlüklerin toplumsal ilişkilerle sınırlandırılması, belli bir hukuksal temele oturması sorununu da beraberinde getirecektir. Zira, liberaller kişisel özgürlükleri, bireyi ve onun haklarını gözetten ilkelerden söz ederlerken aslında, pazarın "kendiliğinden" oluşan düzeni çerçevesinde "özgürce" yaşayan bireyi kastetmektedirler.

Esasen, liberalizmin adalet kavramı, felsefe olarak Kant'çı temellere dayanıyor. Kant'a göre; **adalet, yaşamın üstünlüğünü temel alır.** Ona göre adalet, değerlerin ötesinde bir şeyi ifade eder. O, birbiri ile yarış halinde olan değerlerin ve amaçların oyununu düzenleyen, onu bir dizi kurala bağlayan çerçevedir. Bundan dolayı da adalet, bütün bu değer ve amaçlardan bağımsızdır.

Ama, Kant'ın adalet olarak önerdiği bu soyut yaptırım gücünün nereden bulunacağı ve nasıl uygulanacağı halen de açık değildir.

Bugün liberal siyasetin egemen olduğu batının bir dizi gelişmiş ülkesindeki "kendiliğinden" oluşmuş toplumsal düzene bir göz atıldığında; bir yandan dünya ölçeğinde serbestçe dolaşan sermayenin dizginlerini ve tasarruf hakkını ellerinde tutan özgür bireyler, öte yandan köprü altlarında, pazarın kendileri için üretmiş olduğu kötü kaliteli bir şarapla ısınarak gecelerini geçiren "Özgür bireyler" görülür.

Burada, "küçülen devlet" olarak ifade edilen mekanizma, sermaye ve pazar düzeninin bir üst yapısı olarak "kendiliğinden" oluşan toplumsal düzeni koruyup kollamak için, modern araçlarla donatılmış olan aygıttır. Görülüyor ki liberalizm bir baskı aygıtı olarak vurucu gücü yüksek, iyi donanımlı yeni bir devlet biçimini, o değerlerin dışında var olan adalet aygıtını önermektedir.

*Esasen, liberalizmin adalet kavramı, felsefe olarak Kant'çı temellere dayanıyor. Kant'a göre; **adalet, yaşamın üstünlüğünü temel alır.** Ona göre adalet, değerlerin ötesinde bir şeyi ifade eder. O, birbiri ile yarış halinde olan değerlerin ve amaçların oyununu düzenleyen, onu bir dizi kurala bağlayan çerçevedir.*

Ama kuramsal olarak önerdikleri toplum, soyut bir "gelişmiş bireyler toplumu" dur. Önerilen bu toplumsal düzen özde, ne iradi olarak tasarlanmış somut bir insan toplumu, ne de kendi içinde ahenkle işleyen uyumlu bir toplumdur. Bu, günümüzde tüm acımasızlıklarıyla işleyen kapitalizmin olanca vahşetiyle meşru görüldüğü bir toplumdur. Bu toplumsal "düzendeki" somut ilişkilerin temelinde soyut kurallar vardır. "Kendiliğinden, oluşan hukuk düzeni ve onun soyut kuralları, bireyleri kendi "özel" dünyalarına kapalı ve birbirinden uzak tutacaktır.

Böylesi bir toplumsal düzende birey serbest pazarın acımasız işleyişi karşısında her türden toplumsal dayanışmadan yoksun ve bir başına

çırılçıplak kalır. Bu durumda pazarın soyut kurallarının bekçisi olarak görünen devlet te bireyin yardımına koşmaz. Çünkü onun piyasaya müdahale yetkisi yoktur. Aynı zamanda birey, toplumun diğer bireylerini de yardıma çağırılmaz. Zira, liberal kuramcılara göre, bu gibi dayanışma eğilimleri ilkeliliğe ve geriye dönüşün işaretleridir. Yani, piyasanın güvencesi olarak örgütlen-

miş devlet, piyasanın özgür süreçlerine olası bir müdahaleyi engellemek için toplumu atomlarına ayırmayı, atomize etmeyi uygun bulmuştur. Zira, bireycilik ilkesi bu gibi ihtiyaçlardan doğmuştur.

Liberaller her şeyi birey açısından değerlendirdikleri için, işin yapısal ya da kuramsal farklılıklarını ve, cins ayrımcılığını pek dikkate almazlar. Bu yüzden feministlerin de bu "kendiliğinden" oluşan toplumsal düzende aradıklarını bulamayacakları açıktır. Çünkü, liberallerin ulus yerine koydukları birey, aynı zamanda cinsiyetten arındırılmış bireydir. Zira, bu düzende, kutsal olan ve hiçbir koşulla dokunulmaması, müdahale edilmemesi gereken tek şey, piyasanın doğal sürecidir. Burada pi-

yasa temel belirleyicidir. Birey, pazarın bu doğal süreci içerisinde etkin olabildiği kadar özgürdür. Devletin varlık sebebi olan yasalarının ve hukuk sisteminin koruma altına aldığı özgürlükler de işte budur. Doğal olarak erkek egemen kültürün de hüküm sürdüğü piyasanın acımasız işleyen süreçlerinde, fizikmen de görece zayıf sayılan kadının, "değer" olarak elinde kala kala, metalaştırılan bedeni kalır.

Aslında bu, liberallerin demokrasi anlayışını da ortaya koyuyor. Siyasal liberalizm denilen politik formun altı, bu sahte demokrasi anlayışıyla dolduruluyor.

Bu spontaneci anlayışın, savaş ve barış konusundaki düşünceleri de ilginçtir.

Özgürlük, demokrasi, adalet ve barış söylemlerine karşın bugün, dünya sanayisi içerisinde halen çok önemli bir paya sahip olan silah sanayinin kendine pazar arama ve yaratma çabaları onlara göre serbest piyasanın doğal işleyişinin bir gereğidir. Bunu engellemeye hiç bir güç muktedir değildir. Aksi halde, piyasanın özgürlüğü ve tüm insani değerlerin bile alınıp satıldığı özgür işleyişi korumakla yükümlü "zayıf" devleti karşılarında bulacaklardır.

Açıklamaya bile gerek yok. Bir çağdan daha uzun bir süreden beri dünya siyaset sahnesinin en etkin gücü durumundaki muhafazakar sağ siyasetin, demokrasinin, insan hak ve özgürlüklerinin en büyük düşmanı olduğu tartışıl-

mazdır. Yukarıdaki tartışmalarda da görüldüğü gibi, liberallerin de "kendiliğinden oluşan" toplumsal düzenle en az muhafazakarlar kadar ilgili olduklarını görüyoruz. Onların da en az muhafazakarlar kadar demokrasiye, insan hak ve özgürlüklerine düşman oldukları ortadadır. Burdan hareketle şu sonuca rahatlıkla gidilebilir:

Yeni sağ anlayışın en sinsi ve tehlikelisi, bugün için dünya siyasetinde en popüler durumundaki liberal akımdır. Hiç değilse muhafazakarlar, kendi otoriter anlayışlarını gizleme çabasına girmeden-savunabilmektedir. Liberaller ise bunu özgürlük, adalet ve demokrasi söylemleriyle cilalayarak, yeni bir formda topluma yutturma çabası içerisinde. Zira, onlara göre, kimsenin demokratik hak ve özgürlüklerin peşinde koşmasına, bunun için savaşıp yorulmasına gerek yok. Piyasa bunu zaten sağlayacaktır. Yani, serbest piyasadaki mevcut dengesizlikler adaletsizlik değildir. O, özgür ve eşit, doğal ve kendiliğindendir.

Liberalizm disiplini reddeder. Bu onun için gayet doğaldır. Çünkü o toplumsallığın reddidir. Burada, piyasanın acımasızlığı karşısında toplumsal dayanışmadan yoksun bırakılan bireyin yapabileceği şeyler neler olabilir? Bir kere o, örgütlenip sistemi zora sokabilecek durumda değildir. Zira o, bu tür olanaklardan bilinçli olarak arındırılmıştır. Böylesi bir sistemin birey için söyleyebileceği şey; "istediği-

ni yapabilirsin, bu anlamda hür ve özgürsün." Liberalizmin "bırakınız yapsınlar" ilkesi, böylesi bir güvenceden sonra öngörülmüştür.

İnsanoğlunun sevgi, saygı, paylaşma ve dayanışma gibi egolarını köreltmeyi, bunun yanında bencillik ve saldırganlık gibi olumsuz egolarını okşayıp geliştirmek için önerilen toplumsal sistem ilginçtir.

İşte yeni sağın bu yeni saldırılarına karşı sosyal devlet, toplumsal adalet ve bireysel hak ve özgürlükler için, yeni yöntemlerle direnmek, insanlığın geleceği açısından büyük önem taşımaktadır. Dünyanın bir çok yerinde kan gövdeyi götürmektedir. Buna bizim ülkemiz de dahildir. Yeni sağ siyaset, bu durumun panzehiri olarak liberalizmi önermektedir. Ama bu önerinin altında, silah sanayisinin yeni pazarlar yaratma arzusu yatmaktadır.

Bu durumda sosyal demokrat kurumlar ve sosyal demokrat kamuoyu, mevcut uygulamalar karşısında başarısız kalmıştır. Diğer yandan, 70 yıllık sosyalist iktidar da bekleneni verememiş ve sonuç olarak o özgün biçimiyle yıkılıp tarihe karışmıştır.

Bu durumda, yeni direnme noktalarını, kurum ve mevzilelerini yaratmanın tarihsel aciliyetine işaret etmek istiyorum. Elbette ki çözüm, solun kendisini dünyanın yeni durumuna göre yapılandırmasında ve yeni, güçlü bir alternatif olarak kendini dayatmasındadır.

Yeni olgular, eski kavramlar

Nasıl ki fizik bilimi matematikçilere yeni yeni sorular, problemler getirir ve onları yeni sentezler bulmaya götürürse; toplumsal gerçekler ve bununla ortaya çıkan yeni olgular da, siyaset bilimcileri ve sosyal bilimcileri yeni durumu açıklamak üzere yeni kavramlar bulmaya zorlar.

Düne göre çok şey değişmiştir. Çağımızda, iletişim teknolojisinin ulaştığı düzey ve sunduğu yeni olanaklar saye-

çıkılmaktadır.

Burada, yeni olguları eski kavramlarla açıklamanın olanaksızlığını kesin bir dille, ısrarla ortaya koymak, bunu yeni tartışma sürecimizin ilk basamağı olarak bilince çıkarmakla mümkündür. Çünkü, sol, yeni kavrayış biçimlerini, bilimsel düşünme süreçlerini yakalamak zorundadır.

Burada Marksizmin sunduğu bilimsel yöntemleri, diyalektik ve tarihsel kavrayışı elden bırakmadan yürütmemiz gereken, tartışma ve değerlendirmeye süreçlerinde Mark-

Burada Marksizmin sunduğu bilimsel yöntemleri, diyalektik ve tarihsel kavrayışı elden bırakmadan yürütmemiz gereken, tartışma ve değerlendirme süreçlerinde Marksizmi-Leninizmi ya da başka bir düşünce sistemini temel be lirleyici bir referans olarak dayatmamaktır. "Marksizme uygun değildir" havasından kurtulunmadan düşünsel alandaki mevcut çoraklık aşılamaz.

sinde, değişim artık çağlarla değil, günlerle ve hatta saatlerle ölçülür. Bu tartışılmazdır. Toplumsal dinamiklerin, ilişkilerin somutunda ifadesini bulan bu değişim içerisinde, sınıf çıkarlarının oynadığı hayati rol için doğal gereğidir.

Bu hızlı değişim karşısında yaşanan kavram kargaşası, mevcut kavramların, yeni durumu açıklamaya yetecek güçten yoksun oluşunun bir sonucudur. Bu da, aslında düşünsel etkinliğimizin bu alandaki çoraklığının ve kısırlığının bir sonucu olarak ortaya

sizmi-Leninizmi ya da başka bir düşünce sistemini temel be lirleyici bir referans olarak dayatmamaktır. "Marksizme uygun değildir" havasından kurtulunmadan düşünsel alandaki mevcut çoraklık aşılamaz. Bu alanda acilen gereksinim duyduğumuz düşünsel ve entelektüel gelişimi sağlayamayız. Zira, Marksizm bir dogma değil, bir eylem kılavuzudur. Sosyalistlik ise, bir bilinç durumudur. Bilince biçim ve içerik veren, artık günlük, saatlik değişen maddi yaşam koşullarıdır.

Elbette ki bazı olgular, unsurlar değişmeden de kalabilirler. Ancak yeni olgular mutlaka ortaya çıkar ve devreye girerler. Böylece, mevcut tüm olgular arasındaki düzen yeniden biçimlenir. Eğer ana unsur niteliksel bir değişime uğramışsa durum farklılaşmış demektir.

Günümüz dünyasında, toplumsal ilişkilere yansıyan ve buna bağlı olarak sistemlerin içerik ve niteliklerini dönüştüren bir dizi yeni olgudan söz etmek olasıdır. Bunlardan bir kaçını burada sıralayacak olursak; **birincisi**, baş döndürücü bir hızla gelişen, toplumsal yaşamı ve ilişkileri, derinden sarsan ve dönüştüren bilimsel-teknolojik gelişmelerdir.

İkincisi, işçi sınıfını kapsayan geniş toplumsal gurupların çetin mücadeleler sonucu kazandıkları, tüm insanlığa mal ettikleri bir dizi evrensel demokrasi ilkelerinin kurumlaşmasıdır.

Üçüncüsü, tüm dünyada giderek etkin konuma yükselme eğilimine girmiş olan ve doğanın ekolojik dengesini ve insanlığın global sorunlarını ikirciksiz sahiplenen yeni politik kültürdür.

Dördüncüsü, işçi sınıfı kavramının, işçi sınıfının diğer bazı toplumsal katmanlarla aynılanan durumları ve çıkarlarının daha zengin bir öze ve kapsama kavuşmuş olmasıdır.

Beşincisi, sosyalist blokun çökmesiyle birlikte bozulan dengelerin yarattığı dü-

zensizlik ve keşmekeşliğin giderilmesi için yürütülen kavgaların bir sonucu olarak, giderek derinleşen “**yeni dünya düzensizliği**”dir. Benzer olguları sıralamak ve bunlara yenilerini eklemek mümkündür. Değişmeden kalan ana olguysa, doğa ve toplumdaki diyalektik değişim dinamizmi-

nı, yöntem ve biçimlerini saptamak ve hızla devreye sokmaktan başka da seçenek gözüküyor.

Sosyal güvenlik

politikaları,

sol ve liberalizm

Solun, açmazlarından kurtulması, onun bütün bu yeni gerçekler ışığında, ideolojik ve politik olarak kendisini daha bir berraklaştırmasıyla mümkündür. Zira o, yeni bir bilimsel referansla insanlığa yepyeni bir kurtuluş yolunu göstermenin tarihsel sorumluluğuyla yüzyüzedir.

ni bilimsel yöntemlerle açıklayan **diyalektik ve tarihsel materyalist** kavrayıştır.

Tüm bunlar ortadayken, gelişen bunca yeni olguya, devreye giren bunca yeni unsura rağmen, Marksizmi bir dogma türünden, olduğu biçimiyle sofuca savunmaya geçmek, Marksizme hakaret olduğu kadar, düşünsel çoraklaşmaya çanak tutmaktır. Zira, Marksizm mutlak ve statik değildir.

Solun, açmazlarından kurtulması, onun bütün bu yeni gerçekler ışığında, ideolojik ve politik olarak kendisini daha bir berraklaştırmasıyla mümkündür. Zira o, yeni bir bilimsel referansla insanlığa yepyeni bir kurtuluş yolunu göstermenin tarihsel sorumluluğuyla yüzyüzedir. Yeni toplumsal dinamiklere dayalı olarak, yeni mücadele olanakları-

Liberal siyaset, uluslar ötesi serbest piyasanın güvencesidir. Onun özgür dolaşımı için gerekli olan demokratik ortamı hazırlayan, güvenceye alan siyasettir. Zira, ekonomideki liberalizm geniş demokratik bir zemin üzerine oturabildiği ölçüde yaşam bulabilir.

Türkiye açısından olaya bakıldığında, “failli meçhul” cinayetleriyle, meşhur yargısız infazları ve cezaevleriyle, özgür düşünce ve bilime olan düşmanlığıyla özgün bir forma kavuşmuş “**orijinal Türk demokrasisi**”nin işler olduğu günümüz Türkiye’sinde, ekonomide liberalizmin sağlanabilmesi, kurumlaşması tümünden olanaksız olmasa bile, son derece zorlu bir süreci izlemek zorundadır. Zira, onun altyapısı olan gelişmiş bir demokrasinin Türkiye’de sağlanabilme-

sinin olmazsa olmaz koşulu olan, Kürt sorununu demokratik ve barışçıl yollardan çözümlenmiş bir Türkiye’yi yeniden yapılandırmanın zorluğu ortadadır.

Sosyal güvenlik politikalarına gelince: Geniş emekçi halk kesimlerinin, değişik sınıflar ve katmanların çıkarlarını gözetken sosyal güvenlik politikalarının nispeten etkin ve işler olduğu batının gelişmiş burjuva demokratik ülkelerinde bile, sermaye sıkıntılıdır. Zira, sosyal güvence politikaları, sosyal devlet olgusunun kurumlardır. Bu kurumlar ile liberal siyaset ve ekonomik liberalizasyon arasında ters bir orantı mevcuttur. Birisinin gelişip serpilmesi demek, diğerinin gerilemesi demektir.

Kaldı ki, bugün batının gelişmiş burjuva demokratik ülkelerinde, sosyal güvenlik politikalarının bir sonucu olarak işleyen işsizlik sigortasının, bu haktan yararlanan insanların sosyal yaşam içerisindeki etkinlikleri, sosyal psikolojileri üzerindeki direkt olumsuz etkileri bilinmektedir. İnsan, sadece düşünen değil, aynı zamanda duyumsayan, duyguları olan hayvandır. Sosyal tatmin, duygu durumuyla açıklanabilir bir olaydır. İnsan ürettikçe, toplumsal üretime katıldıkça özgürleşir. İşsizlik sigortasını önermek, işsizliği ve dolayısıyla onun olumsuz sosyal sonuçlarını peşinen kabullenmektir. Solun düşünceği yeni toplumsal sistemde işsizlik sorununu diye bir sorunun olması vazgeçilmezdir.

Sınıf savaşlarının doğal

süreçlerinin bir ürünü ve tarihsel bir olgu olarak ortaya çıkmış olan sosyal devlet, sosyalist devlet kavramları ve liberalizmle çelişen yapıları üzerinde de durmak gerekecektir. Zira, sosyalist devlet ile sosyal devlet arasında büyük benzerlikler mevcuttur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, sosyal güvenlik politikaları, sosyal devletin kurumlarıdır. Ancak, bu kurumlara dayanan sosyal devlet, toplumun ezilen kesimleri ve işçi sınıfının dayatmalarına karşı olarak, burjuva demokrat kesimlerin geliştirmek

Sağ düşünce akımlarının ve siyasal uygulamalarının bu olumsuz yanlarına karşın, bugünkü dünyamızdaki karşı konulmaz yükselişleri ve etkinliklerinin cevabı, sol politikaların başarısızlıklarında aranmalıdır.

zorunda kaldıkları savunudur; sosyalist devlete alternatif bir toplumsal modeldir. Onun siyasal karakteri ise direkt sosyalizme karşı bir savunudur. Aynı şey sosyalizm için de geçerlidir. Sosyalist devletin siyasal karakteri burjuva sosyal devlet kavramına karşı bir savunudur. Ama şu da bir ger-

çektir ki, her iki toplumsal formun merkezinde yoksulluk ve sosyal eşitsizlik sorunu vardır. Bu durum, devletin küçültülmesi ve nihai olarak ortadan kaldırılması düşüncesine karşı, böyledir.

Bu yüzden, sosyal politikalar devlete yönelik olduğu için, tüm modern zamanlar boyunca, piyasa ve devlet müdahaleleri atbaşı ilerlemişlerdir. Sosyal güvenlik politikaları bu müdahalenin özgün bir biçimidir. Liberaller açısından bu müdahale tam tersi bir biçime ve içeriğe sahip bir formda düşünülmektedir. Onlara göre bu müdahale, piyasanın kendiliğinden yarattığı hukuksal yaptırımlarla, piyasanın "özgür" süreçlerine müdahalede bulunan, onun tekeline çomak sokan toplumun zayıf kesimlerine karşı yapılması kaçınılmaz olan müdahaledir.

İşte, devletin küçülmesi sorunu da bu iki karşıt formda gelişiyor.

Oysa ki, devletin zayıflaması, ya da uzun tarihsel süreçlerden sonra tümünden ortadan kalkması ancak, onu bugünden başlayarak, toplumun taban güçlerinin mutlak denetiminin altına alınmasıyla mümkündür.

Sağ düşünce akımlarının ve siyasal uygulamalarının bu olumsuz yanlarına karşın, bugünkü dünyamızdaki karşı konulmaz yükselişleri ve etkinliklerinin cevabı, sol politikaların başarısızlıklarında aranmalıdır.

Sol politikanın tıkanmış olmasının elbetteki sebepleri

Sol politikanın tıkanmış olmasının elbetteki sebepleri türlüdür. Ancak, sosyalist sol açısından sebeplerden biri, 70 yıllık sosyalist iktidarın o özgün biçiminin bugün tarihe karışmış olmasıyla birlikte, yitirilen onca moral değerleridir. Bu önemlidir. Üzerinde yeterince durmak gerekir.

türlüdür. Ancak, sosyalist sol açısından sebeplerden biri, 70 yıllık sosyalist iktidarın o özgün biçiminin bugün tarihe karışmış olmasıyla birlikte, yitirilen onca moral değerleridir. Bu önemlidir. Üzerinde yeterince durmak gerekir. Bu konunun yeterince tartışıldığına inanmıyorum. Bu durumu, salt basit bir "burjuvaziye teslim olduk" suçlamasıyla açıklamanın imkansızlığı ortadadır. Kısacası başlıca sebeplerden birisi; sosyalist programların paternalizme dönüştürülmesi ve o her şeyin başı sayılan, kutlanan büyük "Sosyalist" devletin, her yönüyle taban güçlerin ve tüm toplumsal dinamiklerin demokratik denetiminden yoksun bırakılmasıdır. Bu denetime tabi tutulamayan bir devletin zayıflayabilmesi, elini toplumun yakasından çekmesi düşünülemez. Devletin, toplumun hizmetinde olan toplumsal örgüt olabilmesi için

onun, toplumsal iradenin denetimi altında olması gerekir. Diğer bir deyişle, kendi taban güçlerinin demokratik denetimi altında olmayan bir devlet, onun hizmetinde olamaz. Olsa olsa, o belli bir toplumsal kesim, ya da egemen sınıf adına direkt kendi taban güçlerini baskılayan bir aygıt olur. Zira, 70 yıl ayakta kalabilen geniş ekonomik ve siyasal merkezli sosyalist devletlerin yapısı biraz da buydu.

Bu noktada, şu saptama yerinde olur. Sol, devleti tezel- den "küçültme" ve giderek "tarihsel olarak" yoketme rüzgarlarına hemen kapılma- malıdır. Bunun yerine, kendi temel taban güçlerinin demok- ratik denetimi altındaki bir hiz- met aygıtı olarak "güçlü" bir **devleti düşünmeli, hedefle- melidirler**. Ve bu hedefe uy- gun düşecek mücadele biçim ve araçlarını, yöntemlerini bul- mak ve devreye sokmak zo- rundadır. Solun başka türlü kazanma şansı yoktur. Onun kaybı ise, insanlığın kaybı ola- caktır.

Ki, o özgün biçimiyle yıkılıp tarihe karışan sosyalist devlet ile günümüz sosyal devletleri arasında es geçile- meyecek kadar büyük benzer- likler vardır. Hatta bir aynılaş- madan söz etmek mümkün. Zira, birisinde, ülke zenginlik- lerinin, ekonominin ipleri ve tasarruf yetkisi tümüyle burjuva sınıfının elindeyken, diğesinde bu denetim ve tasarruf yetkisi devlet bürokrasisinin elindey- di.

Kanımcı sol, bu noktada çağa ve toplumsal gerçekleri-

mize uygun bir senteze vardı- ğı ölçüde insanlığın geleceği için tek ve gerçek bir umut, bir kurtuluş olabilir.

Burada görülmesi gere- ken en önemli sonuç bence şudur: Tüm modern zamanlar boyunca toplum, özellikle de

bağlıdır.

Ta başta dediğimiz gibi, "Sosyalizm ölünce" liberalizm, insanlığa kurtuluş olarak yeni- den olanak sunmaya çalışı- yor. Açık ki, bir şeyin ölmesi için onun önce yaşamış olma- sı gerekir.

Evrensel demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işler olduğu, devletin ve ekonomik yaşamın, tüm çıplaklığıyla toplumsal dinamiklerin, toplumun sivil örgütlerinin demokratik denetimi altına alındığı bir toplumsal sistem; emekçilerin, ezilen kesimlerin, devrimci, demokrat ve tüm ilerici kesimlerin değişmez hedefi olmalıdır.

toplumun alt kesimleri, çeşitli egemen mekanizmalarca-bu sosyalist ya da kapitalist ol- sun- salt ekonomik çıkarlarla tanımlanan bir özne olmaya karşı çıkmış, türlü biçimlerde direnmişlerdir. İşte insan yanı- mızı diri tutan da bu direniş ol- muştur.

Evrensel demokrasinin tüm kurum ve kurallarıyla işler olduğu, devletin ve ekonomik yaşamın, tüm çıplaklığıyla toplumsal dinamiklerin, toplu- mun sivil örgütlerinin demok- ratik denetimi altına alındığı bir toplumsal sistem; emekçi- lerin, ezilen kesimlerin, dev- rimci, demokrat ve tüm ilerici kesimlerin değişmez hedefi ol- malıdır.

Solun, yeni çıkışındaki ba- şarısı, bu noktadan hareketle, yeni program ve projelerle, in- sanlığa yeni çıkış yollarını, kurtuluş yollarını berrak bir bi- çimde ortaya koyabilmesine

Sosyalizm gerçekten ya- şandı mı? Yaşatıldı mı ki, o öl- sün? Ya, 70 yıl boyunca yaşa- yan ve 70 yıl sonra çöken o koskoca sistem neyin nesiydi? Bu soruların cevapları elbette ki tartışılmalıdır. Ancak, kapi- talizm, asırlardır gözlemlediği- miz realitemizdir. Bu halde, kapitalizm yaşamakta olan re- alite, sosyalizm ise özlemdir; özlemini çektiğimiz toplumsal sistemdir, hayat tarzıdır.

Özlem, bugünkü reel olumsuzlukların ötesinde ol- masını istediğimiz şeydir. Bu özlemler devrimcilerin varlık nedenidir, insanlığın geleceği- dir. Yoksa, bugünkü olumsuz realitemiz geleceğimiz ola- maz. Ayrıca, uğruna bunca bedel ödememize de gerek yok.

Yani, liberalizm insanlığın geleceği olamaz.

Kalın çizgileriyle kimliği belli olmuş bir toplum nedir?

Kalın çizgileriyle, kimliği belli olmuş bir toplum nedir, çok kültürlü bir topluma nasıl dönüşür, ülkemizde yaşanan gerginlik; gelecek kuşaklara miras bırakılmadan, böyle bir kültürel değerler toplamı ile aşılabılır mı?

Yılmaz Çamlıbel

Kalın çizgileriyle kimliği belli olmuş bir toplum nedir?

Bana göre, toplumda var olan toplumsal grup ve bireylere ait maddi ve manevi tüm değerlerin baskı görmeden yaşandığı ve diğerlerinden saygı gördüğü, insanların ruhunda, bedeninde ve düşüncesinde var olan tüm beklentilerin karşılandığı, toplumda var olan tüm güzelliklerin birbirleriyle etkileşebilmesi için grup ve bireylerin toplumsal yönetime katıldığı, toplumsal sorunların bütün boyutlarıyla kavrandığı, bunların çözümü için gerçekçi ve bilimsel projelerin üretilip organizasyonların oluşturulduğu, her bireyin tüm toplumsal sorunlar karşısında kendisini sorunlu bularak çözüm için çaba harcadığı, her türlü gelişme ve değişmeye kapısını açık tutan çok renkli, çok sesli, katılımcı, paylaşımcı ve demokratik bir kültürel dokuya sahip olan toplum, kimliği belli olmuş bir toplumdur.

Her toplumun kimliği, onu oluşturan toplumsal grup ve bireylerin kimliklerinin bileşenidir, sentezidir. Bunun için her şeyden önce bireylerin kimliklerini gözlemleyerek tüm boyutlarıyla kavramamız gerekiyor.

Her bireyin, aynı toplumsal yapı içinde bazen birbiriyle uyumlu, bazen uyumsuz,

bazen de birbiriyle çelişen değişik kimlikleri vardır.

İrk, sınıf, cins, dil, renk, dini ve felsefi inanç; insanı şekillendiren temel kimliklerdir. Sanat, edebiyat, beslenme, barınma, giyim zevki, cinsel tercih, ahlak anlayışı, meslek, gelenek görenek, hukuk vs. gibi şeyler ise tali kimliklerdir.

Günümüzde insanlar, tüm bu kimliklerini gönlünce ve özgürce yaşamak istiyor. Başkalarının bu kimliklerine saygı göstermesini ve hoş görüyle karşılamasını istiyor.

Bu konuda çaba içinde olan ve önemli gelişmeler sağlayan toplumlar vardır. Ne yazık ki dünyanın büyük bir bölümünde kimliklerinden dolayı baskı gören ve acı çeken milyarlarca insan yaşıyor.

Peki, neden insanlar yaşadıkları ülkelerde, kimliği belirgin hale gelmiş uygar toplumlar yaratamıyorlar ve birbirilerine acı çektiyorlar? Bence bunun üç temel sebebi var.

1 - Aynı insanda var olan ve birbirileriyle çelişen kimliklerin bireyde yarattığı kavram karmaşası.

2 - Devletin kimlikler arasında taraf tutarak bazı kimlikleri korurken, diğerlerini bastığı altına alıp yok etmeye çalışması.

3 - Topluma miras kalan eski kültürdeki çağ dışı kalmış öğelerden arınamaması.

Her insan aynı toplumsal yapı içinde bir kimliğiyle ezen, başka bir kimliğiyle ezilen; bir kimliğiyle yöneten, başka bir kimliğiyle yönetilen; bir kimliğiyle efendi, diğer bir kimliğiyle köle konumundadır.

Bu yapı, bazı kişilerde kavram kargaşasına sebep olmakta ve insanlar toplumsal mücadele içinde çoğunlukla yanlış yerde saf tutmaktadırlar. Neticede, farkında olmadan ve istemeden, şikayetçi oldukları statü-konun devamına güç veriyorlar; kan taşıyorlar. Örneğin Türkiye'de emekçi bir Türk kadını, sınıf ve cins kimliği dolayısıyla statükoya karşı çıkarken, Kürt sorununda statükoyu savunabilmektedir.

Keza emekçi bir Kürt erkeği, sınıf ve ırk kimliğiyle düzene karşı çıkarken, sıra kadın

ğunluğu (Türkler, Kürtler, Lazlar, Çerkezler vs.) iş ve güç birliği içinde olmuşlardır.

Ama devlet, kurulduktan sonra toplum bu çoğulcu yapısı yok saymıştır. Türk milliyetçiliği, kapitalizm, hanefi mezhepçiliği ve erkek egemen anlayışa dayalı bir resmi ideoloji oluşturularak, topluma zor ve baskı ile dayatılmıştır. Bu resmi ideolojiyi topluma kabul ettirmek için devlet, oluşturduğu değişik kurumlar (okul, kışla, cami, Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Halk evleri, Üniversiteler, medya vs.) aracılığı ile sistematik bir propaganda çarkı işlemiştir.

Netice olarak devlet, bireylerin inancını, düşüncesini ve tüm toplumsal tercihlerini belirleyen merkezi, otoriter bir yapıya kavuştu.

Toplumsal güzellikler ve zenginlikleri yok eden hantal bir aygıtla dönüştü.

Her toplumun kimliği, onu oluşturan toplumsal grup ve bireylerin kimliklerinin bileşenidir; sentezidir. Bunun için her şeyden önce bireylerin kimliklerini gözlemleyerek tüm boyutlarıyla kavramamız gerekiyor.

Her bireyin, aynı toplumsal yapı içinde bazen biribiriyle uyumlu, bazen uyumsuz, bazen de biribiriyle çelişen değişik kimlikleri vardır.

konusuna gelince cins ayrımcılığını savunabilmektedir. Oysa ki doğru olan bu Türk kadınının Kürt sorununa, Kürt erkeğinin de kadın sorununa yandaş olmasıdır.

Kişilerdeki bu karmaşayı düzeltmek isteyenler çıktığında, karşılarında devleti bulmaktadırlar. Çünkü devletler, ezdiği kimlikleri birbirlerine karşı kullanarak, toplumu daha kolay yönetmektedir. Dolayısıyla bu kavram kargaşalığını koruyan ve daha da derinleştiren bir politika izlemektedirler.

Türkiye Cumhuriyeti üç kıtada hüküm sürmüş, çok halklı, çok dinli, çok dilli değişik kültür ve kimliğin bir arada yaşadığı Osmanlı mirası üzerine kurulmuştur. Kuruluş aşamasında bu değişik kimliklerin büyük bir ço-

Bu yönetim anlayışı sonucu devlet, süreç içinde toplumda var olan değişik kimlikleri birbirlerine karşı kullanarak, toplumsal gerginliklere sebep oldu.

Bu gerginlikler sonucunda meydana gelen toplumsal tepkileri de şiddet, bazen de katliamlarla bastırdı. Örneğin Kürtler, 28 defa statükoya karşı baş kaldırdılar. Bunların hepsi de kanla bastırıldı. Bu olayların yarattığı toplumsal acı, elem, gerginlik ve düşmanlıkların izleri hala silinmiş değildir.

Osmanlı kültürü Orta Asya'dan at sırtından kalkıp, uğradıkları yerleri yakıp, yıkan ve talan eden göçebe Türk toplum kültürü üzerine kuruldu. Türkiye Cumhuriyeti ise otoriter, hegemonyacı, istilacı ve entrikacı

Bizans ile Osmanlı Kültürü üzerine inşa edildi.

Bu kültürlerin temel özelliği, devleti yönetenleri kutsal bir varlık, insanları da bunlara tapan bir güruh olarak gören, toplumu açıklık ile terbiye, sopa ile yöneten bir anlayıştır.

Günümüzde hala bu kültürün derin izlerini görebiliyoruz.

Örneğin, kızını dövmeyen dizini döver. Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etme. Sopa cennetten çıkmıştır. Öğretmenin vurduğu yerde gül biter. Her koyun kendi bacağından asılır. Gemisini kurtaran kaptandır. Böyle gelmiş böyle gider. Büyüklerimiz herşeyi bizden daha iyi bilir gibi atasözleri hala kitlelerde uyulması gereken kurallar olarak varlığını sürdürüyor.

Bugün Türkiye'de insanların büyük çoğunluğu, benimsediği ideolojiyi, parti ve lideri, fetiş hale getirip tapınan, kendisini en doğru, başkalarını ise yanlış olarak gören, toplumsal sorunlar karşısında sorumluluk yüklenmeyen ve bu sorunları çözmekten kaçan, üç etrafı denizle çevrili bir coğrafyada denizci olmayı başaramayan, otomobili at gibi süren, vergiyi talan gibi toplayan devlet ve yönetenlere karşı edilgen, teslimiyetçi; birey ve toplumsal gruplara karşı ise hoşgörüsüz, saldırgan bir yapı içindedir.

ÇOK KİMLİKLİ BİR TOPLUMA NASIL DÖNÜŞEBİLİRİZ?

Türkiye'nin yer aldığı Ortadoğu, dünyanın en enternasyonal coğrafyasıdır. Bu coğrafyaya onlarca kavim uğramış, devletler kurmuş ve medeniyetler yaratmıştır. Bu bakımdan burada çok kimlikli bir toplumun oluşması için maddi ve manevi tüm koşullar mevcuttur. Dünyanın en renkli toplumunun oluşmasının maddi koşulları vardır.

Özellikle din konusunda, Ortadoğu'ya benzer, dünyada hiç bir yer yoktur. Tüm peygamberler Ortadoğu'ludur. Semavi dinler başta olmak üzere dinlerin büyük bir bölümü burada ortaya çıkıp dünyaya yayılmıştır.

Tüm bu olumlu ve zengin yapıya rağmen

men ne yazık ki, dünyanın en renksiz toplumları Ortadoğu'dadır.

Bunun en büyük sebebi, bu coğrafyadaki devletlerin; toplumun bu çoğulcu yapısı ile çelişen tekelci, benmerkezci, hegemonyacı, otoriter ve anti demokratik yönetim anlayışlarıdır. Bireyleri resmi ideolojinin tarif ettiği insan tipine dönüştürme istekleridir.

Hepimizin bildiği gibi, faşizm başta olmak üzere, tüm yasakçı ve baskıcı yönetimlerde, otorite ordu-sermaye-mabet saça yağı üzerine oturtulur.

Türk devleti, Jöntürkler ile İttihat ve Terakki geleneğine bağlı burjuva milliyetçisi aydınların öncülüğünde kuruldu. Osmanlı'nın din kardeşliğine dayalı devlet anlayışı yerine, Türk milliyetçiliğine dayalı ulus devlet anlayışı benimsendi.

Bu yüzden, kuruluştan 1950 yılına kadar geçen süre içinde, devleti tek partili bir rejimle yöneten CHP, dinle ilgili kurumları tasviye ederek, yerlerine ulusal kurumlar oluşturdu. Tek parti döneminde devlet otoritesi, sadece ordu ile sermaye ayakları üzerine oturtulmuştu.

1946 yılında kurulan Demokrat Parti, birikmiş toplumsal sorunları çözme vaadi ile, ama bundan daha çok insanların bastırılan dini duygularını okşayarak 1950 yılında büyük bir çoğunlukla iktidara geldi.

Daha sonra kurulan tüm partiler iktidara gelmek ve orada kalabilmek için, kitlelerin dini ve ulusal duygularını sömürme yarışına girdiler. Bu yapı hala devam ediyor. Örneğin namaz kılmayan, oruç tutmayan, onca zenginliğine karşın hacca gitmeyen, kısacası İslami anlayışa uygun yaşamayan başbakan Tansu Çiller Anadolu'daki konuşmalarında din, iman, ezan ve kuranı ağzından düşürmüyor.

Çok partili yaşama geçildikten sonra, kuran kursları serbest bırakıldı. Daha sonra İmam Hatip Okulları açıldı. Buradan mezun olanlar önceleri sadece imam ve hatip gibi din görevi yaparken, daha sonra üniversiteye girme hakkı verildi. İlahiyat Fakültesi mezunlarına vali ve kaymakam olma hakkı tanındı. Şu anda ordu hariç, devletin her ka-

demesinde dini eğitimden geçmiş bürokratlar önemli mevkilere getirilmişlerdir.

En sonunda 12 Eylül askeri cunta döneminde okullara, (ilkokul 4.sınıftan başlayıp lise son sınıfa kadar 8 yıl süren zaman biriminde) mecburi din dersi kondu. Bugün okullarda hristiyan, musevi, yezidi, süryani, alevi ve ateist çocuklar din dersine girmek zorundadırlar.

12 Eylül'ün cuntacı generalleriyle Rabıta örgütü arasında yapılan bir anlaşma gereğince, yurt dışında görev yapan Türk din adamlarının maaşları köktendinci Rabıta örgütü tarafından ödenmiştir.

1950 yılından itibaren devlet, statükoyu korumak amacıyla, islamiyeti devlet güdümünde yeniden yapılandırma çalışmalarını başlattı.

Özellikle devrimci, demokrat ve sosyalist ideoloji ile Kürt ulusal bilincinin kitlelerde yaygınlaşmaya başladığı 1970 yıllarından sonra, sistematize edilmeye başlanan Türk-İslam sentezi, 12 Eylül'de daha kapsamlı bir biçimde ele alınarak kurumlaştırıldı. Böylece statükonun üzerine oturduğu ordu, sermayeden sonraki din ayağı da sağlam bir temele oturtulmuş oldu.

Osmanlının din kardeşliğine dayalı ideolojisinin yerine Türk milliyetçiliğini yerleştirme çalışmaları esnasında devlet, hep zikzak çizmek zorunda kalmıştır. Devlet, tüm çabalarına karşın, ne toplumda ortak bir insanı değer olan islam dinini tasfiye edebilmiş; ne de çok halklı olan toplumda Türk milliyetçiliğini kökleştirebilmiştir.

İşte bu karmaşık çoğulcu toplumsal yapı içinde, dinle ırk arasında gidip gelen devlet, sonunda Türk-İslam sentezine gitmeyi çıkar yol olarak görmüştür.

Bugün RP ile MHP'nin kendilerine temel siyasal bir öge halinde kullandıkları Türk-İslam sentezi'nin sınıfsal yapısının anlaşılma-

sı önemlidir.

Batıda feodalizmin de, temel üretim aracı olan toprağın mülkiyeti derebeylere aitti. Onlar, bu topraklarda milyonlarca serf çalıştırarak sermaye birikimi sağladılar.

Bu sermaye birikimiyle beraber, sermaye sınıfı da oluşmaya başladı. Tarih sahnesine çıkan bu yeni sınıf, kendi öz dinamikleri üzerinde güçlenerek ve feodalizmle vuruşarak onu tasfiye etti. Yerine kapitalizmi tüm yönleriyle kurumlaştırarak ulus devletlerini kurdu.

Tarih sahnesine çıkan burjuva sınıfı, yıktığı feodal düzenin en büyük dayanağı olan dinle de ciddi şekilde hesaplaştı ve

Türkiye'nin yer aldığı Ortadoğu, dünyanın en enternasyonal coğrafyasıdır. Bu coğrafyaya onlarca kavim uğramış, devletler kurmuş ve medeniyetler yaratmıştır. Bu bakımdan burada çok kimlikli bir toplumun oluşması için maddi ve manevi tüm koşullar mevcuttur. Dünyanın en renkli toplumunun oluşmasının maddi koşulları vardır.

incilde, burjuva düzeniyle bağdaşmayan, tüm ayetleri kitaptan çıkardı. İncili, burjuvazinin sınıfsal çıkarına hizmet edecek biçimde yeniden yazdı.

Dini devletten ayırıp, yeni düzene zarar verme-

yecek biçimde yeniden yapılandırdı. Laik devlet diye anılan bir yeni düzen oluşturdu.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında ise Kemalistler yapıları gereği din başta olmak üzere feodalizmin kurumlarıyla Avrupa'daki gibi ciddi bir hesaplaşmaya gidemediler.

Aksine günlük çıkarlar doğrultusunda, oportünist bir yaklaşım içinde oldular. Ankara'da Hacı Bayram Camisi önünde ayet okuyarak, İslamiyeti ve Halifeyi kurtarmak amacıyla olduklarını beyan ederek Anadolu hareketini başlattılar.

İktidarı ele alınca da Jekoben yöntemiyle dini kurumları tasfiye etme yoluna gittiler.

Günümüzde hala egemenler, Türkiye'de zaman zaman dini kullanıyor, işi bitince de baskı altına almaya çalışıyorlar.

Devlet sanatçısı, devlet bilim adamı gibi devlet müslümanı tipini oluşturmaya çalışı-

yorlar. Osmanlı feodalizminde toprağın mülkiyeti Allah'a aitti. Padişah Allah adına onu istediği zaman istediğine veriyor; istediği zamanda geri alabiliyordu.

Bu yapı gereği toprağa belli bir dönem sahip olan kimse oraya kalıcı bir yatırım yapmıyordu. Bu da sermaye birikimine olanak vermiyordu. Dolayısıyla Osmanlı toplumunda bir burjuva sınıfı şekillenmedi.

Burjuva demokratik devriminin heyecanı ve cazibesi Osmanlı aydınlarını da etkilemişti. Burjuva sınıfı oluşmadığı için onun ideolojisini kendine rehber yapan, asker, sivil küçük burjuva aydınlarının öncülüğünde Türkiye Cumhuriyeti kuruldu.

Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar, burjuva sınıfının oluşması için, devlet eliyle fert zengin etme politikası uygulandı. Devletin desteğiyle cılız bir şekilde oluşan burjuva sınıfı 1950den sonra kapılarını uluslararası sermayeye açınca hızla gelişmeye başladı.

1950 DP iktidarı sanayi ve ticaret burjuvası ile toprak ağalığının ortak bir koalisyonuydu.

Türkiye'nin dünya kapitalist-emperyalist sistemiyle entegre olmasıyla beraber, statik ekonomi dinamize oldu. Türkiye'de büyük gelişmeler oldu. Dolayısıyla sömürü çarkı daha hızlı çalışmaya başladı.

Sömürünün artmasıyla beraber, bunun bölüşülmesi konusunda egemenler arasında çelişkiler de arttı. Türkiye'yi yöneten sanayi ve ticaret burjuvası ile toprak ağalığı, sömürüde beraber, ama sömürünün bölüşümünde çelişki içindedirler. Zira artı değerın aslan payını sanayi burjuvası alıyor. Sömürünün ikinci büyük ortağının buna tepkisi üçlü ortaklığın bozulmasını gündeme getirdi.

İşte Milli Nizam Partisi, Milli Selamet Partisi ve Refah Partisi, sömürüde sanayi burjuvası ile işbirlikçi, bölüşümde ise muhalif olan ticaret burjuvasının partileridir. Yani yüzü batıya dönük burjuvazinin üst yapı kurumlarına(işçi, mini etek, dans vs.) muhalefet eden yüzü doğuya dönük muhafazakar kesiminin partileridir.

İşte Türkiye'deki dışa bağımlı, işbirlikçi egemen sınıfın muhafazakar bölümünün dini, sınıfsal çıkaralarına alet etmesinin günümüzdeki ifadesi Türk-İslam sentezidir.

RP'de din, MHP'de ise Türklüğün daha ağır bastığı bu ideoloji, Türkiye'de ticaret burjuvası ve onun cazibesinde dönen sosyal katmanların çıkarına hizmet etmektedir. ama bu ideoloji birbirleriyle zıt ve uyumsuz iki öge üzerine oturuyor.

Müslümanlık, din esasına dayalı birliği, milliyetçilik ise ırk esasına dayalı birliği savunur. Birbirleriyle taban tabana zıt bu iki ideolojinin sentezine dayalı bir yönetim anlayışı Türk devletini, aynı olay karşısında farklı zamanlarda farklı davranan, dün söylediğini ertesi gün inkar eden, birbirleriyle çelişik politikaları iç içe götüren, kavram kargaşası içinde bocalayan, **çifte standartlı** ve ne zaman ne yapacağı belli olmayan bir devlet haline getirmiştir.

İşte devletin bilim, akıl ve toplumsal gerçekliklerle çelişen bu resmi ideolojisi, toplumsal gurupları karşı karşıya getirmiş, çatışmalara sebep olmuş ve izleri yıllarca süren toplumsal yaralar açmıştır. "**Ne şiş yansın ne kebab**" düşüncesiyle oluşturulan Türk-İslam sentezi, hem şişin, hem de kebabın yanmasına sebep olmuştur. Ve olmaya devam etmektedir.

Dini, sanayi burjuvasının elinden alıp kendi emrine koyan ticaret burjuvasının başarısının ne olacağı ve ne kadar süreceğini toplumsal mücadelenin seyri belirleyecektir.

Türk sosyalist mücadelesi ile Kürt ulusal demokratik mücadelesinden sonra Türkiye'nin siyasi gündemine giren islami radikalizm bu bakımdan önemli bir toplumsal muhalefettir. Zira bu kesimin Kuran'a ve Hazreti Muhammet'in mücadele anlayışına ne ölçüde bağlı olacaklarını tahmin etmek oldukça zor.

Çünkü dünyaya gelmiş tüm peygamberler pasifist bir mücadele yöntemini benimsemişlerdir. Sadece Hz. Muhammed, dini kurumlaştırma ve yayma sürecinde, aktif bir mücadele (kısasa kıssas) yöntemini tercih

etmiştir. Yani gerektiğinde kervan soymuş, ürün yakmış ve şiddete baş vurmaktan kaçınmamıştır.

Kuran'ın diğer mukaddes kitaplardan en önemli farklarından birisi de, toplumu sadece manevi alanda değil, maddi alanda da (ekonomik, sosyal, kültürel ve politik) bir bütünsellik içinde yönetme anlayışına sahip olmasıdır.

Devletin güdümünde olmayan müslümanlar, İslamın bu iki önemli niteliği gereği; yaşadıkları toplumu, hayatın her alanında İslama uygun bir şekilde yeniden yapılanırmaya çalışıyorlar.

Devletin, Türk-İslam sentezi formülü ile dini devletin emir komutası altında tutma isteğine karşı çıkan bu müslümanlar, kaçınılmaz olarak radikal çözümlere yöneliyorlar. Özellikle hem inancından, hem de ırkından dolayı sıkıntı içinde olan Kürt müslümanları bu konuda daha da dinamik görünüyorlar. Türk milliyetçiliğini topluma zorla dayatmak, nasıl Kürt, Laz, Arap, Çerkez milliyetçiliğini körüklemişse; Türk-İslam sentezi de Kürt-İslam, Laz-İslam, Çerkez-İslam Sentezi'nin yapılmasına kaynaklık etmektedir.

Devletin bu akıl ve bilim dışı yönetim anlayışı, Türkiye halkları arasındaki büyük bir insani değer olan İslam dinini, bölücü bir unsur haline getirmiştir. Yani devlet birakalım farklı dindeki yurttaşlarını, aynı dinden olanları bile kardeş yapamamaktadır.

Egemenler, özellikle son yıllarda giderek yükselen emekçi halkın sınıfsal, Kürt halkının ise ulusal demokratik istemlerini, Türk-İslam sentezi ile durdurmaya çalışmaktadır.

Bu konuda zaman zaman, bazı kazanımların sağlandığı bir gerçektir. Ama gün geçtikçe ülkede toplumsal guruplar arasında ciddi saflaşmalara ve çatışmalara zemin hazırladığı ve toplumun hızla bir kaosa doğru sürüklendiği de net olarak görülmektedir. Örneğin, İslamiyet'in giderek radikalleşmesi, son seçimde İslami parti görünümü veren Refah Partisi'nin büyük bir sıçrama yapması, Türk-İslam Sentezi'ne dayalı bir politika izleyen MHP'nin devlet destekli yükselişi ve

özel timlerin MHP'li militanlardan oluşturulması, 12 Eylül'den önce halkın kurtarıcı olarak gördüğü Bülent Ecevit'in nasyonal sosyalizmi DSP'nin ideolojisi haline getirmesi, Türk-Kürt, Sunni-Alevi, Müslüman-Laik çatışmalarının giderek yaygınlaşması, gelecekte daha büyük toplumsal olayların yaşanacağına göstergeleridir.

Ülkemizde yaşanan gerginliği, gelecek kuşaklara bırakmamak için sorunu, çok kültürlü toplum yapısıyla aşabilirmiyiz?

Bu sorunun cevabı şüphesiz ki evettir. Daha önceki satırlarda anlatmaya çalıştığım gibi, toplumsal gerginliklerin temel sebebi, toplumda mevcut olan kültürlerin çokluğu değil, bunlardan birini korurken, diğerlerini baskı altına alıp yok etme anlayışıdır.

Bu anlayışa sahip olan bir devlet, bir kültürün gelişip serpilmesi için özel çaba sarf ederken, başka kültürlerin gelişmesini engeller. Bunun için anti demokratik yasalar çıkarır. Uyguladığı asimilasyon politikaları ile insanları kimliğine yabancılaştırır. Hayatın her alanında oluşturduğu kurumlar aracılığıyla, bir kimliği yüceltirken, diğerlerini aşağılayan bir propaganda çarkı çevirir.

Buna karşı oluşan toplumsal tepkileri de baskı altına alır, şiddet uygular ve gerektiğinde katliam yapar.

Türkiye'de Hanefi, Şafii, Alevi çok az miktarda Hambeli ve Maliki, Katolik, Protestan, Ortodoks, Gregoryan, Süryani Kadim, Süryani Katolik, Musevi, Yezidi, Nasturi, Keldani ve Ateist inancına sahip insanlar yaşamaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden birisi de laikliktir. Kuruluşundan beri yöneticiler Türk devletinin laik bir devlet olduğunu söylüyorlar. Yöneticiler yıllardır bütünleşmek istediği batı dünyasına da, laiklik başta olmak üzere batı normları ile yönetilen tek müslüman devlet olduklarını, bu yapı bozulduğunda İslam radikalizminin Avrupa içlerine kadar yaygınlaşacağını, dolayısıyla mevcut statükonun devamı için Türk devletine her türlü yardımın yapılması gerektiğini

söyleyip duruyorlar.

Ama Türkiye kuruluşundan beri, hiç bir zaman laik bir devlet olmamıştır. 1920-1950 yılları arasındaki tek parti döneminde devlet, Osmanlı devletinin temel ögesi olan İslam dinini tasviye edip, yerine Türk milliyetçiliğini yerleştirmek için dini baskı altına almıştır. 1950 yılından sonra da tam tersine, dini statükoyu koruyacak bir biçimde, reor-ganize etmiştir.

Devlet, Türk halkının mensup olduğu Hanefi mezhebini, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde, devletin resmi inancı olarak kurumlaştırmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı; Milli Savunma ve Milli Eğitim bakanlıklarından sonra en çok insan istihdam eden ve en büyük bütçe-yi harcayan kurumdur. 1994 mali yılı bütçesi ile ilgili olarak bazı istatistik bilgileri vermek istiyorum.

Lozan Antlaşmasının tüm güvencelerine karşın Türkiye'de Ermeni, Rum, Yahudi, Süryani, Yezidi, Keldani ve Nasturi azınlıklar sistematik bir baskı politikası altında yaşamaktadırlar. Bu baskılar sonucunda okullar ve mabetler kapanmakta ve insanlar dış ülkelere göç etmektedirler.

1994 mali yılı konsolide bütçesi 830 trilyondur.

Bugün Türkiye'de 40 bin ilk ve orta dereceli okula ve 400 bin öğretmene sahip olan Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1994 yılı bütçesi 12 trilyondur. Konsolide bütçenin % 14'üdür. 75 bin insanı istihdam eden Diyanet İşleri Başkanlığı'nın bütçesi ise 10 trilyondur. Konsolide bütçesinin % 8.3'üdür.

60 milyon insana hizmet veren Sağlık Bakanlığı'nın bütçesi ise sadece 4.1 trilyondur. Bütçenin % 5'i. 60 milyonluk Türkiye'ye hizmet veren doktor sayısı ise 60 bindir.

Türkiye'de son zamanlarda, senede 1500-2000 civa rında cami yapılıyor. Bunun önemli bir bölümünü devlet, az bir bölümünü de halkın kurduğu dernekler yapıyor. Şu anda toplam cami sayısı 70 bin civarındadır. 370 İmam Hatip Lisesi'nde 430 bin öğrenci öğrenim görmektedir. Görüldüğü gibi Müslüman, Hristiyan, Musevi, Yezidi, Nasturi, Alevi ve Ateist olan vatandaşların vergileri ile oluşan devlet bütçesinin % 8.3'ünü oluşturan para ile senede 1500-2000 cami yapılmakta, 370 din okulunda 430 bin öğrenciye eğitim verilmekte ve 75 bin insana maaş ödenmektedir. Buna karşın devlet, kurulduğu tarihten bugüne kadar numune olsun diye bir tek kilise, havra, veya cemevi açmış değildir. Aksine 12 Eylül döneminde, halkın muhalefetine rağmen Alevi köylerine zorla cami yapılmıştır. Bazı havra ve kiliseler kapatılmıştır.

Lozan Antlaşması'nın tüm güvencelerine karşın Türkiye'de Ermeni, Rum, Yahudi, Süryani, Yezidi, Keldani ve Nasturi azınlıklar sistematik bir baskı politikası altında yaşamaktadırlar. Bu baskılar sonucunda okullar ve mabetler kapanmakta ve insanlar dış ülkelere göç etmektedirler.

Şu anda Türkiye'de ne kadar Kürt, Alevi, Musevi, Rum, Ermeni, Yezidi, Nasturi, Süryani Keldani ve Ateist yaşıyor, kesin ve doğru bir rakam vermek mümkün değildir. Zira nüfus sayımlarında bunların belirlenmesi devletçe engelleniyor. Ayrıca korkudan kimliğini gizleyen, Türkçe ad kullanan Kürt, Laz, Çerkez, Arap, vs. gibi müslümanlarla çeşitli ırklardan gelen gayri müslüm insanların varlığı da bir gerçektir.

Bu tür insanların miktarı hakkında fikir yürütmek oldukça zor. Ama bu sayının milyonları bulduğu da bir gerçektir. 150 yıl öncesine ait İngiliz belgelerinde yer alan bazı rakamlar vermek istiyorum. Bu bilgileri Bilal N.Şimşirin Bilgi Yayınevi tarafından yayınlanan "Osmanlı Ermenileri" adlı kitaptan aldım.

Aşağıdaki liste, 3 büyük vilayet sınırları içinde yaşayan insanların milliyet ve inançlarına göre miktarını gösteriyor.

	<u>Erzurum</u>	<u>Diyarbakır</u>	<u>Harput</u>	<u>Toplam</u>
Türk:	272.500	30.000	140.000	442.000
Kürt:	357.000	390.000	100.000	848.000
Hristiyan:	411.000	108.000	130.000	649.000
Yahudi:	1200	1000	—	13.000
Yezidi :	2000	8000	—	10.000
Alevi:	158.000	125.000	30000	200.000
Arap:	—	118.000	—	118.000
Çeçen:	—	15.000	—	15.000

Aşağıdaki liste 13 yerleşim biriminde milliyetlerine bakılmaksızın Müslüman ve Hristiyan nüfusunu gösteriyor.

	<u>Müslüman</u>	<u>Hristiyan</u>
Bitlis	456.00	152.00
Ahlat	30.000	2000
Malazgirt	3.500	2.100
Bulanık	7.000	10.0000
Çukur ve Varto	11.000	1000
Muş ve civarı	16.000	18.000
D.Beyazıt	70.000	8.000
Adilcevaz	9.700	15.500
Erciş	8.000	4.500
Mahmudiye	30.700	5.400
Çatak	12.000	4.000
Müks	9.800	9.000
Kanaş	23.000	14.400
Toplam :	248.800	1 09.100

Yine aynı kaynaklara göre Van ve Hak-kari yöresinde 13 bini savaşçı 111 bini ise reaya olmak üzere toplam 124 bin Nasturi-nin yaşadığı belirtiliyor.

1935 yılına ait rakamlar, o yıl Türkiye'de yapılan sayım sonuçlarıdır. (Rıdvan Akar, Belge Yayınları Varlık Dergisi 1992) 1994 yılı rakamları ise, İstanbul'da yaşayan ce-

maat yöneticilerinin bana verdikleri tahmine dayalı rakamlardır.

Görüleceği gibi 1935 yılında 108.728 olan Rumların sayısı bugün 4.000'e, 57.599 Ermeninin sayısı 50.000'e, 42.607 olan Ya-hudilerin sayısı 25.000'e, 37.253 olan Yezi-di sayısı ise 2000'e düşmüş durumdadır.

Aşağıdaki liste, 1935 ile 1994 yıllarında Türkiye'de yaşayan azınlıkların sayısını gösteriyor. 1935 yılına ait rakamlar, o yıl Türkiye'de yapılan sayım sonuçlarıdır. (Rıdvan Akar, *Belge Yayınları Varlık Dergisi* 1992) 1994 yılı rakamları ise, İstanbul'da yaşayan cemaat yöneticilerinin bana verdikleri tahmine dayalı rakamlardır.

Milliyet	1935	1994
Rum	108.728	4.000
Süryani	87.300	10.000
Ermeni	57.599	50.000
Yahudi	42.607	25.000
Yezidi	37.253	2.000

Yezidilerin nesli tükenmek üzeredir. Keldani ve Nasturilerin nesli ise tükenmiş durumdadır.

Bu baskı, şiddet ve asimilasyon politikası karşısında Müslüman halkların durumu, gayri müslümlerden pek farklı değildir. Cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar devletin uyguladığı asimilasyon politikası sonucunda Arap, Laz, Çerkez, Gürcü, Abaza, Çeçen, Tatar, Boşnak, Çingene, Lezgi, Gürcü, Terekeme, Azeri, Arnavut vs. varlığı giderek yok oluyor. Bu konuda sürekli olarak direnen tek halk Kürtlerdir. Yöneticiler, Kürt ulusal demokratik istemlerini terörizm diye niteliyerek, bu halka karşı topyekün bir savaş yürütmektedir. Bu da toplumu karanlık bir iç savaşa sürüklemektedir.

O halde ülkemizde yaşanan bu gerginliği gelecek kuşaklara miras bırakmamak için ne yapabiliriz? Buraya kadar yaptığım açıklamalarda sık sık vurguladığım gibi bu gerginliklerin temel sebebi, yaşadığımız toplumun çoğulcu yapısıyla çelişen devletin yönetim anlayışıdır. O halde yapılacak şey de bellidir.

Bunun için de devletin, hayatın her alanına müdahale etmesine son verilmeli, devlet, yaşamın bazı alanlarından çıkartılıp küçültülmelidir. Meydana gelen bu boşluk, oluşturulacak uygun sivil toplum kurumları

tarafından doldurulmalıdır. Örneğin, devlet inanç alanından mutlak elini çekmelidir. Şu anda Hristiyan, Musevi, Yezidi, Süryani, Alevi inanç gurupları nasıl mabetlerini kendi olanaklarıyla yapıyor, din adamlarının ücretlerini ödüyor ve din okullarını finanse ediyorsa, müslümanlar da aynı şeyi yapmalıdırlar.

Devlet bütçesinden hiç bir inanç gurubuna para aktarılmamalı. Her cemaat kendi inancını kendi olanaklarıyla özgürce ve gönlünce düzenle yerek yaşamalıdır.

Devlet inanç guruplarının özgürlük ve bağımsızlığını yasal güvenceler altına almalı, hepsine eşit mesafede durmalı ve birinin diğerine müdahale etmesine, baskı kurmasına izin vermemelidir.

Böylesi adil, tarafsız ve demokrat bir devlet yapısı içinde tüm toplumsal kimlikler, kendilerine tanınan özgürlük ortamında öz dinamikleri üzerinde serpilip gelişecektir. Yarattığı değerleri diğer toplumsal gurupların yararlanmasına sunacaktır. Ortaya çıkan bu farklı değerlerin etkileşmesi sonucunda yeni ortak insani değerler yaratılacaktır.

Bu yeni insani değerlerle beslenen insanların duygu ve düşünce dünyası daha da renklenecek ve yaratıcı bir niteliğe kavuşacaktır. Bunun sağladığı yararları gören insanlar, toplumda mevcut tüm kültürleri gözü gibi koruyacak ve daha çok etkileşmek için birbirlerine kapılarını açık tutacaklardır.

Böylece toplumda, karşısındakine saygı gösterme, onu anlamaya çalışma, toplumun genel çıkarı doğrultusunda ortak iş yapma ve yaratılan değerleri kardeşçe bölüşme bilinci kökleşecektir.

Sonuçta, toplumda mevcut gerginlikler ve çatışmalar giderek azalacaktır. Tüm toplumsal sorunlar diyalog yoluyla adil, demokratik ve kalıcı çözümlere ulaşacaktır. Uzlaşma sağlanamayan sorunlar, daha uygun bir zamanda yeniden ele alınmak üzere kontrol altında tutulacaktır. İnsanlar çalışarak te dost olmanın, ortak üretim yapmanın ve nimetleri paylaşmanın mümkün olacağını göreceklerdir.

Belçika'da Federalizm

Nuh Ateş

1- Kısa ön bilgiler

30 bin 513 kilometrekare büyüklüğündeki Belçika'da toplam 9,9 milyon insan yaşıyor. Nüfusun yüzde 89'u Katolik inancına mensup-tur.

Tarihte Fransa, Hollanda, Avusturya, İs-panya ve Almanya gibi devletlerin etkinlikleri altına girmiş olan Belçika, ilk kez 1790'da, "Belçika Birleşik Devletleri" adı altında bağımsızlığını ilan etti, ancak 4 yıl sonra Fransa tarafından işgal edildi.

1831 yılında Belçika, krallık olarak devlet-sel bağımsızlığına ve ilk anayasasına kavuştu.

Belçika adı, Romalıların bu bölgeye verdiği "Galya Belgica" adından geliyor. Bu isim, bu-gün Belçika'da yaşayan farklı ulus ve azınlık-lardan hiçbirinin etnik kimliğine dayanmıyor ve bu haliyle de tartışmalı değil.

Geleneksel olarak, Flaman bölgesinde kö-keni ortaçağa dek uzanan tekstil sanayisi, Va-lon bölgesinde ise cam sanayi gelişme göster-miştir.

Belçika 19. yüzyılda İngiltere'den sonra, ekonomik açıdan kıtanın en gelişmiş ülkesi ko-numundaydı. Kömür, demir-çelik sanayi Valon bölgesinde bulunmaktadır. Günümüzde ise Valon bölgesindeki özellikle adı geçen sanayi dallarındaki ekonomik krize karşın, geçmişte tarımın yaygın olduğu Flaman bölgesinde eko-nomik bir canlanma sözkonusudur.

Geçmişte sömürgeci bir devlet olan Belçi-ka, Zaire, Brundi ve Ruanda'yı 1962'ye kadar sömürge olarak elinde tutmuştu.

Belçika, parlamenter-demokratik ve mo-narşik bir yönetim biçimine ve federal bir dev-let yapısına sahiptir.

2- Farklı ulusal topluluklar ve ilişkileri

Belçika Anayasası'nın birkaç maddesinde "Belçika ulusu" terimi yer alıyor. Ancak bu ulus, ne Valon, ne de Flaman ulusu olarak ta-nımlanıyor. Bir üst kavram olarak burada kul-lanılan ulus kavramının, Türkiye'deki durumla kıyaslanacak olursa, etnik damgalı olmayıp politik bir kavram teşkil ettiği görülür.

Belçika toplumu sayısal açıdan Flamanca (Hollandaca) konuşan Flaman ve Fransızca konuşan Valon olmak üzere iki büyük ulusal topluluğa dayanıyor. Bunların dışında, yerleşim bölgeleri Valon bölgesinde bulunan ve sa-yıca azınlık teşkil eden, Almanca konuşan bir topluluk var.

Belçika'da ayrıca, literatürde "dağınık azınlık" olarak ta adlandırılan, tarihsel geliş-meleri, yasal konumları ve ülkedeki dağılımları bakımından farklı bir yere sahip göçmen azınlıklar da yaşıyor. Bunları, bu özel konumların-dan ötürü konumuz dışında bırakıyoruz. Belçi-ka Anayasası, farklı ulus ve azınlıkların varlığını, onlar arasındaki farklılıkları reddetmiyor,

tersine onları adlandırıyor. Nitekim bu farklılıklardan ötürü anayasa ve diğer yasalarda ulus ve azınlık terimi yerine sıkça "topluluk", "bölge", "dil grubu", "dil bölgesi" terimleri kullanılıyor. Yani Flaman ya da Valon ulusu denilmiyor, bunun yerine "Flaman topluluğu" ve "Valon topluluğu" deniliyor.

Mensup olunan anadil temel alınarak 1947'de yapılan sayım sonucuna göre nüfusun topluluklara göre dağılımı şöyleydi:

Hollandaca konuşanlar (Flamanlar) yüzde 59, Fransızca konuşanlar (Valonlar) yüzde 40, Almanca konuşanlar yüzde 1. Yakın geçmişe kadar devlet erkini, Valonlar elinde tutuyordu.

Belçika Anayasası'nın birkaç maddesinde "Belçika ulusu" terimi yer alıyor. Ancak bu ulus, ne Valon, ne de Flaman ulusu olarak tanımlanıyor. Bir üst kavram olarak burada kullanılan ulus kavramının, Türkiye'deki durumla kıyaslanacak olursa, etnik damgalı olmayıp politik bir kavram teşkil ettiği görülür.

Fransızca uzun süre resmi ve toplumsal yaşamda öncelikli dil konumundaydı. Yine Valon bölgesi, ekonomik bakımdan gelişmiş ve ayrıcalıklı bir konuma sahip bulunuyordu. Üst tabakanın dışında, özellikle kırsal alanda toplumun büyük kesimi Flamanca'nın değişik lehçelerini konuşuyordu. Valon bölgesinde geçmişte Batı Romen dili olan Valonca konuşuluyordu. Bu dil zamanla asimilasyoncu politika sonucu yerini tümenden Fransızcaya bıraktı. Asimilasyon politikasından Flamanlar da etkilendi. Örneğin başkent Brüksel, geçmişte Flaman ağırlıklı olmasına rağmen, sonraları burada Valonlar etkinlik kazandı.

Geçmişte ve yakın zamanlara kadar Valon

ve Flaman ilişkilerini ve bir bütün olarak Belçika'nın politik yaşamını, sık sık "dillerin kavgası" olarak da adlandırılan Flaman-Valon çekişmesi belirliyordu.

Her ne kadar dillerin eşitsizliği temelinde başlayıp gelişmişse de, bu kavgayı iki dil arasındaki eşitsizlik ilişkisi ile, ya da Valonca'nın (Fransızca) Flamanca karşısındaki üstün konumuyla sınırlı olarak görmek, yanıltıcı ve eksik olur. Söz konusu çekişmenin ekonomik, politik, kültürel ve bölgesel boyutları da mevcuttur.

Özet olarak söyleyecek olursak bu kavga, geçmişte, Valonlar yöneten, ezen ve ekonomik olarak ayrıcalıklı; Flamanlar ise yönetilen, ezilen, ekonomik olarak mahrum edilen, bir konumda bulundukları için vardı.

İşte bu gerçeklik ve ona paralel olarak biçimlenen Flaman ulusal bilinci ve sosyo-psikolojik şekillenmesi, tabanı yoksul köylülüğe dayanan, süreç içinde Belçika'yı feral bir yapılanmaya yönelten Flaman ulusal hareketlerinin dinamiklerini oluşturmuştur.

Diller ve toplumlar arasında eşitliğin sağlanması uzun bir süreç sonunda gerçekleşti.

1873'te çıkarılan bir yasa, Fransızca'nın yanı sıra Flamanca'nın da ceza mahkemeleri duruşmalarında kullanılmasını öngörüyordu.

1898'deki "Eşitlik Yasası" ile, yasa ve kararların Fransızca'nın yanı sıra Flamanca olarak ta çıkarılması sağlandı.

Ne var ki bu adımlar bir bütün olarak Fransızca ile Flamanca'nın eşit kılınmasını sağlamaya yetmiyor, Fransızca öncelikli dil olma özelliğini korumaya devam ediyordu.

1932'de çıkarılan dil yasası ile bölgesel temelde "tek dillilik" ilkesi getirildi. Buna göre her bölgede konuşulan dil, o bölge için geçerli tek dil oluyordu. Bu ilke 1962-63'te yapılan yasal değişikliklerle daha da geliştirildi ve Belçika, tek dilli üç ve iki dilli bir olmak üzere, toplam dört dil bölgesine ayrılmış oldu.

Dil bölgelerine ayrılışı, 1970-1993 yılları arasında yapılan anayasal reformlarda ifadesi-

ni bulan topluluk ve bölge bazındaki ayrışma ve yapılanmalar izledi.

Günümüzde Almanlar da dahil, her üç ulusal topluluk, anayasal temelde eşit hak, yetki ve kurumlara sahip bulunuyor. Ancak buna rağmen toplumlar arası güvensizlik ve çekişmeler tümünden kalkmış değil.

Ne var ki bu kez varolan sorunlar öz ve biçim itibarıyla farklı ve daha çok da çıkar çekişmeleri, aşırı ve karşılıklı milliyetçilik, milli egoizm, tarihsel düşmanlık, statü değişikliği gibi nedenlere dayanıyor.

Örneğin, Valon bölgesi artık ekonomik olarak güçlü değil. Ekonomik canlanmanın merkezi bu kez Flaman bölgesine kaymış bulunuyor. Bundan ve Flamanların dil ve kültür alanında elde ettiği kazanımlardan Valonlar rahatsızlık duyuyor. Valonlar, öncelikli ve ayrıcalıklı konumlarını kaybetmenin verdiği dürtüyle, Flamanların bu ilerleyişini hazmedemiyorlar. Onlar, Flamanların artan kültürel taleplerine, ekonomik istemlerle cevap vermeye yöneliyorlar. Bir zamanların "büyük" ve "güçlü" Valonları düşürülmüş sayılıyor. Benzer bir durum, tarafların birbirilerinin dillerine karşı yaklaşımlarıyla ilgili olarak da görülüyor.

Valonlar, "büyük ulus" olma kompleksinden olacak ki, Flamacaya rağbet göstermezken ve onu öğrenmeye istekli değilken, Flamanlar arasında Fransızca'yı öğrenenlerin sayısı oldukça yüksek. Bu da Flamanları yaralıyor, onlar kendilerini küçük düşürülmüş hissediyorlar.

3- Üniter devletten

federal yapılanmaya

Kuruluşunda üniter (merkeziyetçi) yapısı ağır basan Belçika devleti, özellikle 1970, 1980, 1988-89 ve son olarak 1993'te yapılan köklü anayasal reformlar sonucu bu yapısını terketti, yerini tümünden federal bir yapıya bıraktı.

Belçika Anayasası'nda (1993), devletin yapısına ilişkin olarak şu tanımlamalara yer veriliyor:

Madde 1: Belçika topluluk ve bölgelerden oluşan federal bir devlettir.

Madde 2: Belçika, Almanca, Flamanca ve Fransızca konuşan üç topluluktan oluşuyor.

Madde 3: Belçika, Valon, Flaman ve Brüksel olmak üzere üç bölgeden oluşuyor.

Madde 4: Belçika, Almanca konuşan dil bölgesi, Fransızca konuşan dil bölgesi, Hollandaca (Flamanca) konuşan dil bölgesi ve iki dilli başkent Brüksel bölgesi olmak üzere dört dil bölgesinden oluşuyor.

Belçika Krallığı'nın her yerel birimi bu dil bölgelerinden birine dahildir.

Dört dil bölgesinin sınırları, ancak her iki parlamento organında (Meclis ve Senato) temsil edilen her dil grubunda, grup çoğunluğunun hazır bulunması halinde, elde edilecek oy çokluğuyla ve her iki dil grubundaki evet oylarının

Kuruluşunda üniter (merkeziyetçi) yapısı ağır basan Belçika devleti, özellikle 1970, 1980, 1988-89 ve son olarak 1993'te yapılan köklü anayasal reformlar sonucu bu yapısını terketti, yerini tümünden federal bir yapıya bıraktı.

kullanılan toplam oyların üçte ikisine ulaşması halinde değiştirilip düzeltilir. (Alıntılar, anayasanın Almanca metninden Türkçeye tarafımdan çevrilmiştir.)

4. maddenin son paragrafına göre dil bölgelerinin sınırları ancak yasa yoluyla değişebiliyor. Ayrıca böyle bir yasa, dil gruplarının üçte iki çoğunluğunun onayını gerektiriyor. Bu da şu anlama gelir: Herhangi bir dil grubu, ya da topluluk, kendi başına dil bölgesinin sınırlarını değiştirme hakkına sahip değildir.

Daha sonraki bölümlerde değinileceği gibi 4. maddenin son paragrafında yer alan bu çoğunluk sistemi, bölge ve toplulukları ilgilendiren özel yasaların, uyuşmazlıkların giderilmesi konusunda oluşturulan mekanizmalara ilişkin yasaların çıkarılmasında da temel alınıyor.

Valon bölgesi ülkenin güneyinde bulunan beş ilden, Flaman bölgesi ülkenin kuzeyindeki beş ilden, Brüksel bölgesi ise başkent Brüksel ile yakın çevresindeki 19 belediyeden oluşuyor.

Valon bölgesinin alanı Fransızca ve Almanca konuşulan dil bölgelerini kapsıyor, bir nevi onlarla örtüşüyor. Flaman bölgesi ise Flamanca konuşulan dil bölgesiyle örtüşüyor.

Bölge bazında yapılanma olgusu Valonların istemiydi. Onlar bu yolla, krizde bulunan ekonomilerini Flaman müdahalesi olmadan düze çıkarmayı ve bu alandaki ayrıcalıklarını korumayı düşünüyorlardı.

Buna karşın topluluk düzeyindeki yapılanma istemi ise Flamanlardan gelmişti. Flamanlar bununla daha çok dil ve kültürlerini geliştirmeyi ve Valon etkisinden korumayı amaçlıyorlardı.

Bölge ve topluluk düzeyindeki yapılanmaların yetkileri anayasada ve 1980'de çıkarılan, daha sonra yapılan değişikliklerle genişletilen, özel yasalarla belirlenmiş bulunuyor.

Belçika'da ve genel olarak üzerinde birden fazla ve farklı ulusal toplulukların bir arada yaşadığı ülkelerde, merkeziyetçi devletin bu yapısını terkedip, federal bir yapılanmaya gitmesi ne anlama geliyor? Merkeziyetçi yapı ya da merkeziyetçi devlet organları bu durumda tümenden ortadan kalkıyor mu?

Devletin federal bir yapılanma üzerine oturtulması, merkezi yapının tümenden tasfiyesi anlamına gelmiyor. Merkezi devlet organları (parlamento, hükümet gibi) federal devlette de var olmaya devam ediyor. Ancak daha çok, merkeziyetçi yönetim biçimi, yerini, oluşumu, biçimi ve işleyişi farklı olan federal-merkezi organlara bırakıyor.

Federal yapılanma bir bakıma devletin, dilsel, kültürel, ulusal, bölgesel ve tarihsel farklılık ve özellikler temelinde desentralize edilerek bölgeselleşmesi, ülke sathına yayılması anlamına geliyor. Buna bir yanıyla, devlet içinde devlet olma da diyebiliriz.

Burada, bölgesel ve topluluk temelinde devletsel niteliklere sahip, yetki ve görevleri yasalarla belirlenmiş, yasama ve yürütme erkine sahip yarı ya da alt devletlerin oluşumu sözkonusudur. Ancak bu oluşumlar merkezi federal devletten kopuk değil, onun yan oluşumları ya da birer ögesi durumundadırlar. Federal devlet, merkezi federal organlar ile bölgesel organların tümünün birleşiminden oluşmaktadır. Yasama ve yürütme yetkileri federal merkezi organlarla topluluk ve bölge organları arasında paylaşılmakta ya da ortaklaşa kullanılmaktadır.

Yine bir ülkede yaşayan farklı ulusal topluluklar bakımından federal yapılanma, devletin onlar arasında paylaşılması, bir başka deyişle, onların devletin tüm kademelerinde eşit biçimde temsil edilmeleri, hak ve yükümlülüklerin eşitçe paylaşılması anlamına gelmektedir. Bunu Belçika örneğine uyarlayarak konuşacak olursak, burada her ulusal topluluk, topluluk ve bölgesel bazda kendini yönetme, merkezi-federal düzeyde ise yönetime katılma, orada temsil edilme hak ve olanaklarına sahip bulunuyor. Buna, bir bakıma çok uluslu bir devlette, farklı ulusların, ayrılmadan, aynı devlet sınırları içinde kalarak, kendi kaderini tayin hakkını kullanmasının bir biçimi de diyebiliriz.

Federalizm, genel anlamda yönetme ve yönetilme bakımından etkinliği ve katılımcılığı geliştiren, ulusal ve bölgesel bazdaki farklılıkların ifade bulmasını ve farklı çıkar gruplarının barış, uzlaşma ve işbirliği temelinde bir arada yaşamasını olanaklı kılan bir sistemdir.

Federalizm, bu saydığımız özelliklerinden ötürü, çok uluslu, çok dilli ve çok kültürlü toplumsal bir dokuya sahip bulunan ülkelere, devletsel birliğin korunması açısından önemli bir güvence teşkil etmektedir.

Şayet Belçika, sözkonusu federal modele

geçmemiş olsaydı, muhtemelen devletsel birliğini korumada büyük güçlüklerle karşı karşıya kalabilecekti. Ve belki, bugün ayrılmadan yana olan ve küçük bir azınlığa hitap eden Flaman ve Valon aşırı milliyetçi gruplar, çoğunluğu temsil edecek bir durumda olacaktı.

Politik bir sistemin organizasyon ve yapılanma modeli olan federalizm, tarihsel gelenekler, ortaya çıkış neden ve amaçları, sahip olunan statü ve yetkiler bakımından ülkeden ülkeye farklı biçimlerde kendini gösteriyor.

diyebiliriz.

Ancak bu genelleme her zaman geçerli olmuyor. Adlandırma ya da biçimden çok, sahip olunan statü ve kullanılan yetkiler önem taşıyor.

Örneğin Belçika'da bölge ve topluluk temelindeki otonom ya da federe organlar, Federal Almanya'nın eyaletlerinden ve İspanya'nın otonom bölgelerinden daha fazla yetkiye sahip bulunuyor.

Yine bir ülkede yaşayan farklı ulusal topluluklar bakımından federal yapılanma, devletin onlar arasında paylaşılması, bir başka deyişle, onların devletin tüm kademelerinde eşit biçimde temsil edilmeleri, hak ve yükümlülüklerin eşitçe paylaşılması anlamına gelmektedir. Bunu Belçika örneğine uyarlayarak konuşacak olursak, burada her ulusal topluluk, topluluk ve bölgesel bazda kendini yönetme, merkezi-federal düzeyde ise yönetime katılma, orada temsil edilme hak ve olanaklarına sahip bulunuyor. Buna, bir bakıma çok uluslu bir devlette, farklı ulusların, ayrılmadan, aynı devlet sınırları içinde kalarak, kendi kaderini tayin hakkını kullanmasının bir biçimi de diyebiliriz.

Federasyon, konfederasyon ve otonomi olarak adlandırılan oluşumlar birbirlerinin karşısı olmayıp, genel olarak federalizm kapsamındadırlar. Üçü arasındaki sınırlar kaygandır. Ayrıca, her biri için geçerli tek bir model yoktur.

Devlet terimini temel alıp konuşacak olursak, federasyon birleşik (federal) devlete, konfederasyon devletler birliğine denk düşer. Otonomi ise daha çok bölgeselliği ve yerelliği ifade eder.

Her üçünün ortak özelliği ise, bütünlük arzeden bir sistemin, aralarında eşitlik ve işbirliğinin geçerli olduğu öğelerden (devlet, eyalet, otonom bölge) oluşmuş olmasıdır.

Bir genelleme yapacak olursak, konfederasyon, federasyonun bir adım ilerisinde, otonomi ise federasyonun bir adım gerisindedir.

Klasik anlamda, Almanya, İsviçre ve Amerika'da ortaya çıkan federalizmin temelinde, buralarda tarihsel olarak oluşan ve önceleri konfedere bir örgütlenme biçimi sergileyen bölgesel devletlerin varlığı yatmaktadır. Daha sonra bu konfedere nitelikli (birleşik devletler ya da devletler birliği) yapılanma yerini federal devlete (birleşik devlet) bıraktı.

Batı Avrupa'da tarihsel olarak ortaya çıkan, uygulanırlığı kanıtlanan ve günümüzde Avrupa Birliği gibi bir oluşumun da temelini oluşturan federalizm, Doğu Avrupa'da farklı bir biçim ve amaçla ortaya çıkmış, daha çok ta ulusal sorunu çözmenin bir aracı olarak devreye sokulmuştur.

Yakın geçmişe kadar kıtanın bu yakasında geçerli olan, özünde federalizm ile çelişen tek partili ve merkeziyetçi yani ağır basan siyasal yapılanma ile merkezi plan ekonomisinden

oluşan sistem, federalizmin bu bölgede, özellikle eski Sovyetler Birliği ve Yugoslavya'da başarısız olmasının nedenlerinden birini oluşturuyor. Yani, bu ülkelerdeki dağılma ve bölünmenin sebebini federalizmde değil, onun uygulanış biçiminde ve daha başka nedenlerde aramak gerekiyor.

Dolayısıyla bu iki ülkedeki duruma bakarak, Türkiye'de, özellikle resmi çevrelerce federasyonun bölünmeye götüreceği biçiminde ileri sürülen görüşler doğru olmaktan uzaktır. Gerçi aynı çevreler, Kıbrıs sözkonusu olduğu zaman federasyon ve konfederasyona dört elle sarılmaktan geri durmuyorlar. Bu da, onların federasyona özünde karşı olmadıklarını, ancak Kürtler sözkonusu olduğunda böyle davrandıklarını gösteriyor.

4- Federal-merkezi organlar

Belçika, yasama ve yürütme yetkilerini kullanan ve tüm ulusu temsil eden federal-merkezi organlara sahip bulunuyor.

Yasama yetkisi, Kral ile Meclis ve Senato'dan oluşan parlamento tarafından ortaklaşa kullanılıyor.

1993 anayasa reformuyla, federal-merkezi organların oluşumu, bileşimi ve yetkileri kısmen yeniden düzenlenmiş bulunuyor.

Meclis, 21 seçim bölgesi esas alınarak, doğrudan ve nispi temsil sistemine göre seçilen 150 üyeden oluşuyor.

Yasa çıkarma, hükümet üyelerine yönelik güven oylaması, bakanlara yönelik cezai işlemlere ilişkin yasaları çıkarma, bütçe, ordu, dış ilişkiler ve vatandaşlık hakkının verilmesi bu organın yetki alanına girmektedir.

Valon, Flaman ve Brüksel olmak üzere üç seçim bölgesi esas alınarak kısmen seçilen, kısmen de belirlenen toplam 71 üyeden oluşan Senato organı ise, ağırlıklı olarak çıkar temelinde ortaya çıkan uyuşmazlıkların giderildiği, bölge ve toplulukları ilgilendiren konuların görüşüldüğü bir organ konumundadır.

Senato'nun yasa teklifi yapma yetkişi de bulunuyor.

Anayasa değişikliği, özel yasalar, federal, bölge ve topluluk düzeyindeki organların yetkilerini düzenleyen ve uyuşmazlıkların çözümünü sağlayan yasaların çıkarılması her iki organın ortak yetki alanına giriyor.

Parlamento'nun her iki organına mensup üyeler kendi içinde Flamanca ve Fransızca olmak üzere iki dil grubuna ayrılıyorlar.

Genelde koalisyon ve uzlaşma temelinde oluşturulan hükümet üyeleri, başbakan hariç, eşit sayıda Flaman ve Valonlardan oluşuyor.

5- Topluluk ve bölge organları

Belçika'da topluluk ve bölge düzeyinde olmak üzere, yasama ve yürütme yetkisine sahip karmaşık bir çifte yapılanma mevcuttur.

Anayasada yer alan üç topluluk ve üç bölge, ayrı ayrı meclis ve hükümete sahip bulunuyor.

Flamanların Flaman Topluluğu, Valonların Valon Topluluğu adıyla birer meclisi bulunuyor. Almanların da Alman Dilli Topluluk Meclisi adıyla bir meclisi var.

Aynı durum bölge itibarıyla da geçerlidir. Buna göre, Flaman, Valon ve karışık Brüksel bölgelerinin birer meclisi bulunuyor.

Yine her topluluk ve bölge birer yürütme erkine sahip bulunuyor.

Bölge ve topluluk meclisi üyeleri, bölge ve topluluk bazında yapılan seçimlerle belirleniyor.

Adı geçen çifte yapılanma pratikte farklı bir biçim sergiliyor. Bölge ve topluluk organlarının birleştirilmesi ya da yetkilerin tek bir organa devredilmesi, yasal olarak olanaklı kılınmış bulunuyor.

1993 Anayasası, bölge ve topluluk organlarına, yetki kullanımının tekleştirilmesi konusundaki yetkiyi topluluk ve bölge organlarına veriyor. Buna göre Flaman ve Valon topluluk ya da bölge meclisleri, daha önce sözü edilen anayasanın 4. maddesinin son paragrafındaki çoğunluk esasına göre çıkarılacak yasalarla,

bölge organlarının yetkilerini topluluk, ya da topluluk organlarının yetkilerini bölge organlarına devredebilecekler.

Flamanlar daha 1980 tarihli özel yasa ile topluluk ve bölge düzeyindeki organlarını birleştirmiş, Flaman bölgesindeki (Flandar Bölgesi) organların yetkilerini Flaman Topluluk Meclisi'ne vermiştir. Yani Flamanların bölge ve topluluk düzeyinde tek bir meclis ve hükümeti bulunuyor.

Yine bölge ve topluluk organları, bölgeler arası dengesizlikleri gidermek amacıyla oluşturulan ulusal dayanışma fonundan yararlanabiliyorlar. Vergi gelirleri, ortalama vergi geliri-nin altında bulunan bölgeler bu fondan pay almaktadırlar. Vergi gelirleri, ortalama vergi geliri-nin üstünde olan bölgeler, diğer bölgelere yatırım yapma yönünde teşvik edilmektedirler.

Valonlar açısından durum biraz farklı. Onların halen hem topluluk hem de bölge bazında meclis ve hükümetleri bulunuyor. Bölgesel bazda örgütlenme olanağı olmayan Alman topluluğu da, yukarıda anlatılan prosedüre göre, topluluk düzeyindeki yetkilerini Valon bölgesindeki organlara devretme olanağına sahip bulunuyor.

Topluluk ve bölge organlarıyla federal organlar arasındaki ilişkilerde karşılıklık ve eşitlik ilkesi geçerlidir. Yani anayasal organlar olarak bölge ve topluluk organları federal-merkezi organların alt organları olmayıp, onların yanında eşit konumda yer alan organlar durumundadırlar. Merkezi organlar, bölge ve topluluk

organlarının işlerine yönetsel yollardan müdahalede bulunamazlar.

Bölge ve topluluk bazındaki yönetim organları, yetkili bulundukları alanlarda, kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisine sahip bulunuyor.

Topluluk ve bölge yönetimlerinin yetki ve görev alanları, anayasa ve diğer özel yasalarla belirlenmiş bulunuyor. Onlar, ekonomi, ticaret, sağlık, ulaşım, enerji, su, çevre, dil, kültür ve eğitim, yerel yönetimlerin denetlenmesi gibi konularda, belli sınırlamalar hariç, yetki sahibidirler.

Örneğin topluluk ve bölge yönetimleri su ve enerji konusunda yetki sahibidir; ancak atom enerjisi konusundaki yetki, merkezi organlara aittir.

Yine, dış ilişkiler merkezi organların yetki alanına girmekle beraber, topluluk ve bölge yönetimleri kendi yetki alanlarına giren konularda dış devletlerle işbirliği yapma ve anlaşma imzalama yetkisine sahip bulunuyorlar.

Bölge ve topluluk yönetimlerinin kendi bütçeleri var. Bütçe gelirleri, merkezi olarak tahsil edilenler hariç, vergilerden (arsa, taşıt vergisi gibi), hizmet karşılığı sağlanan (radyo, TV ve okul ücretleri gibi), kredi, yatırım ve satışlardan elde edilen girdilerden oluşuyor.

Bölge ve topluluklar ayrıca merkezi olarak toplanan vergilerden pay almaktalar. Bu gelirleri harcama yetkisi bölge organlarının inisiyatifindedir.

Yine bölge ve topluluk organları, bölgeler arası dengesizlikleri gidermek amacıyla oluşturulan ulusal dayanışma fonundan yararlanabiliyorlar. Vergi gelirleri, ortalama vergi geliri-nin altında bulunan bölgeler bu fondan pay almaktadırlar. Vergi gelirleri, ortalama vergi geliri-nin üstünde olan bölgeler, diğer bölgelere yatırım yapma yönünde teşvik edilmektedirler.

Bölge ve topluluklar, kendi aralarında da çeşitli konularda işbirliğine gidiyorlar. Bu amaçla, örneğin su ve enerji konularında ortak komisyonlar oluşturuyor, işbirliğini ortak protokollerle düzenliyorlar.

6- Uyuşmazlık mekanizması

Gerek çıkar temelinde, gerekse federal-merkezi organlarla bölge ve topluluk organları arasında yetki kullanımı konusunda çıkabilecek uyuşmazlıkların önlenmesi ve çözüme bağlanması için mekanizmalar mevcuttur.

Daha önce de belirtildiği gibi, yasama yetkisi bulunan merkezi, bölge ve topluluk organları arasında çıkan uyuşmazlıklar, Senato'da bilirkişi raporları eşliğinde görüşmeye sunuluyor. Senato'nun bu konuda görüşme yapma işlemi, anayasanın 4. maddesinin son paragrafında yer alan çoğunluk esasına göre çıkarılan yasalarla düzenlenmiş bulunuyor.

Yine aynı çoğunluk esasına göre çıkarılan bir yasa ile federal hükümet ile bölge ve topluluk hükümetleri arasındaki uyuşmazlıkların giderilmesi öngörülüyor.

Kurum reformları amacıyla çıkarılan bir yasa ile (1980) merkezi devlet ile bölge ve topluluk arasındaki uyuşmazlıkları önlemek amacıyla bir uzlaştırma komisyonu oluşturulmuştur. Bu komisyonda, merkezi, bölge ve topluluk hükümetlerinin başkanları ve belli sayıda üyeleri yer almaktadır. Merkezi, bölge ve topluluk hükümetlerinin başkanları ayrı ayrı bu komisyonu göreve çağırabiliyor.

Merkezi yasa ve kararnameler ile bölge ve toplulukların yasa hükmündeki kararnameleri arasında çıkan uyuşmazlıklar ile yasaların anayasaya uygunluğu konusu, bu iş için kurulmuş ve tüm Belçika için yetkili Yüksek Uyuşmazlık Mahkemesi tarafından çözüme bağlanıyor.

1980'de kurulan bu mahkemenin bileşimi ve işleyişi, 1989'da çıkarılan bir yasa ile düzenlenmiş bulunuyor. Mahkeme, 6'sı Flaman, 6'sı Valon dil grubuna mensup 12 hakimden oluşuyor.

Uyuşmazlık mahkemesi, federal-merkezi, bölge ve topluluk hükümet ve yasama organı başkanlarının, yasama organı üyelerinin üçte ikisinin, özel ve tüzel kişilerin yazılı istemi üzerine devreye giriyor.

7- Resmi dil,

anadil ve kullanımı

Belçika'da dil bölgelerinin sınırları 1960'larda belirlendi. Her dil bölgesinde, resmi dil, iki dilli Brüksel hariç, o bölgede konuşulan dil oluyor. Brüksel'de ise, nüfusun karışık olmasından ötürü, Fransızca ve Flamanca olmak üzere iki resmi dil geçerlidir.

Herhangi bir dil bölgesine bağlı bir yerleşim biriminde, bölge dili dışında bir dili konuşan azınlık ya da bireyler varsa, onların ana dillerini kullanmaları için yasal kolaylık ve güvenceler getirilmiş bulunuyor.

Ozel yaşam bazında Belçika'da bireyler istedikleri dili kullanmakta serbesttirler ve bu konuda herhangi bir yasal düzenleme yoktur. Ancak dillerin resmi düzeyde, yönetim, yargı, eğitim, kültür ve medya gibi alanlarda kullanımı yasalarla düzenlenmiş bulunuyor.

Özel yaşam bazında Belçika'da bireyler istedikleri dili kullanmakta serbesttirler ve bu konuda herhangi bir yasal düzenleme yoktur. Ancak dillerin resmi düzeyde, yönetim, yargı, eğitim, kültür ve medya gibi alanlarda kullanımı yasalarla düzenlenmiş bulunuyor.

Her Belçika yurttaşı devlet makamları nezdinde ülkenin üç dilinden birini kullanabilir. Ayrıca yasalar eğitim düzeyinde velilere dil konusunda seçim yapma hakkı tanıyor.

1970'den bu yana topluluk düzeyinde, idari, eğitim, işçi-işveren, kültür, medya gibi alanlarda dil kullanımı konusunda kararname yoluyla düzenleme yapma yetkisi topluluk organlarına verilmiş bulunuyor.

Devlet organlarında hangi dilin kullanılaca-

ğı konusu yasalarla düzenlenmiş bulunuyor. Bu konuda genel geçerli ilke, devletin her organının iç ve dış ilişkilerde, bulunduğu bölgenin diliyle hizmet vermek durumunda olmasıdır. Örneğin yazışmalar, yazılı beyanlar, resmi kayıt fişleri, trafik levhaları, telefon rehberleri vs. gibi.

Bölge ve topluluk bazındaki devlet organları veya bölgelere bağlı yerel birimlerde de aynı ilke geçerlidir.

Orduda dil kullanımı yine yasalarla düzenlenmiştir. Ordu mensubu her askerin, askeri eğitimini anadiliyle yapma hakkı yasalarla güvence altına alınmış bulunuyor. Bu amaçla, orduda askerler anadil temel alınarak, en az bir bölük büyüklüğünde olmak üzere, dil gruplarına ayrılarak eğitim görmekteler.

Brüksel'de ise, vatandaşa verilen hizmet iki dillidir. Burada devlet dairelerinde çalışan elemanlar iki dil esasına göre işe alınıyor. Yani Brüksel bölgesinde 100 kişinin çalıştığı bir devlet dairesinde, bu sayının yarısı Flamanca, diğer yarısı Fransızca konuşan personelden oluşuyor.

Merkezi devlet organları bölge ve yöre organlarıyla ilişkilerde, o bölge ve yörede geçerli dili kullanmak, birey bazındaki hizmetlerde ise, bireyin konuştuğu dilden hizmet vermek zordur.

Merkezi devlet dairelerinde müdürden yukarı olan memur tayininde, Flamanca ve Fransızca konuşanlar eşit oranda temsil ediliyor.

Topluluk ve bölge düzeyindeki resmi dairelerde hizmet, o bölgede geçerli resmi dilin yanı

sıra, varsa o bölgedeki azınlık dil ile de veriliyor. Azınlık dilinin bulunduğu bölge ve yörelerde bu dile mensup memurların da çalıştırılması öngörülüyor.

Merkezi yasama ve yürütme organlarının yasa ve kararnameleri Fransızca ve Flamanca olarak iki dilde çıkarılıyor. Ayrıca bunların Almanca çevirileri de yapılıyor.

Bölge ve topluluk organlarıncı çıkarılan yasalar ise bölgenin diliyle, bölgede kullanılan diğer dillere çevirisi yapılarak yayınlanıyor.

Orduda dil kullanımı yine yasalarla düzenlenmiştir. Ordu mensubu her askerin, askeri eğitimini anadiliyle yapma hakkı yasalarla güvence altına alınmış bulunuyor. Bu amaçla, orduda askerler anadil temel alınarak, en az bir bölük büyüklüğünde olmak üzere, dil gruplarına ayrılarak eğitim görmekteler.

İlke olarak sivil, ticaret, iş ve ceza alanlarına bakan alt adli merciler, bulundukları bölgenin dilini kullanmaktadırlar. Ancak bireyin talebi üzerine mahkeme duruşma dilini farklı biçimde tespit edebiliyor.

Yüksek Mahkemeler'de ise ilke olarak iki dil (Fransızca ve Flamanca) geçerlidir.

Bölge ve topluluk yetkisi dahilinde bulunan, eğitim, radyo, TV, güzel sanatlar, kütüphaneler, müzeler, yazılı basın, turizm gibi alanlarda bölge dili geçerlidir.

İki dilli Brüksel bölgesinde eğitim dili, anadil esasına göre belirleniyor.

Dil yasalarının yetkili merciler tarafından uygulanmasının kontrol edilmesi, bu amaçla oluşturulan Daimi Dil Komisyonu tarafından yapılmaktadır. Bu komisyon, 5'i Flaman, 5'i Fransız, 1'i Alman olmak üzere 11 kişiden oluşuyor.

Komisyon, bilirkişi raporları hazırlamak, gelen şikayetleri değerlendirmek, gerekli hallerde soruşturma açmak, hükümet nezdinde görüş belirtmek, yıllık bir raporu hükümet ve parlamentoya sunmak gibi görevleri ifa etmektedir.

Bu konuda, yasaların çiğnenmesi halinde, son kararı mahkemeler veriyor. Yasaların çiğnenmesi durumunda komisyon ya da bireyler dava açabiliyor.

8- Siyasi partiler

Belçika'da oldukça geniş bir örgütlenme özgürlüğü mevcut. Bu konuda, belli bir ulusal topluluk ve azınlığın kültürel ve politik haklarını sağlama temelindeki örgütlenme dahil, herhangi bir yasal sınırlama ve engel yok. Hatta Belçika'nın bölünmesini, ya da konfedere bir yapılanmaya yönelmesini isteyen aşırı milliyetçiler de serbestçe örgütlenmiş bulunuyorlar.

İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, diğer Batı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Belçika'da da muhafazakar, sosyalist ve liberal akımlar temelindeki örgütlenmelerin yanı sıra, bölgesel ve ulusal farklılıklara dayalı örgütlenmeler ortaya çıktı.

Belçika'nın klasik partileri (Hristiyan Demokrat, Sosyalist, Liberal) 1970'li yıllarda Flaman-Valon çekişmesi sonucu, Flaman ve Valon olmak üzere ikiye bölündüler. Bu ayrışma

Ayrıca Alman azınlığın haklarını savunan "Alman Dilli Belçikalıların Partisi" adıyla bir parti mevcuttur.

1991'de yapılan seçimler bölgelerarası çekişmelerin damgasını taşıdı. Bu seçimde Flaman bölgesinde Flaman Bloku, Valon bölgesinde de Milli Cephe adlı ayrılma yanlısı, yabancı düşmanı olarak bilinen aşırı milliyetçi partiler oylarını arttırdılar. Yine bu iki parti, Ekim 1994 yerel seçimlerinde de oylarını önemli oranda arttırdı.

Örneğin Flaman Bloku liman kenti Antwerpen belediye meclisinde en güçlü fraksiyon konumuna yükseldi.

1991 seçimlerine katılan partilerin aldıkları oy oranı ve sandalye sayısı şöyle(Parantez içindeki rakamlar bir önceki seçim sonuçlarını göstermektedir):

Kaynak

1) Louis Paul Suetens, *Föderalismus und Regionalismus in Europa - Landesbericht Belgien: Fritz Ossenhühl (Hrsg.), Föderalismus und Regionalismus in Europa, Nomos Verlagsgesellschaft, 1990*

2) Robert Mathiak, *Die rechtliche Stellung der Minderheiten in Belgien; Jochen Abr. Frowein - Rainer Hofmann - Stefan Oeter (Hrsg.), Das Minderheitenrecht europäischer Staaten, Teil 1, Springer-Verlag, 1993*

3) Martin Boden, *Europa, Verlag Bonn Aktuell, 1992*

4) "Belgien ist ein föderaler Staat", in: *Grenz - Echo, Deutschsprachige Tageszeitung in Ostbelgien, Sonderbeilage, 13. März 1993, Nr. 60*

5) "Die koordinierte Verfassung", in: *Grenz - Echo, Deutschsprachige Tageszeitung in Ostbelgien (Beilage), 26. Februar 1994, Nr. 47*

6) Hermann Bleich, "Rechtsextremisten legen in belgischen Gemeinden kraefftig zu", *Frankfurter Rundschau, 11.10.1994.*

Oy	%	sandalye
Hristiyan Halk Partisi	16,7	39 (43)
Sosyalist Parti (Valon)	13,6	35 (40)
Sosyalist Parti (Flaman)	12,0	28 (32)
Flaman Liberal Partisi	11,9	26 (25)
Valon Liberal Partisi	8,2	20 (23)
Hristiyan Sosyal Partisi	7,8	18 (19)
Flaman Bloku	6,6	12 (2)
Flaman Halk Birliği	5,9	10 (16)
Valon Çevre Partisi	5,1	10 (3)
Flaman Çevre Partisi	4,9	7 (6)
Rosem	3,2	3 (0)
Frankofon Dil Partisi	1,5	3 (3)
Milli Cephe (Valon)	1,1	1 (0)

daha sonra ortaya çıkan Yeşil-çevreci ya da aşırı milliyetçi partilere de yansıdı. Sonuç olarak Belçika'da her siyasi akımdan iki parti mevcuttur.

Alman dilinin konuşulduğu bölgede ise büyük Valon partilerinin birer seksiyonu bulunuyor.

HER MIRINEK JİYANEK E, HER DILOPEK XWİN XELATEK E.

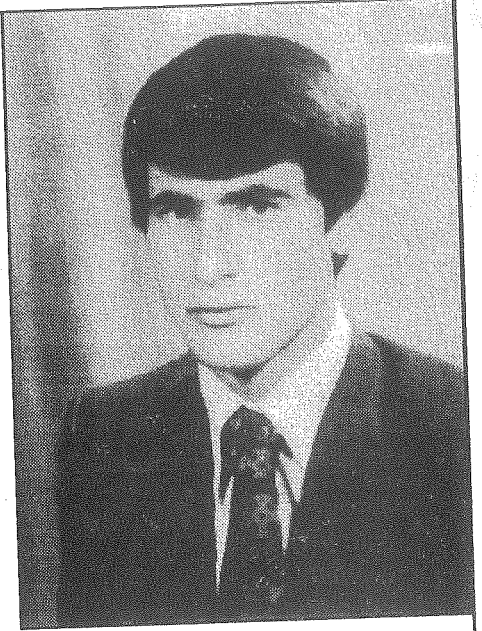
ABDULSELAM AYDIN

Abdulselam, devrimci-demokrat öğrenci hareketin, her zaman ön saflarında yer alan lise öğrencisiydi.

Yaşamdan öğrendiği dürüstlikle halkının yanında yer aldı. O dönemde Özgürlük Yolu saflarına katıldı, kısa zamanda geniş arkadaş çevresi edinmesi provakatörleri rahatsız etmişti.

Zorla okulu ellerine geçirmek isteyen provakatörlerce 3.11.1979'da Abdulselam katledildi.

Abdulselam Aydın yaşamının baharında gencecik yaşıyla, Kürdistan şehitlerinin arasına katıldı.

RAMAZAN ÇANKAYA

Kulp'ta lise öğrencisiyken yurtseverlik ateşiyle mücadeleye katıldı ve Özgürlük Yolu saflarında yer aldı.

Henüz bu yolun başında iken yurtseverliği örgütlü mücadele ile pekiştirdi.

Yiğit ve fedakar olan Ramazan 26.12.1980'de lisenin bahçesinde uğradığı silahlı saldırı sonucu şehit düştü. Kürt halkı, her şehidi gibi Ramazan'ın da anısını yaşatacaktır.

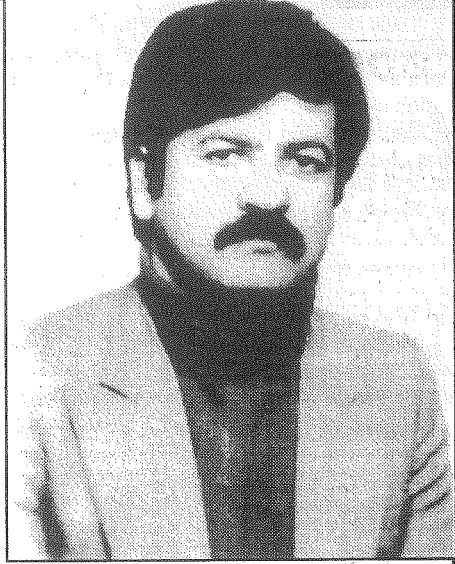

HER MIRINEK JİYANEK E, HER DILOPEK XWİN XELATEK E.

KENAN ARAS

Yurtsever bir aileden gelen Kenan, yurtseverliğiyle, devrimciliğiyle Özgürlük Yolu saflarında haksızlığa, sömürüye karşı mücadelesini yükseltti. 1976-1978 döneminde TÖB-DER Merkez Yönetimi'nde görev aldı. 12 Eylül faşist cuntasında TÖB-DER yöneticiliğinden 5 yıl ceza aldı. Hapisten çıktıktan sonra polis tarafından sürekli gözetim altında tutuldu.

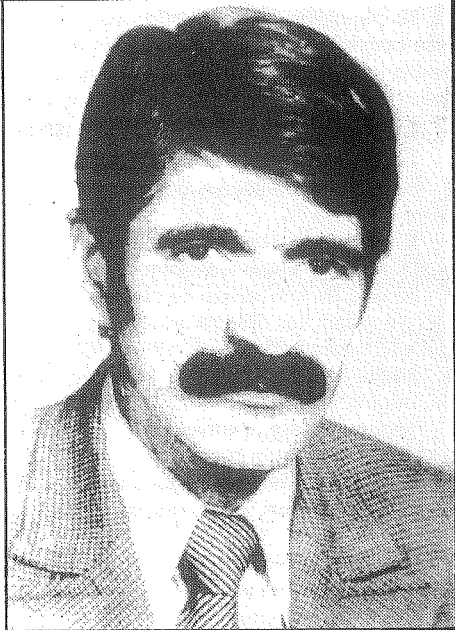
Kenan Aras 1.12.1983 akşamı haince vurularak şehid edildi. Yaşamı boyunca Kürt halkı için mücadele eden **Kenan Aras**, Kürdistan şehitlerinin arasına katıldı.

TAHA ÖZTÜRK

Postanede müdür olarak çalışan **Taha Öztürk**, yurtseverliğiyle, dürüstlüğüyle, devrimciliğiyle çevresinde sevilen bir insandı. Kürt halkının özgürlüğü için elinden gelen fedakarlığı esirgemezdi.

24.11.1979 günü evinden çıkarken faşistlerin haince saldırısı sonucu şehit düştü. Kürt halkı, her şehidi gibi **Taha Öztürk**'ün de anısını yaşatacaktır.

Son günlerde gelişen olaylarla ilgili dergimizin bürosuna ulaşan Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK)'nın "Soykırımı Dur Diyelim!" başlıklı bildirisini kamuoyunun çok yönlü bilgilendirme sürecine katkıda bulunmak için yayınlıyoruz.

DENG

SOYKIRIMA DUR DİYELİM!

Yurtsever halkımızı!

Tüm onurlu ve barışsever insanlar!

Türkiye'deki zorba rejimin halkımıza karşı yürüttüğü kirli savaş artık her bakımdan bir soykırımı dönüştü. Rejim ordusu ve polisiyle, tankı ve topuyla pervasızca saldırıyor. Kürdistan'ı yakıp yakıyor, Kürt halkından arındırmak istiyor.

Son birkaç yıl içinde devlet güçleri tarafından yakılıp yıkılan, zorla boşaltılan, halkı sürgün edilen köylerin sayısı, tarafsız insan hakları örgütlerinin saptamasına göre 2 bin dolayındadır. Halk toprağından, baba ocağından kovuluyor.

Bu köylerin yanı sıra Cizre, Nusaybin, Şırnak, Lice, Kulp, Silopi, Çukurca, Hakkari, Doğu Beyazıt ve daha birçok küçük kent ve kasaba da -kimisi birkaç kez- tanklar ve toplarla yıkıldı, ateşe verildi.

Kuzey Kürdistan boydan boya Türk devletinin azgın terörünün hedefidir. Baskı, katliam, sürgün ve göç dört bir yanda yaşanıyor. Yaylalara çıkmak yasaklandı. Bu yüzden bölgenin zengin hayvancılığı çöktü. Çoğu yerde Kürt köylüsü tarlasını bile ekip biçemiyor. Tarımı, ticaretiyle ekonomi bir bütün olarak çöktü içininde.

Yurtdından yuvasından sürülen milyonlarca insanımız yakındaki büyük kentlere sığındı. Diyarbakır'ın nüfusu üç yıl içinde üç misli artarak 1,5 milyona ulaştı. Milyonlarca insanımız ise daha batıya göçtü; İstanbul, İzmir, Adana, Mersin ve öteki büyük kentlerin varoşlarına yığıldı.

Bu insanlar herşeylerini yitirdiler; aklar, işsizler, perişanlar.

Bu barbar rejim, ancak yüzyıllar boyu yetişen güzelim ormanlarımızı da yakıyor. Ülkeyi çöle çeviriyor.

Son olarak büyük ölçekte operasyonlar Dersim yöresine yöneldi. Hozat, Ovacık ve Nazmiye'de onlarca köy yakılıp yıkıldı. İnsanlarımız kış başında sürüldü. Kışlık erzakları bile yok edildi. Çocuklar, kadınlar öldürüldü. Rejimin içişleri bakanı ve öteki sözcüleri ise, her zaman olduğu gibi bu kez de yalan dolanla kamuoyunu aldatmaya çalışıyorlar.

Türk devleti Türk halkına ve dünya kamuoyuna teröre karşı savaştığı yalanını söylüyor. Oysa o mazlum, zulüm altında ve hak isteyen bir ulusa karşı savaşıyor. PKK'nin eylemleri onun için bir bahanedir.

Bu savaş durabilir, ülkemiz barışa kavuşabilir, Kürt ve Türk halkı kardeşçe yanyana yaşayabilir. Bunun yolu Kürt halkının meşru haklarını tanımak bugünkü baskıya ve eşitsizliğe son vermektir. Bunun için karşılıklı olarak ateş kesilmeli, diyalog başlatılmalıdır. Biz bundan yanayız.

Ne var ki gerici ve zorba rejim inatla barış yolunu kapatıyor, çağdışı bir politikada ısrar ediyor. Kürt sorununu, Kürt ulusunu yok ederek ortadan kaldırmaya çalışıyor.

Bu çılgınlıktır. Bu politikada ısrar eden Demirel ve İnönü, Çiller ve Karayalçın, Yılmaz ve ötekiler ülkeyi kana ateşe boğdular. Onlar boş yere kan döküyor ve ülke kaynaklarını heder ediyorlar. Halkın ekmeğini kurşun ve bomba yapıyorlar. Hak ve özgürlük isteyen Kürt halkını Türk halkına karşı düşman gibi gösteriyorlar. Kendi iktidarları, hırsırları ve tüm kirli amaçları için iki kardeş halkı karşı karşıya getiriyorlar.

Kürdistan ve Türkiye'nin barışsever halkı!

Tüm demokrat ve aydın insanlar!

Bu çılgınca politikaya dur diyelim. Kürt halkına özgürlüğü, Türk halkına demokrasiyi çok gören bu zorba rejime dur diyelim.

Kürdistan'da akan kana, soykırımı dur diyelim.

Ekmeğimizi kurşun ve bomba yapan bu zorbalara dur diyelim.

Bunlar, bu kirli savaşı sözde "vatan - millet uğruna" yürütüyorlar. Oysa onların ne yavuz hırsızlar, vurguncular ve yalancılar olduğu ortada. Bunlar kirli ellerin sahibidir. Oyle pervasızca çalıp çırpıyorlar ki, artık minareye kılıf bulamıyorlar. Kirli çamaşırları hergün gazetelerden, televizyonlardan çarşaf çarşaf ortaya seriliyor.

Bunlar hem Kürt halkının, hem Türk halkının düşmanlarıdır. Bu alçaklara ve zorbalara karşı birleşelim. Barış için, özgürlük için, demokrasi için elele verelim.

Bugün ülkemiz, insanlarımız, su ve havaya gerek duyar gibi barışa ve demokrasiye gerek duyuyor. Bunun için köklü bir değişim gerekiyor.

Bu değişimi dünden bugüne ülkeyi yöneten hırsızlar, eli kanlılar, yüzüstler yapamaz. Bunu ancak biz, her iki halkın emekçileri, aydınları, eli kana ve soyguna bulaşmamış olan tüm namuslu ve onurlu insanları yapabiliriz.

Ülkeye barış ve özgürlük getirmek, soyguna son vermek, kurşuna ve bombaya son vermek, halkın ekmeğini büyütmek, herkesi iş sahibi kılmak bizim birliğimize ve mücadelemize bağlıdır.

Gelin, değişim için elele verelim!

Gelin, bu soygun ve zulüm rejimine karşı sesimizi yükseltelim!

Gelin, ülkenin kaderini birlikte değiştirelim!

Ekim 1994

KÜRDİSTAN SOSYALİST PARTİSİ (PSK)

Ç
I
K
T
I

B
A
Y
İ
L
E
R
D
E

BAZİL NİKİTİN

KÜRTLER

SOSYOLOJİK VE TARİHİ İNCELEME

CİLT 1-2

4. BASKI

DENG
YAYINLARI

BAZİL NİKİTİN'in
KÜRTLER (Sosyolojik ve tarihi inceleme)
adlı kitabının

4. baskısı tüm bayii ve kitabevlerinde

SİPARİŞLERİNİZ İÇİN ADRES VE TELEFONLARIMIZ

Atatürk Bulvarı Emlak Bank. Apt No: 146/28

Aksaray / İstanbul

Tel: 513 23 56 - 513 63 25 Fax: 513 87 36

DENG YAYINLARI